

YÖN

HAFTALIK GAZETE

**MESELE,
ATATÜRK
DEVRİMLERİNE
BAĞLILIK...**

BİLDİRİ

İlk sayısı çıktığı günden itibaren YÖN okuyucuları, telgraf ve mektuplarla müraacaat ederek imzalarının bildiriyi konmasını istemişlerdir. Gelen imzaları ve mektupları sırası ile yayınlamaya bu sayımızda da devam ediyoruz.

Sayı 3, sahife 5 de adı geçen Osman Kermen ile akrabalıktan başka ne fikir ne de ilke birliğim vardır. Keyfiyetin Sayın gazetede açıklanmasını rica ederken, bir sanayici olarak senelerce sosyal adaletsizliğin şahsına yüklediği vicdan azabını bu fırsatla ifade etmek isterim.

Beyan sahibi Osman Kermen'in ne cahil, ne de kötü niyetli olduğu kanısında değilim. Ancak, memleket ve insanlık davalarına eğilme korkan tipik bir nümine olarak gösterilmesi daha doğrudur.

Bu vesile ile yayınladığımız devanımı arzularken «BİLDİRİ» nize katılmam.

Osman ASAF KERMEN
(Sanayici)

Milletin emeklerini kendi çıkarlarına istismar eden ve memleketi on yılda her sahada ve bilhassa İktisadın çökerten Menderesçi hırsıza, kuyruk, gerici ve kemik yalayıcılarına karşı aydın, işçi ve köylünün beklemekten birleşerek emeklerini

ölümsüz Atatürk'ün kurduğu (Devletçilik) sahasında kıymetlendirmeyi ve memleketin istikbalini buna göre perçinlemeyi füzve devrinde millette yaşayabilmemiz için son kozumuz olduğuna inanıyor ve bu hususun tahakkuku için millete sık tutan bildiriye maddi ve manevi varlıklarını katılıyor.

Mustafa ÇETİN
(Emekli Albay)

Derginizi abone olma yoluyla okuyabilmekteyiz. Bildiri imzalarının artışına seviniyoruz. Ancak;

1 - Yön düşüncelerinin ortamını ve yurt çapında benimsenme derecesini tam olarak bilebilmek,

2 - Yurdun küçük yerlerinde Bildiri fikirlerinin gerçeklere uyumunu denetlemek,

3 - Yöni daha geniş çevrelere duyurabilmek, amaçlarıyla dergiyi temsil eden bir ekibin yurdu en küçük kasabalarına kadar dolayış, oralarındaki aydın kişilerle röportaj ya da test niteliğinde görüşmelerde bulunmasını önermeyi uygun bulduk. Alınacak sonuçların hepimizi sevindireceğini umuyoruz Yaşar CANKOÇAK

(Aluera Kaymakamı)
İsmail ŞANLI
(Hâkim)

Ali Falk CİHAN
(Hâkim)

Sözde kalmayan ve riyakârlığın gölgesine sığınmayan, hakiki milliyetçilik ve vatanperverliğin tek yolu sosyalizmdir. Ferdi cemi-yete olan faydaları nisbe-

tilinde maddi refaha kavuşmaları, çabam, gücümüzü artıracak ve sınıflar arasında korkunç uçurumların doğmasına mâni olacaktır.

Milli gelişimin büyük bir kısmını eline geçiren zümrenin cemiyete olan zararları her aydın türk tarafından anlaşılmıştır. Millî gelirden her ferdi adilâne bir şekilde faydalanması kaçınılmaz bir hakikat olmuştur.

Hakikatleri tabir ederek, Türkiyedeki içtimai farkları saklamak, güneş balçıkla savmaktan farkındadır.

Sosyalist fikirleri halka korkunç göstererek dengesiz kazançlar sağlamak, dini istismar ederek fakir ve cahil zümreyi kanaatkârlığa alıstırmaya çalayan zihniyetlerin iğrenç emellerini, biz aydınlar ve karekter sahibi her Türk tarafından idrak etmiş bulunuyoruz.

Bu millî yolda ilk adımı atan Sayın yön yazarlarını candan tebrik eder. Bu millî gayenin tahakkuku için imzaya veren kardeşlerimizi hürmetle selâmlarız.

Sabri TÜYLÜOĞLU
(Mühendis - Mimar)
Turgut TOYDEMİR
(Mühendis - Mimar)

Bildiriye okudum. Türkiye'mizde ilk defa toplumumuzun gerçek ihtiyaçlarının acı fakat gerçek tablosu.

Ulusumuzun ancak İleri bir Devletçilik, Sosyalizmle bu çıkmazdan kurtulacağına inanıp bildiriye katılıyorum.

Hüseyin KORKMAZ
(D.S.I. Memuru)

Bildiriye, başlıkla katılıyorum! Sosyalizmin:

1. Hızlı kalkınmayı sağlayacağına;

2. Patronların güç hırslılıklarını öleyip, emekçilerin durumunu sağlayarak, gerçek aktöreyi (ahlâk) getireceğine;

3. Köklü bir ekonomik düzen kurup, her türlü tensel ve tinsel hastalıkları önliyerek, gerçek «huzur» u getireceğine;

4. Yaygın ve etkin bir eğitimiyle, toplumumuzun bilerek unutulmuş, küçümsenmiş ortamında yüce kişiler çıkaracağına;

5. Türkiye Büyük Millet Meclisini, ekonomik bakı-

larla toplanan oylar sonucunda, çoğunlukta % 2 nin içinden gelen ve gerçekte % 2 nin temsilcisi olan fabrikatör, çiftlik sahibi meclisi olmaktan kurtarıp, gerçek çoğunluk meclisini getireceğine;

6. Türkiye'yi, borazançı milliyetçilerden kurtarıp, «günlük gerçek milliyetçilik ulusçuluk» la boğlar-ta, Etilere dayanan Türk eklini (kültür) kuracağına;

Inanıyorum; öğrencilerime de inandırıyorum.

Ahmet AKSAKAL
(Ortaokul Öğretmeni)

Millette muasır medeniyet seviyesine ulaşmanın çabası

İçindeyiz. Muasır medeniyet seviyesine ulaşmak, halkın sosyal düzenini bozmayacak bir doktrin kurmak ve sosyal adaletin teessüsünü mümkün kılmaktır.

Memleket realitelerine tam bir inanç ve fikir özgürlüğü içinde eğilen, milletimizin kalkınmasını köstekliyen memleket parazit ve megalomanyalarına «sosyal adalet» tedavisini büyük bir azimle tatbikini savunan bildiriye aynı inanç ve idealle istikrar eder, muvaffakiyetlerini hepimizin en iyi temennileri olacaktır.

Özdemir BASARGAN
(Dz. Assb. Baş Çvş)

Hayli zamandır, daha doğrusu iyi ile fenayı tefrik çağına geldiğim andan bu güne kadar Aail Milletimizin benliğini kemiren yoksulluk ve adaletsizliğin önüne geçmek için iyi niyetli bir teşebbüsün olmamasından dolayı büyük bir üzüntü içerisindeyim.

Siz muhterem YÖN'cüler sosyal adaletini öncüsü olarak vatanperver hislerinizi efkârı umumiyyeye yaydığınız günden beri şuna inanıyorum ki: Bu asil millet, bu asil milletini münevver ve bitaraf şahısları elele verip menfur emelleri uğruna bu vatani uğruma götürmekten bir nebze olsun çekinmeyenleri, millî geliri yok edici sustimalleri; ortadan kaldırmak için var gücünüzle çalışacak ve büyük TÜRK milletinin istikbaline nuru mey'ale tutarak adaletsizliğe ve derebeylik saltanatına dur diyecek kudrettesiniz.

Davanız fert menfaati değil zümre menfaati hiç değil memleket menfaati ki bu asil teşebbüsünüzü hatalemek için yolunuza milliyetçi kışve-i altında ve fakat bürüdüğü maskesi kaldırıldığında şahit menfaatinin zedelemesine bir türlü gönüllü razı olmayan kap-kara zihniyetli, asalak geçinmeyi kendine şiar edinmiş, kim idüğü belirsiz bir sürü türediler çıkacaktır.

YÖN

BİLDİRİ ÖZEL SAYISI

Gelecek Hafta

Bildiri'ye yöneltilen hücum ve tenkitlere cevaplar * Bildiri hakkındaki soru ve düşüncelerle ilgili açıklamalar * Bildirinin düşüncesi ve siyaset alanlarında uyandırdığı yankı * Bildiriye katılanlar

Varsın çıkansınlar bu türediler karşınıza. Gerçek ve hakikat daima galibe çalacak, daima İleride olacak ve hiç bir zaman hiç bir kimsenin tarafından yok edilmeğe mahkûm olmayacaktır.

Kaya ÖNAL
(Assb. Başçvş)

Yön'ü okudum. Dergideki aydınların, müşterek bildirileri ve fıkûleri Türkiyenin için yeni bir ufuk açacağına kanlım.

Ancak; Sosyalizmin ve Devletçiliğin nazariye sahasından tatbikat sahasına geçtikten sonra gerçek emekçilerin haklarına kavuşabilecekleri, pazar yerinde çok faktörün yerine cepleri az çok müsavî olanların dolayabilmeleri mümkün olacaktır.

Yapılacak şey, müşterek bildiriye aydın müteşebbislerin sabır ve ıhtidâ ile memleket davalarında esaslı reformları ele alacak ve bütün emekçileri bağrına basacak bir partiyi kurmalarının yerinde olacağı kantsandı.

İstikbal Sosyalizmdir. deyimine sarsılmaz İkrarım var.

Mehmet SALTİK
(Memur)

Yön dergisine imza yollayanlar, bu hareketleriyle ne gibi «kılı kodamanların» hüsnularını üzerlerine çektiklerini hesaplamış kişilerdir. Pek çoğu sorumluluk sahibi olan bu vatandaşlar, ekseriya bir fantezi için otuz kuruşluk pula para verneği lafaz sayacak kadar mallı sınıfta içindedirler. «Düşünen adam» pozisyonunda fikir sahtekeşliği yapanlar için, her şey gibi, ilim, kültür fikir mücadelesi, sanat, şiir v.s. de bir Eika. bir manevi mücevher, bir eğlencedir. Onlar arasında belki Ord. Prof. v.s. unvanları bile vardır, ama, inceledikleri konularda, evvelce yapılmış araştırmaların yazılı ifadeleri olan eserler; anlamadan ezberlemekten başka bir şey yapmamış olacaktı ki, imkânlarına rağmen «faydalı toplum unsurları» olmasınlar.

Bunlar, fikir mücadelesini gladyatör oyunlarına zannetmekte ve unvanlarıyla teknik bildirileri - sınıf bölüşleri yoktur - ve sıfatlarını bir gladyatör gibi giymek suretiyle zırlamayı ortaya çıkarmaktadırlar. Süheşiz, fikir havatımızın böyle bir istikâmette gelişmesinde, serrek tonlamı, gerekse eğitim kurumlarının düzenlenirken yaptığımız hat'lar dolayısıyla towekânı esbâhız. Toplam

hayatının orman hayatı olduğunu anlatan bir kuruluşu vaktiyle tahakkuk ettirebilseydik, böyle acıip mahkûmlar «muteber zevat» memlelesi görmelerine sebep olan unvanlarla çıkmazlardı ortaya. Bu gün, her okurun bir düşündür olmasın ve okuduğu şeyleri hıçbirine inandırmadan, sadece araştırılacak bir bilimsiyen olarak incelemesi gerekiyor. Bu, geniş halk kütelleri için bir kulfettir. Ama, sevinçle görüyoruz ki, geniş halk kütelleri arasında pek çok cesur insan. kısaca «insan oğlu insan» var ve bu insanlar, sıkıntı ve derter altında ezilmelerine rağmen çareyi içkide, şunda bunda değil, bilimsel araştırmaya metodlarında arıyorlar ve bu yolda yürüyenleri, imzalarını teşvik ediyorlar. Bunlar «yarı-aydın» değil, kısaca «aydın» olan insanlardır. Esasen şu «yarı-aydın» kâfi saçma. Bir insan bir problemi ya çözmüş veya çözememiş olur. Çözen aydın, çözülmeyen aydın olmayan kimsedir. Yarı yarıya çözülmüş probleme henüz rastlamadığı, vevleki birkaç problemi şıklar halinde toplayan bir problem grubu olsun. «Aydın olmanın» şartlarını yerine getirme problemini çözen kimsede verilir bu «aydın» sıfatı.

«Düşünen adam» tavrını takımlar ise, «düşünce sistemi» diye gösterdikleri yazılarıyla, incelemeleriyle keşmenin tam mânasıyla dedikoduca mahalle kadınlarına benziyorlar. Esasen hitap ettikleri sınıf ta budur ve gayeleri, hakiki aydınların soğuk, sevisiz, hain gözlerle bakan, arımdan fı-

koslar, göz-kağ imaları, adı şakalar, iğnemeler ve bazan da girkin sarhoş tecavüzleri ile durmadan sotasın, huzursuzluk ve güven-sizlik veren bir güruh meydana gelmektedir. Böyle bir güruhun, mutasavver bir «31 Mart Vak'ası» yaratması ise, bu gidile pek te olmayacak bir şey değildir. Zaten, 27 Mayıs'tan beri muksâli taarruzta geçmiş olan sinsi düşmanın gayeside budur. Aydınları ve yeni yeni filizlenmeğe, boy atmağa çalışan bir «fikir atmosferini» başlangıçta yok etmek! Bu hakiki mânasıyla Düşünen adama yarar mı? Ama «Düşünen adam» olduğuna iddia edenler bu işi yapmakta olduklarını bu güne dek yaptıkları faaliyetle göstermişlerdir. Fakat, öyle zannediyorum ki, böyle bir gayeye hiçbir zaman erişemiyeceler.

Yılmaz İ D I L

Sosyalizm denince cemiyetçilik anlıyorum... Cemiyetçilik te Sosyal adaletle idare olduğuna göre, bu kelime bams masum çocuğun annesinden duyacağı ninni kadar hoş geldi.

Yürü Yön! Yönün doğru, sağın doğru, solun doğru ve sokağın doğrudur.

Şükrü YALÇIN
(Makina Ustası)

Sosyalist fikirleri afarozlayan, sosyalist düşünürlere en şiddetli beski ve iğneceleri reva gören bir zümreye ve zihniyete karşı açılan mücadelenin yanında-

Cafer PALANCA
(Esnaf)

- ***** İMZALAR *****
- * MEHMET BOZKURT (Öğretmen), HİKMET KILIÇ
  - * (Hukuk Fakültesi Öğrencisi), ÖNSAL YAVUZ
  - * (Makine Tekniker öğrencisi), ZEYNEL AYDINALP
  - * (Öğretmen), AHMET SENCER (İktisadi ve Ticari
  - * İlimler Akademisi öğrencisi), HİNCAL NAZSIZ
  - * (Esnaf), VECDİ ÇELİK (İktisadi ve Ticari İlimler
  - * Akademisi öğrencisi), KAZIM KOROĞLU (Öğret-
  - * men), DURSUN ÇAN (Öğretmen), İMDAT KILIÇ
  - * (Ast. Sb. Üst Çavş - Gölelik), ŞÜKRÜ YALÇIN (Ma-
  - * kine ustası), AHMET AKSAL (Öğretmen), ÖZDE-
  - * MİR BASARGAN (Dz. Assb. Baş Çavuş), HAYGAZ
  - * KARANFİL (Kunduracı), SAHİR BAFRA (Öğrenci),
  - * MUHMET SALTİK (Müsamelat memuru), MEHMET
  - * YAVUZ (Öğretmen), NEVZAT ÖZER (Tarım Yök-
  - * sek Mühendisi), CAFER PALANCA (Esnaf), KAYA
  - * ÖNAL (Ast. Sb. Başçavuş), İLHAN BARAN (Yurt di-
  - * şısında öğrenci - Paris), TULGA CETİZ (Yurt di-
  - * şında öğrenci - Paris), OSMAN ASAF KERMEN
  - * (Sanayici), NİYAZI ARIK (Öğretmen), MUSTAFA
  - * ÇETİN (Emekli Albay), HÜSEYİN KORKMAZ (DSİ
  - * memuru, CEVAT HEZARFEN (Yd. Sb. Öğretmen),
  - * AYŞE HEZARFEN (Ev kadını).

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüpoğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

(BASIN AHLAK YASASINA UYMAI TAHHÜT ETMİŞTİR)

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

YÖN

İDAREHANE: ATATÜRK BULVARI 137/8
BAKANLIKLAR — ANKARA.
Telefon: 12 72 88 * İstanbul Bürosu: Mollafenari
sokağı 32 Cagalolu, Posta kutusu: 512 — İstan-
bul, Telefon 229315 * Dizilip basıldığı yer:
VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. —
İSTANBUL

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylığı
(26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı)
12:50 T.L.'dir. Öğretmen ve öğrencilere indirimli
abone tãrifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L.,
Üç aylık 10 T.L.'dir. Yurt dışı abonelerinde posta
ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Boher sütunda santimetresi 25 T.L. dir.
1, 2, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul
edilmez. Renkli ilânlar özel tãrifeye ve pazarlığa
tabidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaş-
malar yapılır. ilânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet
kabul olunmaz.

BAKIS

İNANÇ BUHRANI

Son olaylar bir sürpriz sayılmamalıdır. 22 Şubat kaynaşması, üzerinde ne düşünürsek düşünelim, yıllardır sürüp giden ve 27 Mayısla çözülen bir inanca buhranını tabii sonucudur.

Buhran, çok partili rejimin memleketimizi ileriye götürüp götürmeyeceği hususunda duyulan şüphelerden doğmaktadır. Rejim, nihayet göye değil, vasaftır. Esas olan, Türkiyemizin, Atatürk Devrimlerinin ışığı altında, çağdaş batı uygarlığına süratle ulaştırılmasıdır. Siyasal rejim, bunu sağlayabildiği ölçüde iyidir. Bunu sağlayabildiği ölçüde rejim, bir an önce ileriye gitmek için sabırsızlanan Atatürkçü kuvvetler tarafından benimsenecektir.

İşte bugün, toplumun zinde kuvvetleri arasında, siyasal rejimin ve bu rejimin ortaya çıkardığı idareci zümresinin, memleketi hızla ileri götüreceğinden ciddi şekilde şüphelenilmektedir. Hatta Atatürk Devrimlerinden gittikçe uzaklaşmış endişesi, yaygın hale gelmekte, bu da rejimi temellerinden sarsmaktadır.

Zinde kuvvetleri saran inanca buhranının gerçek sebebi budur.

17 Yılın bilançosu

Rejimin muhasebesi, 27 Mayıs'tan sonra yapılmaya başlanmıştır. Kabul etmek lazım ki, bu bilanço parlak değildir.

Memleketi ileri götüreceği devrimci hamleler, çok partili hayat ile birlikte durmuştu. 1960'a çıkarılan Toprak Kanunu, bir bakıma devrimlere karşı tepki olarak görülen rejimin ilk kurbanıdır. Çoktan çözümlenmesi gereken bu mesele, 17 yıldır hâlâ beklenmektedir. Üstelik toprak ağalarının siyasal nüfuzu ve parlamentodaki temsilcileri günden güne artmaktadır. Yüzyüzyılın ikinci yarısında, yani beşenmediğimiz Arap memleketlerinin bile ağaları tasfiye ettiği bir devrede, memleketimizde sürüp giden ağalar saltanatı kolay kolay tahammül edilebilecek bir skandal değildir.

Cebâletle mücadele davası, büyük ümitlerle başlayan Köy Enstitüleri hamlesinin, çok partili rejimin hâkim duruma getirdiği ağır muhafazakâr unsurlar tarafından mahkûm edilmesi yüzünden duraklamıştır: Köy Enstitüleri sayesinde, 10-15 yıl içinde okuma yazma bilmeyen kimse kalmıyacaktı. Halbuki aradan 22 yıl geçtiği halde, okul çağında ki çocuklarımızın yarısı bugün okuma imkânından yoksundur.

Daha önemli, ileri gidişin motorü olan devrimci kuvvetler ikinci plâna itilmiş, devrimci ruh zayıflatılmış ve hür fikir boğulmuştur. Bugünün hâkim sınıflarında, Cumhuriyeti kuran ve Atatürk devrimlerini gerçekleştiren «Kuvai Milliye Ruhu»ndan acaba ne kalmıştır? Atatürk Türkiyesinde toprak ağaları mı, yoksa Atatürk gençliği mi daha çok söz sahibidir? Türkiyeyi 10 yıl müddetle bir toprak ağasının idâre etmesi tesadüf müdür, yoksa siyasal sistemin sonucu mudur? Bunlar, kolayca reddedilebilecek sorular değildir.

Muhafazakâr zümrelerin iş başına geliş ve hür fikrin susturulması, sun'î meselelerin ön plâna geçmesine yol açmıştır. 1960 yılına kadar olan devre, çift meclis, nisbî temsil v.s. gibi teferruatla ilgili meselelerin tartışılmasıyla geçmiş, temel meselelerin mevcut değilmiş gibi davranılmıştır.

27 Mayısın en büyük talihsizliği, her bakımdan boşuna kaybedilen bu 15 yıldan sonra gelmesi olmuştur. Olgunlaşmış fikirler ve yetişmiş bir kadro bulamayan 27 Mayısçıların reformları gerçekleştirememeleri mukadderdi.

Atatürk devrimlerine karşı bir cins tepki olarak ortaya çıkan çok partili rejimin, memleketimizi çözmekte gösterdiği aciz, gizli veya açık bir inanca buhranı yaratmıştır. Bu memleketlerle yapılan mukayeseler ise, inanca buhranını şiddetlendirmiştir.

Tarih akışının hızlandığı, bütün dünya memleketlerinin kalkınma yarışına girdiği bu çağda, memleketimizin, bu gidişe ayak uydurmadığı alışınca kuvvetlenmiş-

tir. Bugün bir Afrika memleketinden, meselâ Gana'dan daha ileri olduğumuzdan şüpheleniyoruz. Ufak Bulgaristana zirai maddede satıp kârı yatan malları ve sanayi maddelerini alıyoruz. Yarın hürriyetine kavuştuğu takdirde, iktisadi ve sosyal alanda bizi fersah fersah geçmiş bir Bulgaristan bulmaktan korkuyoruz. Mâxasın yarın bizi geçmesi ihtimali karşısında irkiliyoruz.

Sık sık iğtilen «Ah, yeni bir Atatürk çığsa» temennisi, bu inanca buhranının sonucudur.

Son olaylar

27 Mayıs, sosyal ve iktisadi alanda reform yollarını gösteren yeni bir Anayasa ile parlamenter sisteme olan inancı tazelemeğe çalışmıştır. Fakat 27 Mayıs'a karşı olan muhafazakâr kuvvetlerin çok sayıda bulunduğu bir parlamento ile başlayan Birinci Cumhuriyetin ikinci safhası, bütün devrimci kuvvetler için tam bir sürpriz olmuştur. Temel davalar gözden yolları beklerken, parlamento çalışmalarının, Kayseri'dekilerin affı, ödenekler, Yüksek Adalet Divanı'nın meşruyeti v.s. tarzında sun'î meseleler ve kavgalar etrafında dönmesi, halk efkârında ümitsizlik ve rejime karşı ilgisizlik yaratmıştır.

Hükümet ise, parlamentoyu içine düştüğü sun'î âlemden çıkaracak enerjiyi bugüne kadar gösterememiştir.

Parlamentoya ve memlekete bir yön veremeyen yuvralık sözlerle dolu, inandırıcı olmaktan uzak, ruhsuz bir hükümet programı, hiç bir yenilik getirmeyen çılgın ve donmuş bir bütçe hükümete rengini vermiştir.

Ne yapacağımızı ve nasıl yapacağımızı vuzuha ortaya koyamayan ve memleketin dikkat ve enerjisini davalarının çözümlenmesine yönelmesini bilmiyen bir hükümetin ise, günlük meselelerden sıyrılabilmesi ve gereken liderliği gösterebilmesi güçtür. Nitekim son 4 aylık hükümet çalışmaları, bir diğeri dal kesmek isteyenlere, dal kesmenin tehlikelerini tekrar tekrar anlatmakla geçmiştir. Kalkınma davamızda önderlik yapması beklenen Başbakan İnönü, dünyanın en mânâsız işleriyle günlerce uğraşmak zorunda kalmıştır.

Bu manzaranın ümitsizlik, sabırsızlık ve öfke yaratmaması imkânsızdı. Esasen, hiç bir hayale kapılmayalım: son olayların önlenmesi, siyasal rejimden çok, tecrübeli lider İnönü'ye duyulan güven sayesinde mümkün olmuştur. Kredi, rejime değil, İnönü'ye açılmıştır.

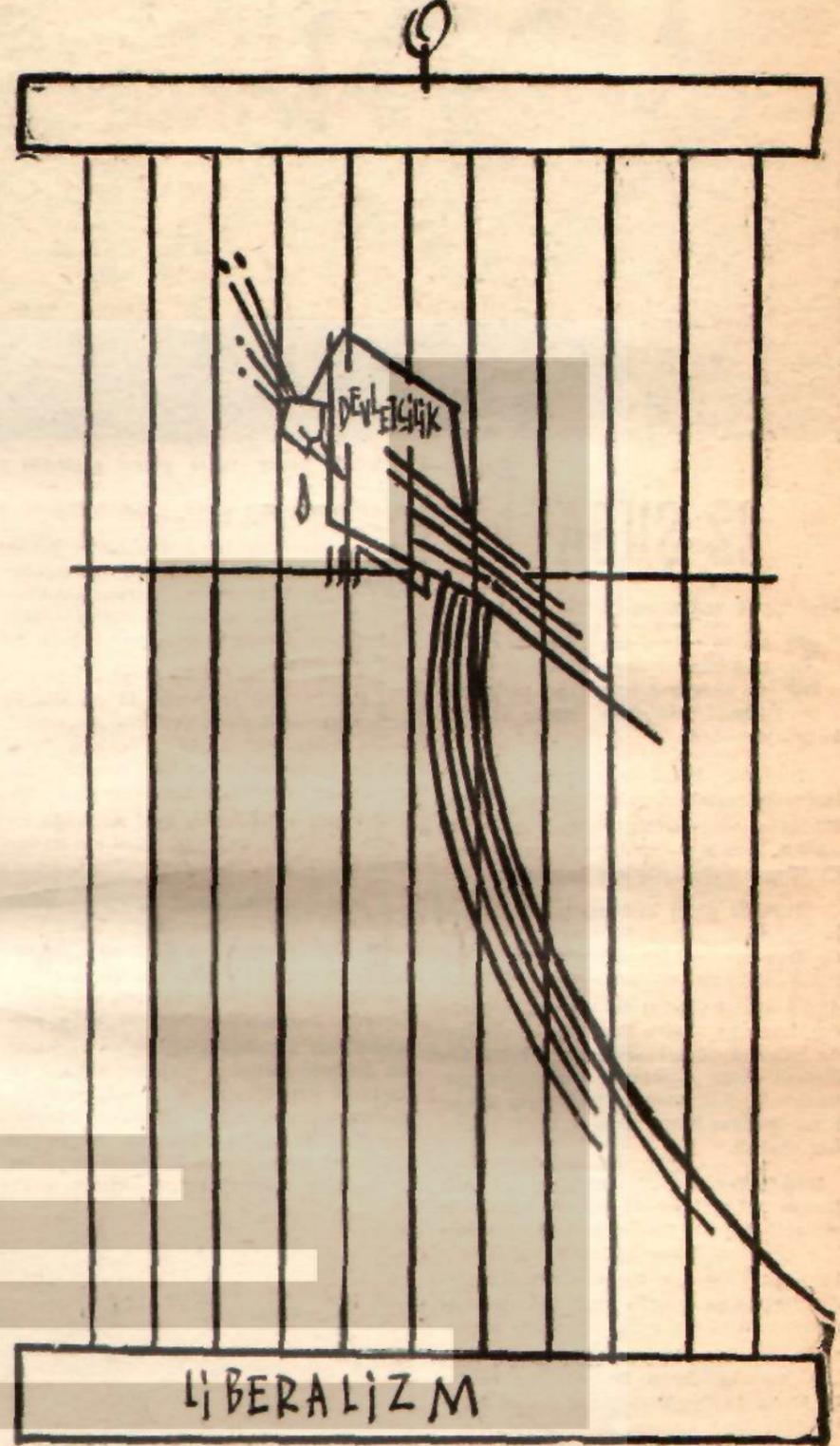
Son şans

Son olaylar, Hükümet Başkanına büyük prestij sağlamıştır. Muvafığı ve muhalifi ile bütün partiler ve parlamento, Başbakan İnönünün izindedir. Bindikleri dal kesmekte en inatçı davranan parlamento üyeleri bile, İnönü Hükümetinin, bugünkü şartlar altında, tek çıkar yol olduğunu nihayet anlamışlardır.

Toplumun zinde kuvvetleri yeni bir ilerleme devrinin öncülüğünü yapacak olan liderin işkretini sabırsızlıkla beklemektedir.

Memlekete yeni bir yön vermek için bundan daha elverişli bir zaman bulunmaz. Başbakan İnönü, rejimin hayatîyetini ispat etmek, onun, sosyal adalet içinde hızlı kalkınmayı sağlayacağını ve Atatürk devrimlerini daha ileri götüreceği güce sahip olduğunu göstermek durumundadır. Bunun için de Köy Enstitülerinin ismini telâffuz etmekten korkmamak lazımdır. Toprak ağalığına son verecek toprak reformuna bugünden başlamaktan ırkınmak lazım. Gölünç vergi reformu projelerini bir kenara itip, devlet gelirlerini geniş ölçüde arttıracak ve sosyal adaleti sağlayacak gerçek bir vergi reformuna hemen el atmak lazım. Lüks mesken inşaatına derhal son vermek lazımdır. Her türlü istismarla mücadele edileceğini ilan etmek lazım.

Kısaca, Başbakan İnönü, yeni ve cesur bir programla, memleketin ve parlamentonun karşısına çıkmalıdır. Çıkar yol buradadır, rejimin tek yaşamı şansı budur. İnönü, rejime bu hayatîyeti verebilecek güce sahiptir.

DEVLET KÜŞÜ

nun karşısına çıkmalıdır. Çıkar yol buradadır, rejimin tek yaşamı şansı budur. İnönü, rejime bu hayatîyeti verebilecek güce sahiptir.

Fırsattan istifade ederek, «Tedbirler Komisyonu» kurmak, Anayasanın ruhunu ve fikir hürriyetini zedeleyebilecek kanunlar hazırlamak kolaydır, fakat çıkar yol sayılmaz.

Memlekete bir yön vermesini bilen hükümetlerin, parlamentodaki ve basındaki taşkınlıklardan korkması için bir sebep yoktur. Normal tedbirlerle yetinmek yerine, yeni tedbirlere ihtiyaç duymak kuvvetli hükümetlere has bir davranış değildir.

kümetlere has bir davranış değildir.

Buhran ancak memlekete yeni bir yön ve yeni bir inanca verilebilirse gidetilebilecektir. Mesela, her şeyden önce bir liderlik davasıdır: Atatürk devrimlerini bıraktıran yerden alıp ileri götüren bir liderlik. 17 yıllık gerilemenin artık son bulduğu hususunda toplumun zinde kuvvetlerine güven veren bir liderlik. Onlara yeni bir inanca, çalışma ve fedakârlık gücü aşılayabilecek bir liderlik.

İnönü'ye ve rejimi bekleyen gerçek imtihan budur.

Doğan Avcioğlu

Başbakan İnönü 22 Şubat sabahı, geceyi geçirdiği Hava Kuvvetleri Kumandanlığın dan çıkıyor.

22 ŞUBAT

Her şeye rağmen birlik

Saat 18 sularındaydı. Kurmay Albay Dündar Seyhan saatine baktı ve Ekrem Alicana «Şu anda Hükümet muhafaza altına alınmış bulunuyor» dedi.

Başbakan İnönü ve bakanlar o saatlerde Çankayada Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in yanında idi. Durum, gerçekten nazikti. Zira Muhafız Alayı da geniş ölçüde Harp Okulu saffarına katılmıştı.

Muhafız Alayı başlangıçta sükütlü. Alayın eski komutanı Kurmay Albay Şükür İkinci vazifesinden ayrılmış, yerini yeni komutanı Kurmay Albay Cihat Alpan almıştı. Fakat bu durum, haberin duyulması ve Alayın Harp Okulu civarında bulunan Süvari grubunun komutanı Binbaşı Fethi Gürcan'ın Çankaya'ya gelmesiyle değişti. Binbaşı, birliklerin önemli bir kısmına hâkim oldu ve köşkün etrafını çevirdi.

Köşktekiler, haberi, olayları önlemek için gayret gösteren Alayın eski komutanını tabii Senatör Osman Köksal vâsisıyla öğrendiler. Durum ciddiydi. Fakat Binbaşı Fethi Gürcan, Kurmay Albay Dündar Seyhan'ın tahmin ettiği şekilde davranmadı. Köşkten gelen «Çıkabilir miyiz» sorusuna «Çıkabiliriz» cevabını verdi. Böylece Başbakan İnönü ile bakanlar ve daha sonra da Cumhurbaşkanı Gürsel köşkten ayrıldı.

Bu üçlü davranış, 22 Şubat teşebbüsüne, başından sonuna kadar hâkim oldu. Başkanlıkta Kara Kuvvetlerinin önemli bir kısmı teşebbüsün desteklediği halde, bu kuvvetler orduyu karşı karşıya getirecek bir adım atmaktan dikkatle kaçındılar. Her iki taraf kan dökme kararlı görünüyordu. Bu sayede 22 Şubatın terribi korkunç bir gün şeklinde geçmesi önlenmiş oldu. Nitekim teşebbüs, Harp Okulu Kumandanı Kur. Alb. Talât Aydemir'in talebelerine söylediği sözlerle son buldu: «Arkadaşlar, isteklerimiz ancak asker kanı döküldükten sonra gerçekleştirilecek. Bu ise, Türk ordusunu zayıflatmaktan başka bir işe yaramaz. Parlamen-toda bazı şahısların istekleri de budur. Ordu birbirine düşmeli Sizin için de söz verdiler, kılınza bile dokunmayacaklar. Ben kararımı verdim, teslim olacağım Silâhlarınızı bırakınız ve yerlerinize dönünüz.»

Artık tehlike aşılanmıştı. Rejim için yeni bir devre başlıyordu

İşler nasıl başladı?

Askerî bir hareket aylardır bekleniyordu. Bir «Junta»nın mevcudiyeti biliniyor, herkes «Junta»dan söz ediyor, Junta'ya dâhil subayların isimleri, kulaktan kulağa frıldanıyordu.

Parlamento, Junta'nın gölgesi altında çalışmalarına başladı. CHP. — AP. koalisyonu, Junta korkusuyla gerçekleşti. İnönü'nün Başbakanlığı ve koalisyonun devamı, Junta endişesiyle mümkün oldu. Rejimi tehdit eden Junta, aynı zamanda rejimin işlemlerini sağlayan «gizli» hâline geldi.

Junta, mevcut siyasi sistemin, memleketimizi ileri götüreceğinden şüphe kesmişti. Zaruri reformlar karşısında gerilemeyen, dinamik bir idarenin işbaşına gelmesinden başka çıkar yol olmadığına inanıyordu. Bununla beraber, bir kısım milletvekilleri ve senatörler, Junta korkusuna rağmen, Junta'nın görüşlerini haklı kılmak için ellerinden geleni yaptılar. Kayseridekilerin affı, milletvekilli ödenekleri Yüksek Adalet Divanının meşruiyeti gibi sun'î meseleler ve 27 Mayıs aleyhtarı davranışlar mevcut siyasi rejimin mem-

leketi batıracağı kanaatini kökleştirdi.

Başbakan İnönü 19 Şubat günü radyo konuşmasında, 27 Mayıs aleyhtarı davranışlara müsadde edilmeyeceğini açıkladysa da artık çok geç kalmıştı. A.P. nin de, koalisyon içinde huzursuzluk yaratan aşırı sağcılar, ancak son dakikada tasfiyeye kalkışması durumu değiştiremeyecekti. Zira rejimden ümidini kesen Junta, harekete geçmek kararını almıştı.

Hükümetin Junta'yı bölmek ve dağıtmak için harekete geçmesi ihtimali ve Junta ile son günlere kadar yakın teması bulunan bazı tabii senatörlerin saf değiştirmeleri, işleri hızlandırdı. Artık Ankarada herkes şubat sonuna kadar mutlaka birşeyler olacağını söylüyordu.

Söylentiler doğruydular. Nitekim 20 şubat gecesi, bir takım olaylar kimsenin gözünden kaçmadı. Tank Okulunda bir Zırhlı Birliğe ait tankların rölanti çalıştığı işitti. Sağdan soldan ihbarlar gelmeye başladı. Genel Kurmay Başkanı Harbiyeye kadar gitti. Okul Komutanını yatağa ayurken buldu ve ona «Bana senin bu gece ihtilal yapacağın ihbar edildi. Görüyorum ki bu doğru değildir» dedi. Fakat Genel Kurmay Başkanının bazı baskınları, bir şeyler hazırlandığını ortaya koydu. Bazı su-

baylar muhafaza altına alındı. Ertesi gün Başbakan İnönü, durumu C.H.P. grubunda açıklamak lüzumunu duydu. İnönü, C. H.P. milletvekillerine, dün gece bir ihtilal teşebbüsü olduğunu, teşebbüsün güçlüğüne şüphe olmadığını, fakat tehlikenin henüz sona ermediğini söyledi.

Haber, T.B.M.M. de sür'atle yayıldı. Müfrit milletvekilleri ve Senatörlerden bir çoğu Ankaradan uzaklaştılar. Bu yüzden Bütçe müzakereleri bomboş bir salonda geçti.

Hükümet, yeni teşebbüsleri önlemek endişesiyle tedbirler aldı ve Ankaradaki bazı birlik komutanlarının yerlerini değiştirmeye karar verdi.

Nakıl kararları perşembe sabahı tebliğ edildi. Nakillerin tebliği ile birlikte ortalk karıştı.

Teşebbüsün lideri hâline gelen Harp Okulu Kumandanı Talât Aydemir saat 15'te talebeleri konferans salonuna topladı ve yeni bir hareketin başlayacağını bildirdi.

Onbeş dakika sonra Harp Okulu harekete hazır durumdaydı. Ankaradaki bir çok kuvvet, özellikle tank birlikleri harekete hazırlandı. Okulun yanındaki Piyade Alayı ile Deniz ve Hava Kuvvetleri harekete karıştı.

Ankaradaki kuvvet üstünlüğüne rağmen Talât Aydemir, şehre hâkim olabilmek için, herhangi bir teşebbüse girişmedi. Kararında yeni kuvvetlerin ültihakını bekledi ve hükümetle müzakerelere girişti.

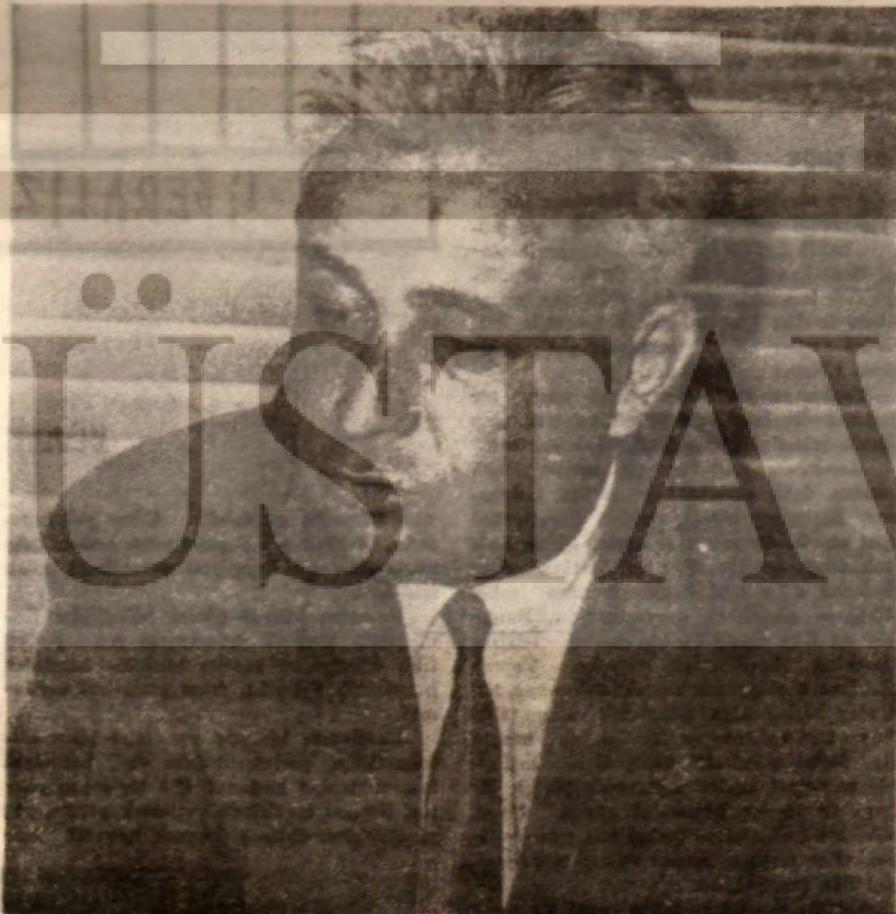
Uzun müzakereler, harekete katılabilecek birliklerin tereddüde düşmesine ve hükümetin zaman kazanmasına yol açtı. Harp Okulu Komutanı, partiyi kaybetmek pahasına da olsa, kan dökmekten kaçındı.

Müzakereler, Talât Aydemir'in akrabası olan Ekrem Alican'ın arabuluculuğu ile başladı. Alican, saat 18'de Harp Okuluna gitti. Aydemir'in yanında Kur. Alb. Emin Araf ve Kur. Alb. Dündar Seyhan vardı. Albaylar arabulucu Alican ile uzun bir sohbet koyuldular. Albaylar, parlamentonun görev yapmadığını ve yapamacağı fikrindeydiler. Parlamenonun fesihinin uygun olacağını söylüyorlardı. Aydemir, harekete katılacak birlik komutanlarının imzalarını havâ bir listeyi Alicana göstererek, başarı şansının yüzde yüz olduğunu anlatmak istedi.

Harp Okulu Komutanı, kendinin vazifesinde kalmasını ve diğer nakillerini de onun vereceği listeye göre yapılmasını istiyordu.

Müzakereci İnönü

Karargâhını Hava Kuvvetlerinde kuran Başbakan İnönü ile Kur. Alb. Talât Aydemir arasındaki müzakereler böylece başladı. İnönü, gece yarısına doğru Genel Kurmay

Ekrem Alican

Korgeneral İrfan Tansel

Başkanlığına giderek, Albayın ilk isteklerini öğrendi. Cumhurbaşkanını Gürsel ve bir çok general oradaydı.

Etrafı İnönü'yü tavizkâr davranmaya zorluyordu. Fakat zamanın lehinde çalıştığını çok iyi bilen soğukkanlı diplomat İnönü, kolay kolay taviz vermek niyetinde değildi. İsteklerin kabulünün partiyi kaybetmek demek olduğunu farkındaydı. Bu sebeple, etrafının zorlamasına rağmen, Albayların taleplerini reddetti. İnönü, ancak kan dökülmemek şartıyla, cezai takibata girmemeye, ilgilileri emekliye sevk etmekte yetinmeye razı idi.

İnönü, bundan sonra Albay Aydemir'in cevabını beklemek üzere, Hava Kuvvetlerindeki karargâhına döndü. Komutanın cevabı geçikmedi. Albay, taleplerini yurmuştu. Kendisi emekliye sevk edilmemek şartıyla, arkadaşları hakkındaki taleplerinden vazgeçiyordu.

Başbakan İnönü'nün kabine arkadaşları ve parti liderleri, istekleri sevinçle karşıladılar. Harp Okulu Komutanının son taleplerini kabul etmekle bir mahzur görmüyorlardı. Meseleyi artık daha fazla ertatmamalıydı. Nitekim, C.H.P. Genel Merkezinde Nüvit Yetkin, «Biraz önce Aksal'e konuştuğunu hemen hemen anlamaya vardığımız gazetecilere açıkladı. İyi bir poker oyuncusu olan İnönü ise, partiyi kazanmak üzere bulunduğu farkındaydı. Etrafındakilerin yalvaran bakışlarına aldırmadan, Talât Aydemir'in isteklerini reddetti. Eski teklifini tekrarladı. Bu görüşü tam mânâsıyla paylaşan tek adam, havadan harekâtı idare eden Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel idi.

Harp Okulu Komutanı, bunun üzerine saat üçte yürüyüşe geçeceğini bildirdi. Böylece, İnönü karargâhında ıstıraplı bir beklemeye devresine başladı. Poker partisi, en kritik safhasına girmişti. Her ihtimale karşı, Hava Kuvvetleri Binasının önüne bir hoparlör yerleştirilmişti. Eğer Harp Okulu talepleri, oraya kadar gelirse İnönü onlara hitap edecek ve hareketi önlemeye çalışacaktı. Fakat beklenen yürüyüş olmadı. Harp Okulu Komutanı etrafında toplanan kuvvetlerde çözümler başladı.

İnönü'nün soğukkanlılığı ve hesaplı cesareti sayesinde poker partisi kazanılmıştı. Ertesi gün, harekâtla ilgili 21 subay emekliye sevk edildi ve bazı subayların yerleri değiştirildi. 27 Mayıs hareketini tamamlamak üzere 22 Şubat hareketine katılan Harp Okulu öğrencileri de izne gönderildiler.

Bundan sonrası

Politikacılarımızın meselelerini çözmekte gösterdikleri acın doğurduğu sınırsızlık ve öfkenin sebebiyet verdiği buhran, İnönü'nün prestiji ve soğukkanlılığı sayesinde önlenmiştir. Fakat esas mesele, rejime güvenin yaratılmasıdır. Rejime olan güvenin devam ettirilmesi müddetce, çok daha ciddi buhranlar, kısa bir müddet sonra yeniden patlak verecektir. İlk gösteriş, anormal şartlar içinde yaşayan halk için, asıl imtihan şimdi başlamak üzere.

Parlamento buhranı aşılanın verdiği rahvet içinde, yeniden eski hürriyetine bürünürse, bu, rejimin kesin şeklide sonu olacaktır.

Parti liderleri hâlen, rejimin işleyişindeki aksaklıkların satırlıklı tezahürlerini önlemeye çalışmaktadır. Hemen kurulan «Tebdîrler Komisyonu», bir takım kanun tasarıları hazırlamaya başlamıştır. Mahiyeti henüz doğru olarak bilinmeyen bu tebdîrlerin, basın hürriyetini zedelemesini temenni etmek lazımdır.

Her halükârda temel mesele, rejime olan güvenin canlandırılmasıdır. Yasaklarla ve şiddetli cezalarla güven sağlanamayacağı aşîkârdır. Güven, ancak, rejimin memleketi ilerleme yoluna koyacağı inancı yaratılabilirse gelecektir.

Yabancı basın, bu bakımdan hastahâlt çok daha iyi teşhis etmiştir. Meselâ Manchester Guardian, «Sosyal reformlar gerçekleştirilmedikçe huzursuzluğun giderilmeyeceğini» yazmaktadır. Daily Telegraph, «Batılılaşma yolunda başlıyan gevşeme» üzerinde durmaktadır. Le Monde, «Kabinenin gösterdiği hareketsizliğin ordu ve aydın çevrelerde yarattığı hoşnutsuzluğu» ele almaktadır. New York Times, «Parlamentonun kavga ve entrika ile vakit geçirdiğini, sosyal değişiklikler ve ekonomik reformlar için gereken kanunları çıkartmaya çalışmadığını» belirtmektedir. New York Herald Tribune «İhtilâli teşebbüsün sebebinin Türkiye'deki koalisyon hükümetinin reformlara gitmemesi olduğunu» ileri sürmektedir. London Times «Memleketin önemli bir iktisadi kriz için de bulunduğunu» hatırlatmaktadır.

Ecnebi basın teşhisinde haklıdır. Esas deri, rejimin, hızlı kalkınma hamlesi için gerekli reformları ele almakta gösterdiği acizdir. Rejim eğer yaşayacaksa meselelerimizi çözecek kudret ve enerjiye sahip olduğunu filen ispat etmek zorundadır. Bu da, bugünkü hava içerisinde alınması çok kolay olan yasaklarla ve cezalarla gerçekleştirilemez. Rejim kudretini, cesur reform kanunlarıyla ve ileri hamlelerle gösterecektir.

Hele bir hükümet ve parlamento bu yola girdiğini belâ etsin, bugün şikâyet edilen davranışlar kendiliğinden tesirsiz hâle gelecektir. Af feryatlarına, Türkiye hâtralarına, ufak parlamento oyunlarına kimse aldırış etmeyecek, basının cehesi kısa zamanda mecburen değişecektir.

22 Şubat teşebbüsü, parlamentoyu İnönü'nün etrafında toparlanmaya sevk ederek, rejime, belki de son defa olarak hamle yapma şansını getirmiştir.

Şimdi mesele rejimin son şansını nasıl kullanacağıdır.

PARTİLER

«Çalışanlar Partisi»

Kurtuluş fikri bir iki ay önce ortaya atılan Türkiye Çalışanlar Partisinin hazırlıkları bir hayli ilerlemiştir. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Başkanı Seyfi Demirey'in başkanlığında zaman zaman toplantılar yapan işçi liderleri Partinin programını tekrar tekrar gözden geçirmekte, tüzüğün esaslarını tesbit etmektedirler. Bütün hazırlıklar tamamlandıktan ve programla tüzük aşağı yukarı yirmi kişilik bir hazırlama komitesinin tasvibinden geçtikten sonra, kurucular heyeti toplanacak ve Parti resmen ilân edilecektir.

Türkiye Çalışanlar Partisi kurucuları, partilerinin sadece üçbeş kişinin eseri olmasını istememekte ve meselâ Demokrat Partinin kuruluş devresinde yaratılan «kurucular saltanatı» nı canlandırmaktan kaçınmaktadırlar. Bunun içindir ki, kuruluş günü kesin olarak kararlaştırılmıca, Türkiye'nin her tarafında bulunan iki yüz kadar işçi lideri Ankara'ya çağrılacak ve kurucuların şerefi böylece çok geniş bir kitle tarafından paylaşılacaktır.

Üzerinde çalışan program, yeni Anayasa teminat altına alınmış olan işçi haklarını daha teferrüslü olarak belirtmekte, bunların gerçekleşmesi için ne gibi sosyal ve iktisadi tedbirlerin alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle dikkat edilen nokta, «İşçi deyiminin en geniş şekilde anlaşılması ve Partinin bütün kol ve fikir işçilerini, yani hayatlarını kendi emekleriyle kazananları içine alabilmesidir. Bu sebeple Partinin adı tesbit edilirken, Türkiye'de henüz dar anlamıyla benimsenmiş olan işçideyimini kullanılmaması, bunun yerine daha geniş bir deyim olan «çalışanlar» üzerinde mutabakata varılmıştır. Böylece, bütün kol ve fikir işçilerini, çiftçileri, küçük esnafı parti bünyesi içinde toplamak mümkün olacaktır. Partinin programı, bütün çalışanların uzun vâdeli menfaatlerini geniş bir devlet-

Senatör Burhaneddin Uluç

— YAŞASIN DEMOKRASI... YAŞASIN DEMOKRASI...

ilk bir hazırlama komitesinin tasvibinden geçtikten sonra, kurucular heyeti toplanacak ve Parti resmen ilân edilecektir.

Türkiye Çalışanlar Partisi kurucuları, partilerinin sadece üçbeş kişinin eseri olmasını istememekte ve meselâ Demokrat Partinin kuruluş devresinde yaratılan «kurucular saltanatı» nı canlandırmaktan kaçınmaktadırlar. Bunun içindir ki, kuruluş günü kesin olarak kararlaştırılmıca, Türkiye'nin her tarafında bulunan iki yüz kadar işçi lideri Ankara'ya çağrılacak ve kurucuların şerefi böylece çok geniş bir kitle tarafından paylaşılacaktır.

Üzerinde çalışan program, yeni Anayasa teminat altına alınmış olan işçi haklarını daha teferrüslü olarak belirtmekte, bunların gerçekleşmesi için ne gibi sosyal ve iktisadi tedbirlerin alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle dikkat edilen nokta, «İşçi deyiminin en geniş şekilde anlaşılması ve Partinin bütün kol ve fikir işçilerini, yani hayatlarını kendi emekleriyle kazananları içine alabilmesidir. Bu sebeple Partinin adı tesbit edilirken, Türkiye'de henüz dar anlamıyla benimsenmiş olan işçideyimini kullanılmaması, bunun yerine daha geniş bir deyim olan «çalışanlar» üzerinde mutabakata varılmıştır. Böylece, bütün kol ve fikir işçilerini, çiftçileri, küçük esnafı parti bünyesi içinde toplamak mümkün olacaktır. Partinin programı, bütün çalışanların uzun vâdeli menfaatlerini geniş bir devlet-

çilik sisteminde gördüğünü de açıkça ortaya koymaktadır. Bu bakımdan, Türkiye Çalışanlar Partisinin devletçilik anlayışı, Avrupa sosyalist partilerinin doktrin anlayışına yaklaşmakta, hattâ memleketin kalkınmasında devletçiliği rasyonel bir metod kabul ederek sosyalist düşünceye bazı yenilikler getirmektedir.

Parti tüzüğünün hazırlanışında, teşkilattaki en büyük dayanağa yine de işçi kütlesi olacağı unutulmamaktadır. Bu bakımdan, Türkiye'de yerleşmiş olan parti kuruluş tarzından esaslı şekilde bir ayrılık göstermemekle birlikte, parti tüzüğü, işçi sendikalarının temsiline önem vermekte, partinin muhtelif kademelerdeki kuruluşlarında sendikali üyelerin çoğunlukta bulunmasını sağlayacak hükümler getirmektedir. Böylece, Türkiye'deki sosyal kuvvetlerin en iyi teşkilatlanmış olan işçi kütlesinin Türkiye Çalışanlar Partisi'nin belkemiğini teşkil etmesi ve disiplinli bir parti bünyesi meydana getirmesi sağlanmaktadır. Bu disiplinli kitle etrafında, yazar, düşünür, üniversite öğretmeni gibi zümrelerin de toplanmasıyla, Türkiye Çalışanlar Partisinin gündüze kadar alışmış bir parti manzarasını göstereceği muhtemeldir. İlk defa olarak, disiplinli bir doktrin partisinden bahsetmek mümkün olacaktır. Sendikalarla parti bünyesi arasındaki irtibatın muhafazası bakımından, Türk mevzuatının müsaadesi nisbetinde, İngiliz İşçi Partisinin örneği takip

edilmektedir.

Türkiye Çalışanlar Partisinin başkanlığı için henüz kesin bir isim tesbit edilmiş değildir. İleri sosyal görüşleri ve siyasi mazi sinin temizliği bakımından Senatör ve eski İzmir Valisi Burhaneddin Uluç üzerinde durulmaktadır.

BÜTÇE

Planlı bir kalkınma devresine girmek üzere bulunduğumuz şu günlerde, kalkınma planlarımızın en önemli gerçekleştirme vasıtasını teşkil edecek olan bütçelerimizi bu açıdan incelemekte büyük fayda vardır.

Filhakika ne kadar liberal esaslara göre hazırlanursa hazırlansın, bir kalkınma planında yer alan yatırımların önemli bir kısmı, kamu sektörü harcamaları ile karşılanır. Mahalli ve katma bütçelerin kendi imkânlarının zayıf bulunduğu memleketimizde bu harcama yükünün çok büyük bir kısmını genel bütçe üzerine alacaktır. Oldukça geniş kaynaklara sahip bulunan kamu iktisadi teşebbüslerinin de devlet bütçesinden finansmanına ihtiyaç olduğu hesaba katılırsa, genel bütçenin hacim ve terkipteki niteliklerin milli ekonomi üzerindeki önemi daha iyi anlaşılır.

Bilhassa kalkınmamızda hayati önemi

olan enfaştürktür ve ziraat yatırımlarının ancak bütçe kanalıyla yapılabilmesi dolayısıyla, diğer kamu kesimlerinde ve özel sektör alanında yeterli yatırım imkânları bulunsa dahi, gelişmemizde asıl rolü genel bütçe yatırımları oynayacaktır.

Acaba gelecekteki bütçelerimiz, kalkınmaya müvafık olmak görevini, yeteri kadar yerine getirebilecek nitelikte olacak mıdır? Bunu tam olarak uzak gelecekteki bütçeler için kestirmek bir hayli zordur. Ancak içinde bulunulan ekonomik şartlar ve politik atmosfer ile 1962 bütçesinin maddi oluşu 1963 bütçesi hakkında bazı tahminler yapmaya elverişlidir.

Önümüzdeki yılda fevkalâde müsbet veya menfi olaylar geçmediği takdirde, 1963 bütçesinin yatırımlar için tahsis edebileceği tutarı ve bu tutardan yetkili karar organlarının serbestçe karar vereceği alanın genişliğini hesaplayabiliriz.

Yatırımlara ayrılacak fon tutarı, bütçe plânına veya açık finansmana gidilmediği takdirde devlet gelirleri toplamına ve cari giderlere bağlıdır. O halde 1963 yılı devlet gelirlerinden işe başlamak doğru olacaktır.

Yapılan tahminlerde 1962 ve 1963 yıllarında fiat seviyelerinde sadece % 5'er bir artma olacağı esas alınacak, ancak bütün hesaplar 1962 fiatları 1963 te hiç değişmeyecekmiş gibi yapılacaktır. Sadece gelir tah-

minlerinde özelliği bulunan bir noktada, fiat artışının tesiri hesaba katılmıyorsa.

1963 yılı Devlet gelirleri

962 yılı devlet gelirleri 10, 114 Milyon lira olarak tahmin edilmiştir. 1963 gelir tahminlerine ulaşmak için bu rakama aşağıdaki tenzil ve ilâveleri yapmak gerekmektedir:

- 1) 1962 bütçesine dış yardım karşılıkları olarak 1,2 milyar lira konulmuştur. Gelecek sene dış yardım karşılıklarının bütçe içinde bu ölçüde yer alması kuvvetle muhtemeldir. Bu kalemden gelecek yıl 300 Milyon ekatik tahsilât olacağını tahmin fazla kötümserlik olmayacaktır.
- 2) Gelir vergisinden yeni (güçlü ücret indirim) ve (en az geçim indirimi) hadleri 1963 te yürürlüğe girecektir. Buradan Hazinecinin kaybı 250 milyon olacaktır.
- 3) Zinaî kazançtaki vergilendirme hadlerinin düşülmesi ve bunun 50 milyonluk bir gelir azalışına sebep olması kuvvetle muhtemeldir.
- 4) Kanunlaşması muhtemel ve 200 milyon civarında bir kaybu isap ettireceğini sandığımız cysurum indirimi burada hesaba katılmamakla beraber, bir ihtimal olarak daima akılda tutulması gerekir.

Yukardaki üç kalemin toplamı 600 milyon liradır.

b) İlâveler :
1 — 1962 yılında 1961 e ve 1963 yılından 1962 ye nazaran Kalkınma Stratejisiyle tasarlanan % 7 gayri safi milli gelir artışı tahakkuk takdirde, bu artış devlet gelirlerine de aksedecektir.

2 — Milli ekonominin nakdi ekonomiye geçmektedir. Bunun hızı % 3 kabul olunursa, bu dahi devlet gelirlerine aynı nisbette itikâl edecektir.

3 — Vergi kanunlarının seneden seneye daha iyi uygulanışı ve vergi kontrollerinin iyileşmesi her sene cür'i bir artış intaç etmektedir. (Faraziyesinde bu artış % 2 kabul olunmuştur.)

4 — Fiat seviyesinin iki senede % 10 nisbetinde artışı faraziyesi kabul edilmiştir. Bu takdirde bütçenin hem gelir ve hem de gider kalemlerinde rakamlar yükselecektir. Bununla beraber, ücretlerin vensal kontrol tutarlarının fiatlar hızında artması hesap edilebilir. Geçmiş bütçe uygulamaları bu hususu teyit etmektedir. Hesabımızda bu fark normal gelirlerin dış yardımlar hariç % 3 ü olarak hesaba katılacaktır.

5 — Yeni vergi kanunları ile 250-300 milyon lira civarında bir ilâve gelir sağlanması imkânı da mevcuttur.

Bu beş kalemin toplamı olan bir buçuk milyar lira, yukarıdaki tenziller çıkarılıp 1962 bütçesi gelirlerine ilâve edilirse 1963 gelirleri toplamının 11 milyar civarına erişeceği söylenebilir.

Bu rakam şu şartlarla gerçekleşmeyecektir.

- 1 — Tasarlanan milli gelir artışı ve ekonominin moneterize oluşu tahakkuk etmezse,
- 2 — Kaçakçılık bugünkü seviyesinden fazla olursa,
- 3 — Fiat artışları gelir gider artışı arasındaki farkı gerçekleştirmeyecek yönde gelişirse,
- Bilhassa bir ve üç numaralı ihtimaller oldukça varidirdir.
- Gelir rakamları şu ihtimallerde 11 milyar lirayı geçebilir.
- 1 — Dış yardımlar ileriye sürdüğümüz tahminin üstünde tahakkuk ederse,
- 2 — Fiat artışları gelirlere yukarıdaki tahminin üstünde bir seviyede aksederse;
- 3 — Kaçakçılık alınan idari ve kanuni tedbirlerle azaltılırsa;
- 4 — Yeni vergi reformunun vergi artırıncı tesiri 300 milyondan fazla olursa.

Bu ihtimallerden gerçekleşme şansı en kuvvetli olanlar, 3 ve 4 numaralı olanlardır. 11 milyarlık gelire mukabil, cari bütçe giderleri ne olacaktır? Bunu da 1962 Bütçesini temel alarak şu şekilde hesaplayabiliriz:

1962 Cari bütçe giderleri 6,8 milyar liradır. Buna 1963 yılında aşağıdaki münzam giderler eklenecektir.

- 1 — 300 Milyon % 15 zamlar. Bu sene tehir olunan bu zamların gelecek sene tehir imkânını hükümet bulamayacağı benzer.
- 2 — Devletin kırtasiye, aydınlatma, harcahlarının içine alan idare giderlerinde de 30 milyonluk organik bir artış aşgari bir ihtimâldir.
- 3 — Daire hizmetleri denilen ve bütçelerin dördüncü kısmında da organik artış kabul olunarak 200 milyonluk münzam bir yükü karşılayacaktır.

4 — Devlet borçları da gelecek sene bütçede yer alması muhtakkak bulunan tasarruf bonoları ras'ülmal ödemeleri ve arıyere borçlar sebebiyle 300 milyon liralık bir artış gösterebilecektir.

5 — Normal personel giderleri artışları olarak da 300 milyon lira münzam yükün bütçede yer alması mukadderdir.

6 — Nihayet katma bütçelerde de yukarıda arz olunan sebeplerle vaki yükselmeleri karşılamak için, 1963 Bütçesinin bu novî giderleri de 50 milyon lira artacaktır.

Yukarıda yapılan cari masraflar artış tahminleri, burada uzun tabiiyle okuyucularımızın yormak istemediğimize, detaylarına inilmeye lüzum görülmeden dikkatli analizlere dayanmaktadır. Hesaplar, en iyimser şekilde yapılmıştır. 1963 bütçesinde yeni Anayasa gereğince bulunması gerekli teşkilât (Anayasa Mahkemesi v.s. gibi) dahi, aşgari seviyesinde hesaplara dâhil edilmiştir.

Bu kadar iyimserlikle yapılan gelir ve gider projeksiyonunda bile, 1963 bütçesinin gehresi şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

Carl giderleri: 7.940 Milyon

Yatırım giderleri: 2.060 Milyon

Başka bir ifadeyle 1963 yılının yatırım seviyesi, gelir kaynaklarında Strüktürel önemli değişimler yapılmadıkça 1962 rakamlarının altında kalacaktır.

Bazı okuyucularımız 3 milyar liralık yatırım seviyesini kâfi gövrek bundan o kadar telâşlanmamaları kabildir. Ancak yatırımların bünyesine kısaca bir göz atarsak, durumun ciddiyeti daha iyi kavranacaktır. Şimdiden hiç bir taahhüdün girilmeden 1963 bütçesinde 2,8 Milyarlık bir yatırıma hükümet angaje olmuş durumdadır. Kanunlar, sair taahhüt mukaveleleri, tamamlanmamış işleri 1963 yılına ait kısımları 2,8 milyar gerektirmektedir. Bu suretle Kalkınma Plânında hükümetin serbestçe tasarruf edeceği saha 300 milyonluk dar bir çeride inhisar etmektedir.

Bu kadar dar bir imkânla, % 7 gibi oldukça yüksek fakat, ihtiyaçlar açısından aşgari bir kalkınma hızının sağlanması oldukça güçtür. Bu sebeple, yapılacak vergi reformunun bütçelerin hacmini genişletme yönünde olması memleketin hayati menfaatleri içindedir.

OZEL TEŞEBBÜS

Eski bir iş adamı ve Maliye Müfettişi olan Selâhattin Özmen, Türkiye'nin kalkınmasında özel teşebbüsün oynayabileceği rolü inceliyor:

Kifayetsiz şartlar

YÖN'ün hızlı ve sosyal adalete dayanan bir kalkınması ancak devletçilikle mümkün olabileceği görüşünü savunduğu bilinmektedir. Bu görüş, aynı çevrelerin olduğu kadar iş muhteliflerinin de ilgisini uyandırmış, tartışmalara yol açmıştır.

Memleketin iktisadi gerçeklerinden bilinelemesine dayanarak yapılacak bazı istidâller, konuya bir hayli aydınlık getirebilir. Hızlı ve sosyal adalete dayanan kalkınmanın neler istediklerini sınamak, özel teşebbüsün bu isteklerden hangilerine cevap verebileceğini, Ticaret ve Sanayi Odaları ile milli gelir rakamlarından faydalanarak ortaya koymak mümkündür.

Kalkınma, bilindiği gibi, sermaye, bilgi, plânlı hareket ve azim ister. Bunlardan somuncu hususun türlü sebeplerle her iki sektörde de mevcut olduğunu veya küçük müdahalelerle yaratılabileceğini kabul edebiliriz.

Devlet Plânlama Teşkilâtınca hazırlanan ve Hükümetin tasvibini alan esaslara göre arzu ettiğimiz hızlı kalkınma için gerekli yıllık yatırım miktarı 15 milyar liradır. Önce, özel teşebbüsün bunun ne kadarını sağlayabileceğini araştırmak lazımdır. Bu araştırmaya, ister istemez birî tahmine götürmektedir. Bu sebeple sorusuyla:

— Kalkınma konusunda özel teşebbüsün ne anlayışmalıdır?

— Bu özel teşebbüsün hacmi nedir? Sorularına cevap bulmak gerekir. Özel teşebbüsün bahsedilen kalkınmada rol alacak, teşebbüs erbabının nazara alındığında yarı Ticaret Kanununun dairesi dediği hakiki ve hukuki şahısların kastedildiğini, küçük tacir yani köşebaş bakkalı, tenekeci, manav gibi umumiyetle günlük geçim peşinde koşan vatandaşlarla serbest

İlhan Selçuk

SAGDUYU

Basınımızda eli kalem tutan bazı kimseler için insanın, keşke Türk olmasalardı. O zaman, bu zavallı memleketin durumunu, daha iyi görecektirdi... diyese geliyor.

Bir paradoks gibi görünen bu hüküm doğrudur. Bir İngiliz, bir Fransız, bir İsveçlinin düşünce ölçülerine ulaşabilmiş değiliz henüz...

Bunun yanında bir talihsizliğimiz daha var: Düşüncelerimiz çeşitli menfaatlerimiz yüzünden bağımsız da olamıyor.

Olayları kasten yanlış yorumlamak, kendi çıkarımıza uygun açıdan okuyucuya sunmak çoğumuzun işine geliyor.

22 Şubat hareketi bu utanılacak karakterimizi bir daha su yüzüne çıkardı. 22 Şubat hareketinin yorumlayan basınımıza bakınız... Sonra da gözlerinizi yabancı basına çeviriniz. Aradaki büyük fark yuvümüzü kızarıta yeridir.

Biz, 22 Şubatı, piyasaya sürmek istediğimiz düşüncelerin açısından yağlayıp, ballayıp hemen sütunlarımızda kullanmağa kalkıştık

Onlar 22 Şubatı anlamağa çalıştılar.

Anlamağa çalışmak, hâdisenin sosyal ve ekonomik köklerine inmeğe çalışmak demektir. Bu iş, kafa ister, gayret ister, bilgi ister, tarafsızlık ister...

Okuyunuz gazetelerimizi!.. Yayınlanan bir sürü miskin dedikodu ne kendimize yarar, ne de başkalarına...

Kendi evhamlarımızı yazılarımızın temel sayıp uşursuz şatolar bina ediyoruz. Ve bir de yabancı basında çıkan yazıların can alacak noktalarına göz atınız:

New York Herald Tribune diyor ki:

— 22 Şubat hareketinin sebebi, hükümetin reform yolunu seçmemiş olmasından doğmaktadır.

New York Times diyor ki:

— Koalisyon hükümeti parlamentodaki devamlı parti çekişmeleri yüzünden çalışmamıştır. Sosyal ve ekonomik reformları gerçekleştirmek için gereken kanunları çıkarmakta gayret göstermemiştir. 22 Şubatın nedeni budur.

Manchester Guardian diyor ki:

— Hareketi bastıran generaller ve siyaset adamları şimdi sosyal problemlerle karşı karşıyadırlar. Sosyal reformlar gerçekleşmedikçe huzursuzluk devam edecektir.

London Times diyor ki:

— Memleketin ekonomik kriz içinde olduğunu inönü idrak etmektedir. Bu şartlarla huzursuzluğun devam etmesi mümkün görünmektedir.

Bu gazeteler, muhafazakâr çehreli gazetelerdir. Bu gazeteler, 22 Şubat hareketinin sebeplerine biz Türklere çok daha anlayışla inmişler, hareketin sebeplerini sosyal ve ekonomik meselelere götürmüşlerdir. Bu gazeteler, Türkiye'nin sosyal reformlara muhtaç olduğunu bu reformlar gerçekleştirilmedikçe huzursuzluğun süreceğini yazmışlardır.

Bizim caddemizde köşebaşlarını tutanlar hâlis:

— Sosyal reform ne demek?... Bunlar tehlikeli fikirler!.. diye yazıp çizdursunlar... Halâ Atatürk ilkelerinin üç on büyük dayanağı: halkçılık, devrimlilik, devletçilik aforoz edilmeğe çalışsın... Sonra kalkıp bir büyük buhranın dalgalarında bunalar hareketle geçen binlerce askeri lânetleyelim ve bu iş kapansın gitsin...

Öür mü böyle şey!.. Elbette 22 Şubat hareketini hoş görmiyenler çoğunluktadır. Elbette her şeyin kanun yollarıyla halledilmesini isteyenler bu hareketi destekleyemezler. Ama, bu harekete kalkışanlara gazete sütunlarında yergi karalamakla her şey biter mi?

Bunlar bizim askerlerimiz. Başka ülkelerde canilerin, kaatillerin, ganseterlerin, haydutların davranışları üzerine kafa yorup sosyal köklerine inmeğe çalışıyorlar adamlar. Bu suçları yaratan sosyal nedenleri anlamağa çalışıyorlar.

Türkiye bir şeyler yapmak zorundadır. Meclisiyle, Senatosuyla, Hükümetiyle her şeyyle bir şeyler yapmak zorundadır. Bu işler bir kaç subayı emekliye ayırmakla, beş on tayin yapmakla halledilecek işler değildir. Bize inanmayanlar bari gelenekçi İngilizlere, kapitalizmin aşabası Amerikalılara inansınlar. Biz sosyal reform kelimesini ağızımıza aldıkça bozuluyorlar, dünyanın sayılı gazetelerinden, sayılı kalemlerinden aynı sözleri iştiklileri zaman onları da tehlikeli fikirler yaymakla mı suçlandıracağız?

Bu iş ne sağcılık, ne solculuk işidir. Bu iş bir akıl işi, hesap işi, sağduyu işi...

O AKŞAM

Nimet Arzık

Bir otomobilin üstüğü pat-lasa, bomba sanıp, korku-larının derininden bir sıkı-yönetim çekip çıkıp dükkerleri tepemize. İki sene evvelinden bahsediyorum. Zaman «o biçim» zamanda, idare «o biçim» idareydi: Hattırlatırsam...

Şehir sisliydi, karlıydı, yol yol ıskıydı. Bazı binaların etrafı sarıydı askerle. Eğlenceden dönen siviller yaklaşıp konuşuyorlardı üniformalarla sonra kayboluyorlardı gecede başlarını sallaya sallaya...

Bir ecnebi şansının temalesi, telefonla takıl «arattırıyordu», Er-san taksinin durağından, ümitsiz... Durağın bütün arabaları «şehir dışı» edilmişti, şehrin dışına mil-letvekilli ve senatör taşıya taşıya...

Kaç gündür zaten o meclisin hastal binasına uğrayanlar ellinin aşığına düğmemişse, almışın üstüne çıkmamıştı...

«O AKŞAM» bir milletin vekil-lerinin yirmi dört saat kesintisiz oturum yapmalarını bekliyorduk halbuki. Tümünün karşısına ölüm niyetiyle yardımcıları diklice tü-men tümen, süngü süngü... Hayal kovalıyormuşuz!... Hayal kovalama nasibimiz bizim!

İsmet İnönü «icabederse meclis-te ölürüz» demişti... Tasdik etmişti karşıdakiler, gevşekten... Sonra Er-san'ın arabalarının arka banketinin yasaklarını çıkerte çıkerte yaşamışlardı, aşırlıklarını hafiflettilerini sindire sindire... Hayatta bu, tatlıydı, acı olsa da...

Tarihin bir safhası süzülüyordu «o geceye». Gün ağardığında başka bir safsama atılmıştı, eski kumandanın yorgun sesyle: «Ben eski ordular kumandanı olarak... ve büyümlü güleş, tı anılarına kadar, anımlar dışına da... Protesto hareketinin sona erdiğini haber veriyordu. (Hareketin «idareli» ismi buydu)...

Sabahleyin şehrin bir «yavaşla-ma» incinmiş havası vardı... Fakat ortada top yoktu, tüfek yoktu, tank yoktu, sıkı yönetim yoktu, dokülen kan yoktu...

Büyük bir çemberi daralttı daralttı Harp Okulunun etrafında halkalanmıştı, Mecliste ayakta düş-manları tarafından bile «kışkırtılan adam (15 güne kadar unutul) tutumlarını arslan oluyunlar tekrar arslan kesilirlir, biliyoruz.)

★
İşıklar sönmüyordu evler-de bir türlü. Ama insanın içinin uğultusuna karış-ıyordu pencerelemin par-laklığı, bütün şehrin «ayaktahli-ma» nedenini düşünüyordu bil-miyen... Gerginliğe alışmıştı... Sündür çek südür çek, yaylarda artık «yavlık» kalmamıştı... Bir «giz ne zaman» havası yaşıyor-duk... Evlerimizden çıkıpken pençerelerimize «eğer tüfek saderi ışıkta, mektepteysen mektepte kal, evdeysen dışarı çıkma, nasıl olsa ben seni gelir bulurum» gibi sözler vererek... Bir tarih fasla-dasında kulaktan kulağa, 22...

Ama fışkıran o kadar çok-ku ki, kurt şakası yapan çobana dönüşmüş... Kurt gerçekten geli-lişide kuyunları boğmağa herkes «evvel» feryadını çobanın bir «kurt şakası» daha sanmıştı ma-sada... Bu sefer kurt sürüyü «ha-

zırlıksız» bastırmamıştı o kadar, kendisi yeter derecede hazırlıklı değildi... Bunu da eklemeli ma-sala...

Ağlamaklı «acaba sabaha çık-a-cak mıyız» cümlesinin hâkim ol-duğu, panik telefonları işlemeğe başlamıştı. Biz baloncu toplumuz. Balonlar uçurtayorduk karmaz, yeşil, turuncu... «Bilmem kim tev-kif edilmişmiş... bilmem kim de kriz geçiriyormuş...»

En altüst edici bilgiyi, sıcaık evlerinden ayrılmayanlar veriyor-lardı. Ben bu protesto hareketin-de, paniğin psikolojisini ve yayıl-ma mekanizmasını belledim...

Albay Talât Aydemir

Yalnız, kapitone, yazıklarından kuyruk kuyruk kordelalar sarıkan, sabahlığı, parmak parmak kadife terlikli hanımları kastetmiyorum... Toplumdan sorumlu, kafaları buğ gibi hesaplı, tutumları heykeller gi-bi vekâli olman gereken kişileri alıyorum... Çoğu gene sıtır nume-rara aldı, hayatın sunduğu imti-handa... Kendilerini düşünüyordı-ı sadece. İcabederse, günü gelir-se, daha da ağır konuşacağım... Millet başına getirdiklerini tam-malı, rüyasız... Çoğu dümenin ba-ğında bekliyeceğine, paltosunu vü-cutsuzluğuna, şapkasını beyinsiz-liğine geçirmiş, şifşak olarak, ba-rınak olarak neresi daha emin diye düşünmeğe harcıyorlardı düşünce-sizliklerini... Ağzından düğün-yon cümle, gene kapitone sabahlık-lı hanımların cümlesiydi: «Acaba sabaha çıkacak mıyız?» İyi mi oldu, kötü mü oldu amma çıktınız işte sabaha... İsterseniz bir müd-det, kısa bir müddet «arslanlaşma-dan» gezin...

İkinci cümle «şu zamanki zaten kolu kanadı kırık dostumuz «şu-mit» için daha kabullandırıyordı: «2000 talebe... kökü kazınım ke-rataların memleket ah memleket... Bu cümle kafama hatıralar dâvet ediyor... Demek kolayca sarfedile-bilmemiş böyle «Bayerca» lâkırdı-lar... Birisinin başkalarından üs-tün günde neydi öyleyse?...

İyi ki İsmet Paşa vardı baştan-ın hayatını kolay harcayan «öde-le dahi» olsa kahramanlara karşı... Bakanlar, Hava Kuvvetlerinde toplanmışlardı... Hava Kuvvetleri biliyorsunuz nerededir... Devlet Tiyatrosunun karşındadır hemen hemen, Nümunne Hastahanesine gi-

den yolun tam başında... Önünde Hava Kurumu vardır, pembe bir Beni bu işte rahatsız eden tek jest bu oldu. Çünkü duygu güzeldi. Sözler duyguluydu... Jest... Sonsa ermemiş intiharlar kadar mânâsız jest yok dünyada...

Neyse, mânâsız tarafını bırakı-lım da adanın mânâlı tarafını üstünde duralım, düşündüğünü ba-şarmış olsaydı, bugün elinde ola-cağımız adamın...

Talât Aydemir, «Gizli Yemin Teşkilâtına» mensuptu... Bu teş-killât ihtilâlin ilk aylarında kurul-muştu. Bildirisi elden ele dolaş-ıyordu. Katıksız askeri diktatörlüğe götüren bir bildiriydi bu... Katlan-lar samimiydiler. Memleketin se-lâmetini o yönde görüyorlardı. Sağda solda suyun yüzeyini, ken-di dalgalarında dalgalandırın şahsi ihtiraslar, şahsi kabarmalar vardı amma, esasta gaye resmî görüye

rumluğuna yalnız kendine tap-sın yacağım... ve silâhım dayamıştı almına. Zorla elinden almıştılar... Öyle pek kalıplamış görüşlere itibar etmemeli... Rahattır amma kalıplamış görüşler... İnsan dü-ğünce gerginliğinden, tered-düdün kıvrantısından kurtarır... Bu gizli yemin teşkilâtına çok kişi mensuptu. Yalnız onlar, bildirideki mânânın üstünde durmamışlar, iki kelimeye saplanmışlardı askerce: Memleket menfaatı... Bildirinin bir maddesi Silâhli Kuvvetlere, arzulanmayan bir parti iktidara geldi-ğinde seçimlerin iptali hakkını bile veriyordu. Kimsenin bir hak verdiği falan yoktu yani, alabilen o hakkı alacaktı icabettiğini kes-tirdiğinde...

Yani mesele, beş subayın tayini, altı subayın nakli değildi. Bu nakil veya tayin olsa olsa bir pat-lama sebebi olabilirdi...

Talât Aydemir, kısa boyluydu, sarıyandı, soğuk mavî bakışlıydı. Son derece iddialıydı, başlıyan bir tarafı da vardı... Talebenin sevgi-si bunu gösteriyor... «Efendim kör-peçik ruhları aydarcı çalgımsın, ta-hil ki...» Yooo... O kadar basit de-ğil... Aylarca çabır da insan hiç bir sonuğ elde etmez... Bir insan bu körpeçik ruhları öfime kalma sürükleyecek hale getirirse, o in-san psikologdur da, teşkilâtçidir da, propagandacıdır da (propagan-da nedir?... İmandır... Kendinden veren bir tarafı vardır da... Yabana atılacak adam de-ğil bence eski Harp Okulu Ku-mandanı... İhtilâlden sonra geti-rilmişti okulun başına. Kimler âmil olmuştur M.B.K.'den acaba?... Kat'iye Gürsel Paşayla. Ulay Pa-şa, Madanoğlu Paşa değil... Aman-sız muarızıydı Talât Aydemir Ma-danoğlu Paşanın. Ne de Osman Köksal... Hangi grubunun adamıydı Milli Birlik Komitesinin?)

Talât Aydemir evliydi... Karısı da kendisi gibi yüzü gülmez ve insanları tepeden alan bir insandı... Uygunluğuna karşı koca, ken-dilerinden başka herkesi küçümse-mekte... Bu bir ruh hâletidir... Kendine sadık bir insandı. Baş-kağın «müfriti» ve öyle kaldı.

Yaşında idam kararlarında, yu-muşmayan tek «contact» o olmuşt-u, kararların belli olduğu ve «zinde kuvvetlere» elçi yollandığı gece uykularla...

İhtilâlden sonra, istediklerini tek şift yaptıra yaptıra, despotizmi de artmış, ihtiras da kendine güve-ni de... Tekrar ediyorum, partiyi kaybetti diye aksini söyleyemem: Enerjiktî, cesurdu, vatanseverdi...

O Akşam

İste yüzlerce tüfekli asker hayali kumandanıyordu, Harp Okuluna götüren yollarda...

Silâhlar, gözleri berrasaak, ışıltılı havacılar Harp Okulu marşını söyleyerek yaklaşıyorlardı mek-tebin kapısına doğru, arkadaşlarını uyarmak için... Huzura kavuş-manın bir tüzle elde edileceğini zannedenler, gürlüdü doğuran tayinlerin iptaline gidilmesini istiyorlardı... İsmet Paşa, hem daha derinden gördüğünden, hem böyle ufak tüzlerin büyük devlet otorite-sine çok pahalıya malolacağını bildiğinden hayır demişti. Bir adım da gerilemek niyetinde değildi. Herkesin içine baygınklar yayın «icabederse hepimiz ölürüz» ü has-mıştı sâkin sâkin...

«Paşa kararlı» diyorduz çoğu hayranlığa bürünmeğe çabarak... «Keşke bu kadar kararlı olmasa» der gibi söylüyorlardı bunu...

İdarecilerin çoğu o akşam en kara karamsarlıkla, en berrak fiziklik arasında serseriletilici zig-zaglar yaptı durdu, garpa çarpe... Bir an «Harp Okulu Kumandanı bayıldı» diye bir haber yayıldı. Kim yayar ki bu haberleri?... Büt-tün tozlar fareleşti, fareler kedileşti, kediler arslanlaşmış, arslanlar hayalleştî... Gene ne olduysa ha-yallerimize oldu...

Harp Okuluna «sâdik» birlikler Etimesgut verici radyo istasyonun-u zaptetmişlerdi, radyoda habire plâk dönüyordu ve gönül yaraları dökülüyordu bu plâklardan... Şifa bulmayan gönül yaraları... Ekrem Alican Talât Aydemir'e gümüşü, ikna için... Akrabasıydı... O konuş-mada bulunmak isterdim. Durumu görünüzün önüne getiriyor musun-uz?... Bir kumandan bir «kale» de, üstüne titrediği 2000 gençle ka-lyor... Elbette beklediği birşey vardı önceden... Beklediği gelmi-yor, önünde iki şık var... sonuna kadar dayanmak, beyhude de ol-sa... Veya... İşte o «veya» çok güç... Yazar olarak kumandanın trajedisini yaşadım. Hâlâ yaşıyo-rum... İnsan olarak da paylaşıyo-rum. O sırada bir adam «stamak herşeyi değiştirebilirdi... Atmadı o adam...

Ah 27 Mayıs neden bu kadar «ekstikler» içinde devam etti?... İsmet Paşanın tecrübesi, büyüklük bir çemberi daralttı, daralttı. Harp Okulunun etrafında halkaladı... Temenni oluruz ki halka tekrar yayılmasın... Bir Akdeniz devle-tinin mistikasi, kelimekeri yaya çatlata sunları söylüyordu: «Bu ufaık bir hikâye... Mesele temel meselesi... Daha büyüğü de gele-cek...»

İsterseniz, ahkacığınızı başcağın-ıza toplantıya toplayabileceğiniz kadar politikacı beyler de halka genişlemesin...

ve diğer vatandaşların... münkindür ve bu imkân özel teşebbüsün faydalanma imkânından büyüktür.

Türkiyede ne kadar tacir (Hakiki ve hükmd) vardır ve bunların sermayelerinin yekünü ne kadardır?

İstanbulda Ticaret Odasının son beyan-larına nazaran 34 bin tüccar Ticaret Oda-sında kayıtlıdır. Sanayi Odasında ne kadar kayıtlı üye bulunduğunu bilmemekle be-raber Sanayi Odasında kayıtlı tüccarın mühim

bir kısmının, Ticaret Odasına da kayıtlı ol-duğunu nazarı itibara alırsak İstanbul tüc-carlarının sayısını azami 40 bin olarak ka-bulde mühim hatâ yapmayız. Ankara Tica-ret ve Sanayi Odasından edindiğimiz bilgi, odanın son sicii numarasının 11 bin civarın-da olduğudur. Gayrifaailler için beşte bir nisbetinde bir tennilât yapılsa Ankara tüc-carlarının 9 bin civarında kabul etmek müm-kündür.

Bu iki merkezde tüccarlarımızın asgari beşte dördü toplanmış bulunduğuna göre memleketimizdeki tüccar sayısını 60 bin ci-varında farzetmek kabildir.

Tüccarın vazeli sermayesini tayin bur-susunda elinde bazı kısıtlar vardır: Ev-velâ Ticaret Odasına yaptık sermaye beya-nı vardır. Nazari olarak tüccarların sermaye beyanları otalarca tahkik edilir ve sicillinde imkân nisbetinde hakkate yakın olarak

Ihtilâlcinin kaderi

1908

İnkılabı yapan Genç Türklerin hikâyesi bizim için hâlâ meçhuldür. Meselâ, bu hareketin idarecisi olan İttihat ve Terakki Cemiyetinin Rumeli teşkilâtı, Selânik Merkez Heyeti, Manastır merkezi ve hele bu hareketin ve teşkilâtın öncüleri, idarecileri hakkında bilgilerimiz, dermeçatma bile denilemeyecek kadar perişan birtakım hatıra kıymetlerinden, vesikasız hikâyelerden ibarettir. Fakat ne var ki, bir ihtilâlin tarih için bahtsızlığı da, onun vesikalandırılmamasıdır. Çünkü bu takdirde, hem bu hareketlere katılanlar sağbularında, hem onların bekâya intikâllinden sonra tarihçiler, olayların akışını ve mânâsını ister istemez kendi ölçülerine, karakterlerine ve eğilimlerine göre değerlendirmeye çalışacaklardır. Nitekim 1908 Genç Türk inkılabı için bu hakikat böylece yürümüş ve ortada bu hareketin hakiki ruh ve fikir yapısı değil, ancak gölgesi didikleşip durmuştur. Fakat ne var ki, şimdi de ve 27 Mayıs ihtilâli için de olayların akışı, maalesef bu hazin kaderi haber vericidir.

İhtilâller, cemiyetlerde tarihi olaylardır. Adına tarih felsefesi denilen bilgiye göre cemiyette tarihi olaylar, tarihi şahsiyetler, bu olayların akışında birbirlerine karşılık ve birbirlerini iterek, adına tarih dediğimiz hikâyeyi teşkil ederler. Bu ilmin çeşitli ekollerine göre tarihte şahsiyetlerin rolü bazan mutlak, bazan kayıtdır. Hatta meselâ Karlâyile göre, tarihte şahsiyet, yalnız kudretli, dehası ile değil, vücut yapısı, kıyafeti, konuşma gözünün rengi ile dahi tarihin akışına etkiler yapar. Fakat aslı ne olursa olsun, ihtilâllerde ihtilâlcinin hali ve karakteri, hem ihtilâlin hem kendisinin kaderine mutlaka damgasını vurur.

Tarihte ihtilâller ise daima olmuştur. Daima da olacaktır. Türkiye de yaşadığımız devrede bir ihtilâle sahne oldu. Bu ihtilâle de ortaya, şu veya bu alandan, şu veya bu eğilimle bir önderler kadrosunu atmış ve onları kahramanlaştırmıştır. Bundan tabii de birşey yoktur. Meselâ bu arada Türkiye isimli bir Albay, bu kadronun unsurlarından biridir. 27 Mayıs 1960 sabahı ve Ankara Radyosu, ihtilâli memleketle bu Albayın dili ile ilân etti. O sabah memleketle bir ihtilâl olduğunu, hükümetin devrildiğini, iktidarın Türk Silâhlı Kuvvetleri eline geçtiğini, hülâsa memleketin artık, geçici de olsa bir ihtilâl idaresi yaşayacağını bu Albayın sözlerinden öğrendik. O halde, o sırada hattâ adı ilân edilmemiş olsa bile demek ki, Albay Türkeş, 27 Mayıs ihtilâlinin yalnız bir mensubu değil, hattâ öncülerinden biridir. Nitekim az sonra Türkeş, Milli Birlik Komitesi içinde ve hem de Başbakanlık Müsteşarı olarak, fiilen icra kuvvetinin başındaydı.

Fakat ihtilâle beraber de Türkiye yıldız, bütün ihtilâli arkadaşları gibi, bir başka mahrek takibetmeye başladı. Çünkü bir ihtilâle, ihtilâlcinin kaderi, ihtilâlin patlayıp ta, onun kendisi, bu ihtilâl selâhı dalgalarına kapırdığı andan itibaren artık kendi kaderi olmaktadır. İhtilâlden sonra ihtilâlcinin kaderi artık ihtilâlin kaderine bağlanır. Ama birtakım karşılıklı etkilerle.

Yeni ihtilâlden sonra, ihtilâl ile ihtilâle, tıpkı sellerle, sellerin sürüklediği büyük cisimler gibi, birbirleri ile boğuşarak, birbirlerini iterek, mukadderatın kendilerine seçtiği istikâmette yuvarlana yuvarlana akar, giderler.

Ama şu da var: İhtilâl ihtilâle için, hem onu doğuran ana, hem evladını yiyen bir dev gibidir. Meselâ Fransız büyük ihtilâli, bütün kahramanlarını yedi. Rus ihtilâli

de hemen hemen öyledir. Bu garip kader, tıpkı şu dev hikâyesine benzer:

İnsanların talihine hükmeden bir dev, ellerini insanlara üzerine doluşturarak birini yakalar. Göze doğru kalır. Çünkü bu dev tek gözüdür. Gözü de tepesindedir. Onun için dev, toplumun içinden seçtiği insanı görebilmek için yükseltir, yükseltir. Fakat seçtiği bu mahlûku eğer beğenmezse bu yükselen talihinin âkibeti fecidir. Çünkü

Alparslan Türkeş

dev o anda onu, o çıkardığı yükseklikten birden bırakır. Ondan sonra mukadder olan âkibet ise malûmdur.

Bu devin hikâyesi hikmetli bir temsil olabilir. Ama şu misâl daha aydınlıktır: Bir ihtilâlin seli, kendine kattığı ihtilâlciyâ bazan, enzim deniz demek olun târihin sinesine kadar hırpalanmadan ulaştırır. Meselâ Mustafa Kemal bu bahçıvarlardan biridir. Ama bazan da sellerin, bağrında çalkılanan yelken, dalgaların yüzünde muzaferane yüzüyor zannederken, görünmez girdaplar içinde kaybolur gider. Napolyon sellerin böyle bir kurbanıdır. Bazan da iş daha basittir. Sellerin akışına bir türlü

uyumayan ve bu akışın süratini içinde sağa sola tutunmak isterken rotasını kaybeden ihtilâlciyâ, hâdiseler birden suyun dışına atarlar. Her ihtilâlin böyle atılanları, böyle arıtılanları vardır. Atatürk büyük nutkunda, kendisi ile beraber yola çıkan, fakat daha Cumhuriyetin ilanı sırasında kendisinden ayrılan Milli Mücadele arkadaşlarından bahsederken: «Bunlar görüş ufuklarını sonuna geldiler ve birer birer beni terkettiler» der. Ama şu da var ki, ihtilâlin dışına atılan insanın, tekrar kendi eski hayatına dönmeye artık mümkün değildir. Çünkü ihtilâlin dışına kalan ihtilâle, fırtınalı ihtilâl gemisinde çıkarılmıştır. Ama o bu geminin içinde ve hareket noktasından itibaren çok mesafe almıştır. Karaya çıktığı yer, artık eski dünyası değildir. Yerinden, yurdundan, mesleğinden, çevresinden kopmuştur. Ölçüleri değişmiştir ve eski hareket noktasına dönmeye mümkün değildir. Onun için, bir ihtilâle, ihtilâl yolcuları arasında dışarı atılan yolcu için artık huzur yoktur. Hatıraları, ilgileri, ihtirasları artık onu rahat bırakmaz. Bir misyonu olduğuna, bu misyonun yarında kaldığına ve onun tamamlanması gerektiğine inanır. Hem kendisinin topluma, hem toplumun kendisine bakışları değişmiştir. Bir ihtilâle için en çileli ve tehlikeli merhale de budur.

Çünkü işte bu merhalede ki eski ihtilâle, hem kendi kabiliyetleri, hem toplumun dâvâları üstünde yanlış takdirlere düşebilir. Bu yanlış takdirlerin başladığı yerde, artık sağduyunun değil kör kuvvetlerin hükümlerini başlatmıştır. Bir insanın kaderinde ise kör kuvvetler ancak şerre vasıta olurlar.

Şimdi bizim ihtilâlimizin seyrinde ve içinde bulunduğu günlerde de böyle bir mâceranın karşındayız. Tıpkı 10 Temmuz 1908 ihtilâli gibi hikâyesi yazılmamış ve zaten daha zaman içinde tarihleşmemiş bir ihtilâl yaşadık. Fakat ihtilâl öncesi teşkilâtı, hakiki önderleri, hazırlanışı ve hattâ ilk gelişmeleri hâlâ belli olmayan bu ihtilâlin, olayları herbiri kendi idrâkine ve ölçülerine göre düzenleyen şahsiyetleri var. Emekli Albay Türkeş bu şahsiyetlerden biridir. Ama ihtilâlin patlayışından sonra yeri belli olsa bile, yukarıda saydığımız ihtilâl öncesi devrinde, ihtilâlin hazırlanışında ve aktif kadrosunun içinde onun yeri belli değildir. Çünkü ihtilâl henüz vesikalandırılmamıştır.

Ama ne var ki, ihtilâlin akışı içinde ve sebepleri ne olursa olsun, hem de büzât ihtilâli yürütenler tarafından Türkeş ve bir grup arkadaşı, safdışı edilmiş, yurtdışına çıkarılmıştır. Yani bir ihtilâlin gelişmesinde bir ihtilâle için en çetin ve en tehlikeli merhale olan sırtı bir yol kavşama bırakılmıştır. Eski âlemine dönmeye artık imkânsızdır. Yeni yolu doğru seçebilmesi ise, sağduyu, iç muvazene ve kemal derecesinde bir olgunluk istemektedir. Halbuki hikmetin ve nefsin tanyıp mâsevaça kurtuluş ilminin vatanı olan Hindistan'a Türkeş, belki de bu nefis murakabesi için gönderilmişti. Ama görüldüğü gibi Hindin bu değerleri Türkeş'i ilgilendirmemiştir.

O halde Türkeş, hem kendi kabiliyetleri, hem bugünkü Türk toplumunun eğilimleri ve ihtiyaçları üzerinde bir takdir hatasına düşerse ne olur? İşte bu bir istifhâmdır. Bu istifhâmın sınırlarını ise ancak zaman ve mukadderat çözecektir.

Şevket S. Aydemir

sermayenin gösterilmesine çalışılır. Fakat tüccar umumiyetle odaya düşük beyanda bulunur. Zira sermayesi üzerinden odaya giriş aidatı ve yıllık aidat 3'dür. Bu husus vasatî sermayeyi düşürür. Buna mukabil aynı sermayeye dayanarak ihâlât ve mümes-silik maksadıyla kurulmuş şirketlerin mevcudiyeti bu düşüklüğü kısmen giderir.

Ankara Ticaret Odasında, vasatî sermaye için yapılan bir araştırmada Odanın Mensucatçılar meslek kolunda mevcut 387 azamın 5 milyon lira civarında sermaye gösterdiklerini, eza ve kınaya ticareti ile uğraşan fiyelerine vasatî 5 bin lira sermaye kaydetmiş oldukları tesbit edilmiştir. Mensucatçılarda 13 bin, eczacılarda 5 bin olan vasatî sermayeyi hakiki sermayenin beşte biri farzederek mensucatçılar vasatî sermayesini 65 bin, eczacılarınkini 25 bin olarak tesbit etmiş oluruz. Ankara tüccarının İstanbul tüccarına nazaran sermayeye, yani takatte olduğunu farzederek, İstanbul manüfaturacılarına 130 bin, eczacılarına 50 bin lira sermaye tahmin etmek gerekir. Farazyeler yaparken bu derece inceliklere gidilmesine lüzum olmadığı düşünülerek Türkiye'de tüccarın vasatî sermayesini 150 bin kabul ettiğimiz takdirde kalkınmada rol alacak tüccarın sermayesi künü olan 9 milyar rakamını sermaye - gelir

Türkiye tüccarlarının sermayeleri yekânâ olan 9 milyar rakamını sermaye - gelir münasebetiyle tahkiki düşünebiliriz ve bu hususta 1960 milli gelir tahminlerinden faydalanabiliriz. Bazı takribî ayrımlarla özel sektörün 1960 yılındaki sanayi geliri 4 milyar, ticaret geliri 3,5 milyar, inşaat sanayii geliri 2,5 milyar, mali müessesat geliri 1 milyar olarak ceman 11 milyar geliri vardır. Bu rakama tüccar ve sanayicinin memur ve işçilerinin gelirleri ile küçük tacirlerin gelirleri de dahildir. Sanayide işçi ücretlerinin azameti ile küçük tacirin geniş kitlesi nazarı itibara alınarak bu rakamda «tüccar» geli-

rini yüzde 25 hesaplamakta isabet vardır. Yani «tüccar»ın 1960 geliri 3 milyar lira civarındadır. Tüccarın sermayesine yüzde otuz vasatî nema sağladığı düşünülürse 9 milyar civarında, yüzde 20 nema sağladığı kabul edilirse 15 milyar civarında sermayeye sahip bulunduğu neticesine varılır.

Azamiyi alalım. Türkiye'de hususî sektörün sermaye takatı 15 milyar, yıllık geliri 3 milyardır. Bankaların kredileri kısıtlı zamanlarda, tüccarlarımızın umumiyetle feryat ettiği nazarı itibara alırsak mevcut sermayesi ve bankalardaki mevcut ancak halihazır işlerini çevirmeye kâfidir.

O halde tüccar bugünkü içinden kalkınma için sermaye ayıramaz.

Yıllık gelirinden tüccar halkınmaya ne ayırabilir, 3 milyardan vergi nazarı itibara alırsak, her yıl tüccarın kalkınma emrine vereceği sermaye 2 milyarı ancak bulur.

Tüccarın kalkınmadaki azami sermaye payını, yılda 2 milyarla hudutlu görüğe itibarızda bulunmak hususî sektörün vatandaşların tasarruflarından da faydalanabileceğini ve yabancı memleketler, hususî sektörünün de hesapta nazara alınması icabı olacağını söylemek mümkündür. Onları da tetkik edelim:

Tüccar dışındaki vatandaşların tasarrufları iktisadi hayata, ya bankalara mevduat, ya hisse senetleri mübayaası, ya tahvilât mübayaası veya hususî ortaklık şekilleriyle intikal edecektir.

Banka mevduatlarının özel teşebbüs tarafından zaten bugün tamamen cari ihtiyaçlarına tahsis edildiğini açıkladık. Binaenaleyh bundan kalkınma emrinde faydalanılamaz. Kaldı ki kalkınmaya tahsis edilecek paraların vâdelli olması gerekli olduğu halde, bankalarımızdaki vâdelli mevduat ihmal edilebilecek kadar azdır.

Hisse senetleri mübayaası için, halkın

mütegebbsilere itimat etmesi lâzımdır. Halbuki haklı veya haksız sebeplerle değil, halkın mütegebbsilere, mütegebbsilerin bile yekdiğerine fazla itimatları yoktur.

Tahvilât piyasası, devlet tarafından tutulmuştur. Fakat tutulması olsa bile yakın zamanların tecrübesi, bu yolla yılda 500 milyon dahi toplanamayacağını göstermiş olduğu gibi, hususî teşebbüs tahvillerinin tabii etkileri yüzde 9 ve hattâ yüzde 12 faizli ve Banka kafaletleri dolayısıyla asgari yüzde 12 mükellefiyetli paralarla yatırıma gidilemeyeceği de muhakkaktır.

«Acaba yabancı sermaye boşluğu dolduramaz mı» sorusunu, bugüne kadar gelmiş olan yabancı sermaye (özel sektörden) miktarının 30 milyon dolar, yani 300 milyon liradan az olduğunu ve bunun bir değil birçok sene zarfında gelmiş olduğunu belirterek cevaplamak kabildir.

Demek ki devletçilik bir karalama, bir nazarı davranışla varılan sonuç değildir. Bir çok sonuçlar yanında sermaye noksununa ikmal hususunda tek çıkar yol devletçiliktir.

Kalkınma bilgi işidir. Belki mazur görülmeye icabeden sebeplerle özel teşebbüsün vasatî bilgi seviyesinin tatminkâr olduğunu iddiaya imkân yoktur. Ekonomimizde devlet sektöründeki vazifelerini bilgi seviyesi ile özel teşebbüsün bilgi seviyesini mukayeseye imkân yoktur. Özel teşebbüsün mali bünye itibarıyla zayıflığı bilgi seviyesini matlûp seviyeye ulaştırmasına imkân vermediği gibi, muhtelif âmillere de aydınım kütle halinde özel sektörde vazife almasını engellemektedir.

Özel teşebbüs, kalkınmanın hız ve güvenlik şartlarından bulunan plânlı harekete iştirak etmek imkânlarından da mahrumdur.

Kalkınma plânı işidir. Özel teşebbüsün ise, plâna karşı ürkekliği vardır. Bu çekin-

genliğin hakkı tarihi sebepleri olabilir. Hatta bugün dahi bunu haklı gösterecek mazeretleri mevcut olabilir. Fakat mazeretli olmak, başka şeydir. Muktedir olmak başka şey. Özel teşebbüsün aşırı içine kapanıklığı ve uzun vâdelli işlere girmekten son derece çekinmesi plânlı harekete iştirakini imkânsız kılan diğer bir husustur. Bunu iznlenmeden mütegebbsimizin aşırı ferah yetçiliği ve her mütegebbsin «içine kapanık» olmasına kendi elinde tutmak» hususunda kuşkusunu plânlı harekete ayrıca engeldir.

Kaldı ki, plânlı hareket çoğu kere mesayen cesamette işletmelerin gidilmesini emirlerdir. Muayyen cesamete varılabilmek için sermaye işidir ve gördük ki özel teşebbüs sermaye bakımından zayıf durumdadır ve yine gördük ki özel teşebbüste sermaye ile ilgili meselesi maalesef ender hallerden Zamanla işbirliği zaruretinin daha iyi anlaşılacağına şüphe yoksa da, o zamanın ne zaman geleceğini kestirmeye ve hele beklemeye imkân olmadıkları ortadadır.

Özetleyecek olursak, Türkiye'de özel teşebbüsün hızlı bir kalkınmadaki payı çok küçük kalmaktadır. Bu hal yasaklanmasından değil, iktidarının o kadar olmasından dolayıdır. Özel teşebbüsün sermaye imkânları kalkınmaya ayrılmak sermayenin yekânâ birini dahi bulmamaktadır. Yabancı sermayenin boşluğu doldurması şimdiye kadar alınan sonuçlara ve bu sermayenin politik müdahalelerle daha az bölgele seçmesinin tabii bulunmasına nazaran imkânsızdır. Halbuki kalkınma için sermaye bulmak lâzımdır. Özel teşebbüs bulamadığına göre, bu devletnin bulması gerekmektedir. Aynı plânlı kalkınma zaruretini, bilgili hareket etmesi ve özel teşebbüsün iktisaden geri kalmış bir ülkede hâkimiyeti halinde gelişmesi imkânsız bazı sosyal âdetler ve devletçiliğin lehine çalışmaları

SIYASİ NOTLAR

22 Şubatın Nedenleri

Ordudaki son buzursuzluğun fikri sebeplerini, geniş araştırmalardan sonra, yani şu şekilde tesbit edebildi: «Memleketin sür'atle, nefes nefese koşmasına kalkınmaya ihtiyacı var. Elâfem aya gidiyor, bir iki dakikada dünyanın etrafında dolabiliyor. Biz ise hâlâ ve hâlâ birbirimizi yemekle meşgulüz. Bu utanç vericidir.

Su gerçek, artık sabit olmuştur: Türkiye bugünkü politikacılarla kalkınmaz. Bu yolda kalkınmaya çabaladığımız takdirde, her geçen dakika bizi adım adım batmaya götürüyor. Bu gidişle bugün değilse yarın, yarın değilse öbür gün memleket mutlaka ve mutlaka batacaktır. Allah bu memleketi lâfçılarından korusun.

Bu memlekette Atatürk'ün ruhu anılır, adı anılır, şusu busu anılır. Fakat o kadar. Atatürk, şifreler üs verecek bir insan, şifreler ilham verecek bir peri değildir. Atatürk, onun devrimlerini ileri götürmek suretiyle sevilir ve yaşar.

Bu düşünceler, vatansever gönülleri saran derin bir siyasi inanç buhranını aksettirmektedir. Fakat memleket batmaktan nasıl kurtarılacak? Bu konuda fikirler dağınık ve müphemdir. Kolay kalkınma reçeteleri rağbettedir.

Sağ-Sol, Bölükbaşı

İrkçı ve Turancıların Parlametodaki tehrirlerinden hemen sonra patlak veren 22 Şubat buhranı dolayısıyla siyasi partilerin yayınladığı beyanname, Partilerinizin, yalnız aşırı sola karşı birlik olduklarını açıklaması hayret uyandırdı.

Dünya gazetesi, bu konuda şu yazıyor: «Siyasi partiler beyan, namelerinde yalnız aşırı sola karşı birlik olduklarını ilân ettiler. Halbuki memleketi şimdiye kadar çelmeç olan ve bundan böyle gelecek olanlar, bu partilerin sağından oluyordu.

Memleket parasının da aşırı sağ beslediğine şüphe yok.»

beslediğine şüphe yok.»

Dörtler Beyanname'sinin aşırı sağ konusunda gösterdiği bu çay a n r hayret unutkanlığı, o günün heyecanına vermek lâzım. Yeni kurulan Partilerarası «Tedbirler Komisyonu» aynı hatıya her halde düşmez. Fakat 22 Şubat Beyanname'sine, aşırı sağ bir kenara bırakıp, yalnız aşırı solu dahil ettiren Osman Bölükbaşı sağın liderliğini benimsemiş durumda. Bölükbaşı, sağ ve aşırı sağ arasında bir ayırma yapmıyor. Solu da aşırı sola aynı sepete koymaya hazır.

Tedbirler Komisyonunda, Bölükbaşı'na Anayasamızın, bu konudaki hükümleri herhalde hatırlatılacaktır.

Bir Evliyaoglu

Parlamento çalışmalarında A.P. grubunu, Türkçe hakkındaki ifşaatıyla memleketi karıştıran Gökhan Evliyaoglu, 22 Şubat atlatılır atlatılmaz, «Biz uyarıydık» diye haykırarak sahneye fırladı. Nasıl inarlı bir demokrasi taraftarı olduğunu göstermek için, eski yazılarında kupürlerle süsü bir başyazı yayınladı ve «onları» kimlerin öldürdüğünü açıkladı.

Aynı gün çıkan Akis Dergisinde ise, bu Türkçe demokrat taraftarının, Türkçe devrinde, Millî Birlik İdaresinin devamını isteyen ve demokrasinin bir başka bahara bırakılması tezini savunan başyazılarında parçalar var.

«Seçimler için vakit erken» diyen Evliyaoglu 10 Temmuz 1960 ta şunları söylüyor: «Millî bünvenin tesbiti, millî bünyeye uygun müesseseler kurmak, tehlikeli muzır cereyanlarla mücadele etmek gibi işler var. Bu telâh neden? Önce hürriyet ve adalet gerçekleştirilecek, sonra millî dâvalar ele alınacak, sonra Demokrasi!»

21 Haziran tarihli yazı ise şu: «Tarihin bu safhasında işe el koymuşken Ordunun müesseseler kurmak, cemiyeti ahlâki bir filtreden geçirmek elbette memleketin bütün kompartimanlarını göden geçi-

mek gibi uzun işler vardır. Bu dertleri halletmeden işi politikacılara bırakmak yanlış olur.»

Bu bahsi, Evliyaoglu'nun «Onları kim öldürdü» başyazısının son cümlesiyle kapatalım: «Maskeli kalemlerle suç üstü yakalamak gerektir. Şimdi bu kalemler» lerin dikkati dağıtmak için geçici olarak değişik bir tutumla koparacakları yaygara arasında bu zor bir ameliyedir. Doğrusu ama artık onları tanımış olmamız gerekmez mi?»

Yeni bir bakanlık

Planın uygulanmasını kolaylaştırmak ve iktisadi işlerde koordinasyonu sağlamak maksadıyla, Sanayi, Maliye, Bayındırlık, Ziraat, Ticaret gibi iktisadi bakanlıkların tek bir bakanlıkta toplanması düşünülmüştür. Bu büyük bakanlığın ismi, «Millî İktisat Bakanlığı» olacaktır. Bakanlığın başına, fiilen de koordinasyon işiyle uğraşan Turhan Feyzioğlu getirilecektir.

Fikir iktisadi bakımdan yerinde. Fakat bir mahzur var: Başka bakanların kırılması ihtimali. Bakanlıkların üstünde bir bakanlık kurulunca, iktisadi bakanlar birer siyasi müsteşar hâline gelecekler. Bu isabetli teşebbüsten, bakanları kırmamak endişesiyle vazgeçilmesi muhtemel.

Partilerde toparlanma

22 Şubat arifesinde tenhalsızan T.B.M.M. yeniden dolmaya başladı. Temsilciler, henüz olayların tesirinden kurtulmuş değil. Nitekim Anayasa Komisyonunun bir zamanlar, Yüksek Adalet Divanının hukuki varlığını tanımak endişesiyle reddettiği tasarı, B. M. M. den oy birliğiyle geçti. 22 Şubat arifesinde de, Yüksek Soruşturma Kurulu için ödenek verilmesine hiç kimse itiraz etmedi. Halbuki ödenek meselesinin fırsatlar koparması bekleniyordu. Bir çok AP, milletvekili ve bağımsız Burhan Apaydın bu konuda konuşmak için hazırlandı. Yalnız hazırlıklı hatiplerin bir kısmı o gün Meclise gelmemişti. O gün Meclise ancak 60 milletvekili vardı. Bir kısım da, düşüklükleri yargılamak için kurulan bu teşekküllerin hukuki varlığıyla uğraşmamayı, ihtiyatlı bir davranış aydınlar.

Şimdi parlamentoda herkes harekete 21 Mayıs taraftarı. Parti liderlerinin durumu son derece kuvvetlenmiş bulunuyor. A.P. içindeki aşırı sağcı grup, C.H.P. siz bir koalisyon kurmak fikrinden şimdilik vazgeçmiş görünür.

Beraat eden öğretmenler, gazetecilerle

yor. Bu kimseler, A.P. den atılmayı önleme gayretinde. Y.T. P. müfritleri de sâkin.

Yön ticareti

İyi bir iş adamı olan Ziya Tansu, Yön'ün çıkışının iş çevrelerinde yarattığı telâhı paraya çevirme gayretinde. Ziya Tansu, yeni projelerini, Ankara — İzmir treninde, aralarında tesadüfen bir Yön yazarı da bulunan kalabalık bir gruba açıkladı.

Türkçe ile birlikte, büyük bir bankanın yardımıyla Öncü gazetesi teşebbüsüne girişen Tansu'ya göre: «Yeni anayasa gayet kötü bir devir açmıştır. Anayasamızın devletleştirme ile ilgili hükümleri, iş çevrelerinde güvenisizlik yaratmaktadır. Bu yüzden iş adamları yatırım yapamaz hâle gelmiştir. Durgunluğun sebebi anayasadır.»

Sonra sol cereyanlar kuvvet kazanmaktadır. Bizim aydınlarımız maalesef bu cereyanlara kanmakta, kapılmaktadır. Sol, köprü başlarını tutuyor. Mecliste ve Planlama Teşkilâtında adamları var.»

İşte bu tehlikeleri önlemek ve hükümeti aydınlatmak maksadıyla, Ziya Tansu, 2 milyon lira sermayeli bir şirket kurmak üzere okluğunu söylüyor. Anonim Şirkete 20 Fabrikatör 2 milyon lira sermaye ile katılacak. Şirket bültenler yayınlıyacak, çeşitli yollardan Hükümete ve halk efkârına görüşlerini duyuracak.

Ziya Tansu, bu arada hürriyet anlayışını da açıkladı: «Haklar ne kadar geniş kullanılırsa insanlar o kadar hürdür. Müteşebbise para kazanma, kâr etme hakkını ne kadar geniş kullanabilirse, o kadar hürriyete sahiptir.»

Öğretmenlerin duruşması

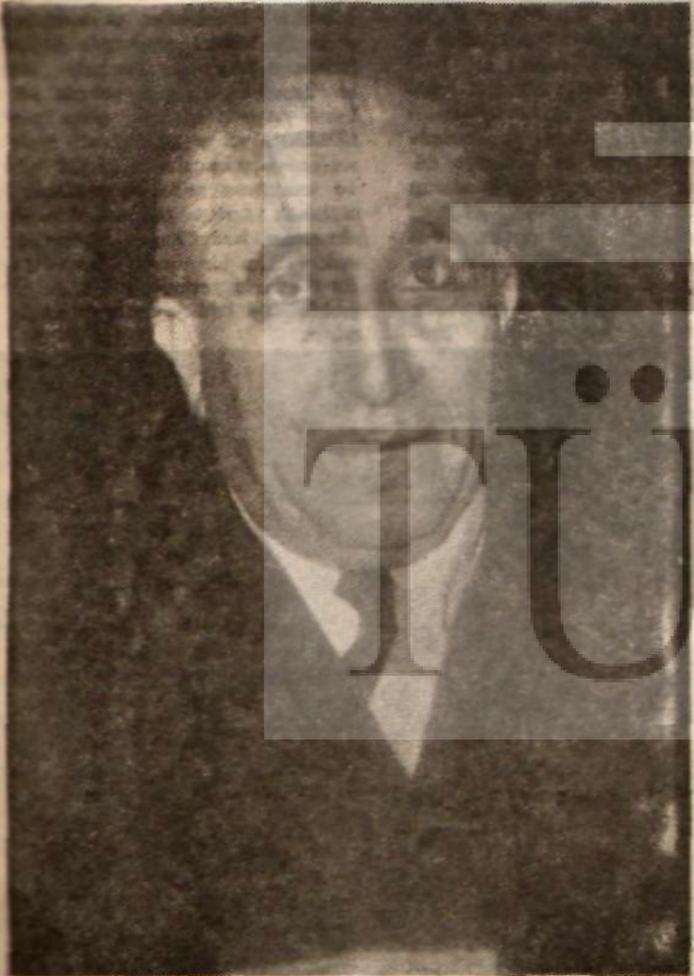
Gösteri yürüyüşü yapmaktan sonra beş öğretmen, Ankara Üçüncü Asliye Ceza Mahkemesinde yargılandı. İddia makamı, öğretmenlerin yürüyüşünün, Köy Enstitüleri mezunlarına vurulan damgayı reddetmek için yapıldığını, bu hareketin Anayasayı aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü kanunlarıyla cezalandırılmayacağını söyledi ve şunların beraatini istedi. Hâkim Köylüoğlu da bu görüşe uydu.

Senek öğretmenleri dört svukat savunda. Bu avukatlardan Yaşar Ceyhan, Köy Enstitülerine yöneltilen iftiralara «Üçbeş toprak ağası ve zenginin köy çocuklarının okumasından firmalarının sebep olduğunu» söyleyerek, iftiraların esas maksadını ortaya koydu.

Bakan Hüsnü İnncesulu da, 22 Şubat günü B.M.M. nin çok tenha salonunda şunları söyledi: «Köy Enstitülerinden yetişen arkadaşlara yönetilen isatlar yerisdir. Bunlar Atatürk ilkelerine bağlı, gerçek vatansever kimselerdir.»

Amerikanın sesi

22 Şubat günlerini, Amerika Dışişleri Bakan Yardımcısı Phillips Talbot ta Ankarada geçirdi. Talbot, «Burada bulunduğum sırada olan askeri hareketi, daha önceden bilmiyordum. Esasen ben vazifemde çok yeniyim. Yardım konusuna gelince, bu hususta bir değişiklik yok. Yardım, Devlet Planlama Teşkilâtınca hazırlanacak plânlara göre verilecek.»

Osman Bölükbaşı

SİYASİ KALKINMA PROGRAMI

YAZAN:

Doğan Avcioğlu

Gelecek sayıdan itibaren yayınlamaya başlayacağımız bu yazı dizisinde Türk sosyalizminin siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel alanlardaki muşahhas meseleleri incelenecektir

SOSYALİZM

BUGÜN VE YARIN

Aşağıdaki satırlar, Avusturya Sosyalist Partisi'nin olağanüstü kongresince kabul edilen ve yayınlanan BİLDİRİ'nin çok geniş bir özettir. Türkiye'de sosyalist düşüncenin siyasî parti yoluyla yavaş yavaş teşkilatlanmakta olduğu bugünlerde, böyle bir vesikayı, YÖN okuyucularına duyurmayı faydalı bir vazife saydık.

Sosyalistlerin istedikleri ve milletin yardım ile yapmak amacını güttükleri şey şudur: Bugün dünya ikiye ayrılmıştır ve insanlık korku içinde bulunmuştur. İşte sosyalizm bu iki kampa ayrılmış bulunan her iki düşünce ve sistemin de bugünkü insanlığı saadete götüreceğine inanmadığı için, kendi dünya görüşünü gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Bugünkü dünya ikiye ayrılmıştır: I - Birincisinde kapitalizm hükümdür. II - Öbürü ise eski toplum düzeni yerine, yeni bir düzen kurmak için mücadele eden ihtilâlcî bir hareketin ızdırplarıyla sarsılmıştır.

Kapitalist âlemde, çalışmalar tedricen (Demokrasi ve Refah Devleti) kurmak istikametindedir.

Komünist âlemde ise, insan his ve haklarına tecavüz eden, az veya çok gizlenmiş bir diktatörya vardır.

Bu ikiye bölünen dünyada (SOSYALİZM) kapitalizmle, komünist diktatörlüğü arasında bulunmaktadır.

Sosyalistlerin, barış içinde değişmesini istedikleri dünya, yalnızca siyasî ve manevî bir mayalanma içinde değildir. Dünya gittikçe daralmaktadır, evren ise gittikçe genişlemektedir. İNSAN bilgisi bugüne kadar bilinen dünyanın dışına çıkmıştır. Evrendeki yıldızların ötesine uzanan ve cisimlerin esasında atom çekirdeğini inceleyen bilim, gerçekten bu dünyayı değiştirmektedir. Bilim iktisadî ve sosyal bünyenin derinliklerine kadar ulaşan değişikliklerle ilerlemektedir. Fakat insanlar henüz düşüncülerinde ve kurumlarında bu değişimlere uyamamışlardır. Bunun için insanlar ve insanlık bu yeni dünya karşısında korku içinde bulunmaktadırlar. BİLİM hayat şartlarının ve münasebetlerinin önüne geçmiştir. TEKNİK de insanın hayat şart ve münasebetlerinin ilerindedir.

Bütün dünya memleketlerine kudret ve rahmet verebilecek olan yeni ve müthiş atom enerjisi, atom bombası hâlinde insanlığın korkunç bir surette parçalanması ve hayatın tam olarak mahvolması tehlikesini ortaya koyabilir. Aynı zamanda mekanikteki teknik icadlar, yalnız insan elinin çalışması yerine geçmekle kalmayarak, belki insan dimağının görevini üzerine alacak ve yahut bu zihni çalışmayı çabuklaştıracak şekilde mükemmelleşecektir. İNSAN, ortaya yeni çıkan bu otomatik dâvası karşısında şaşırmıştır. Çünkü bu dâva, bilimde olduğu gibi, fabrikalarda da ve hattâ istihsalin her alanında bir ihtilâle sebep olacak ve insan çalışması çok kolaylaşacak hattâ istihsalde insan emeği asgariye inecektir.

Fakat kontrolsüz olan ve hâkim olunamayan bu hareket, bugünün iktisadını ve toplumunu tehdit etmektedir.

Bu korkunç dünyadan kaçmak için geç-

miş dönmek çıkar yol değildir. Artık geriye dönüş yoktur. Yeni enerji kaynakları, yeni hayat şekillerini icap ettirmektedir. Muhafazakâr düzen, bir fikir olarak dün yaşanmış bulunmaktadır. Bilim ve teknikteki bu yenilik, insanlığa yeni bir toplum ve iktisat sisteminin kurulmasını emretmektedir.

Bu yeni yol İNSANLIK YOLU olacaktır. Bu yol SOSYALİZME gümektir. İnsan, başboş bırakılmış tabiat kuvvetlerine ve robotlara boyun eğmemelidir. İnsan, yeni bir iktisat ve toplum düzeni ile makinaları ve idarenin düğünlerini elinde bulundurmalıdır. SOSYALİST'ler, bu yeni gelişmelerin insanlık için yararlı şekilde işleyebileceğine inanmaktadırlar. İnsanlara, aç kalmaktan korkusuz, güven, hürriyet içinde bir gelecek gösteren sistem ancak SOSYALİZM'dir. Böylece kılıçların saban demiri olarak dövüleceği hakkındaki eski rüyalar gerçekleşecektir.

Korku ve ızdıraptan kurtulmuş, hür, saadet ve güvenlik içinde yaşayan, samimi, bilime, sanata tutkun ve kendi kaderini demokratik yoldan ve kendi sorumluluğuyla tayin eden yeni bir kuşak doğacaktır. Bu, SOSYALİZM dünyasıdır. Bu dünyada bütün insanlığın saadeti gelişmesi için, fertlerin ve insan kişiliğinin serbest olarak gelişmesi şarttır.

SAADET VE REFAHIN REHBERİ

Sosyalist Parti, çalışan insanların ikinci bir aile yuvası olmalıdır. Yuva da, saadet ve güven içinde yaşamak hakkı ile, bu amaç için çalışmak ödevi birbirine bağlıdır.

İnsanların bu hayat görüşü ile yetişmelerini gerçekleştirmek, insanlığın saadet ve refahının rehberi olmak partinin vazifesidir. Dünyayı kavrayan bir barış düzeni içinde bütün milli hudutların güvenliği, çalışan insanların güvenliği ile tamamlanmalıdır. İş sahalarının güvenliği, malûluk, ihtiyarlık hallerinde güvenlik tedbirleri, mesken dokunulmazlığı ve modern toplumlarda çalışanların adalet ve hakkaniyet içinde muamele görmelelerini sağlayacak tedbirlerin alınması, bu yolda hükümlerin konması başlıca amaçlarımızdır. Birçok demokrat devletlerde, bu esaslar tamamlanmıştır. Çalışanların kendi kendilerine yardım için kurdukları teşkilâtlar, artık sosyal ve iktisadî birer kamu kurumu hâline gelmişlerdir.

Sosyal sigortanın umulan ve istenen yerliği sigortalının daha önceki mükellefiyetine dayanmaktadır. Halkın sağlığı için kurulmuş olan modern bir hizmet kurumunun işlenmesi, yalnız sigortalılar tarafından ödenen yüzdelerle sağlanamaz. Sosyal sigorta kurumunda sosyal karakterin ortaya konması şarttır. Sosyal Sigorta Kurumu, evvelce, çalışan insanların sosyal rizikolara

karşı kendi kendilerine yardım için kurulmuş bir teşkilât idi. Bugünkü dünya görüşü bu kurumu, insanlık dayanışmasının bir vebesi hâline getirmiştir.

REFAH DEVLETİ VE DEMOKRASİ

Refah devleti, sosyalist görüşe göre, eski jandarma liberal devletinden mahiyet itibarıyla çok başkadır. Aslında eski liberal devlet sistemi hemen hemen bugün bütün dünyada terk edilmiş bulunmaktadır. Demokrasi, bilim özellikle sosyalist bir anlayışta olmayan yarı kapitalist zihniyetteki demokrasilerde, çoğunluk sisteminin mutlak surette hâkim olması, bir zümrenin devamlı olarak hükümlerlik iddiasına ve böylece milletten birbirine düşman iki kısma ayrılmasına kolaylıkla yol açar.

Sosyalizmin demokrasi kavramı üzerinde açık ve kesin anlayış tarzı, aynı zamanda ilerici bir gelişmeyi gerektirir. Demokrasi anlayışında, yanyana olmak üzere, genel ve özel iki iktisat kesimi vardır. Sosyalist iktisat tam ve şümüllü bir kamulaşmayı asla kabul etmemektedir; yani mülkiyet aleyhtarı değildir. Partinin programına göre, ancak kamu yararı için teşebbüslerin devletleştirilmesine gidilebilir. Özel mütebbisin sosyal ödevlerle mükellef kılması, onun, iktisadî işlerindeki hürriyetini ortadan kaldırmadığı gibi, namus çerçevesinde edindiği özel mülkiyetini de tehlikeye düşürmez. Gerek iktisadî devlet kurumlarını gerek özel teşebbüsleri tehlikeye düşüren şey idarelerdeki kötü bürokrasidir. Bugün yabancî mülkiyetin idaresinde, dev teşebbüsler şeklinde meydana gelen iktisadî kudret muazzamdır. Sosyalizm, haklı olarak bu tröst ve karteller işletmesindeki ben-

çillığın, işçi ve müstahdemlerin genel menfaatlerine zarar vermemesi istemektedir. Toplumun iktisadî hayatında başta gelen en önemli ödev bugünkü demokrasinin denetleme yollarını, tekelcilerin hudutsuz kudretlerini ortadan kaldıracak şekilde düzeltmek yahut etkili şekilde yenilemektir. Sosyalistler, sağlam ve mesut bir aile yuvasını insanlığa layık bir kültür yuvası sayarlar. Toplumun zayıf fertleri için böyle bir yuva edinme imkânı sağlanmalıdır. Sosyalizm, güvenlik, hürriyet, hakkaniyet üzerine kurulmuş bir toplum düzeninin fertlere yalnız hak değil, ödev yüklediğini taraftarlarına bildirir. Ödev şudur: «İstisnar ve baskıdan kurtulmuş olan kimsa, hür olan kudret ve kuvvetini, henüz baskı altında bulunan ve istisnar edilmekte olan kimselerin hürriyeti için çalışmaya ayırmakla mükelleftir». Güvenlik, hürriyet ve hakkaniyet, sosyalizmin yön gösterici yıldızı olmalıdır.

SOSYALİST İLKELER

Sosyalistler, insanların birbirleriyle olan münasebetlerinde insan kişiliğinin serbesce gelişmesi ülküsünü sağlayan bir toplum düzeni ister. Bunun için, toplum içinde insanların hürriyetini, hak eşitliğini ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla mücadele eder. Sosyalist hareket, kendi taraftarlarından, kendi şahsî menfaatlerini düşünen bencil bir mücadele yerine, bütün insan toplumunu kavrayan bir zihniyetten iktisadî zayıf olan yahut sosyal baskı altında kalmış bulunan insanların, hürriyet ve adalet nimetlerinden barış ve sükun içinde faydalanmaları amacına ulaşmak için yardım bekler.

SOSYALİZM VE DEMOKRASİ

Demokrasi, insan kişiliğinin hür bir surette gelişmesi için ve ancak onunla mümkün olabilen zaruri bir temeldir. Vatandaşın tam bir hürriyet içinde, çeşitli partilerden dilediğine girebilmesi, ancak demokratik bir zeminde mümkündür. Sosyalist bir toplum ancak bu temel üzerine kurulabilir. Demokrasi, siyasî iradenin çoğunluk kararıyla belirlenmesini ve aynı zamanda çoğunluğun haklarına saygı gösterilmesini gerektirir. Sosyalistler, hiç bir zaman, demokrasiyi kaldırmayacaklar, onu her türlü hücumlara karşı ve bütün kuvvetleriyle savunacaklardır. Sosyalizm ile diktatörya arasında hiçbir ilgi ve bağlantı yoktur.

BÜTÜN ÇALIŞANLARIN PARTİSİ

Kapitalizmin, istihsal araçları üzerindeki egemenliği ve işçilerin sermayeye iktisadî bağılıkları henüz devam etmekte ve çalışmaları eskisinden çok daha giddetle tazyik etmektedir. Bu hürriyetsizliği ortadan kaldırmak sosyalizmin başlıca ödevidir. Sosyalistler, ekonominin planlanması ve istihsal araçlarıyla istihsal ürünlerinin dağılım tarzı üzerinde demokratik bir denetleme koymak yoluyla bu maksatlarına erişmek isterler. Sosyalistler, KÖYLÜLERİN ve çeşitli iktisadî meslek mensuplarının çalışmalarına gerekli olan imkân ve vasıtaların mülkiyet haklarını onlara sağlamak isterler. Bütün toplum ekonomisinin amacı, ferdin hayat seviyesini yükseltmek ve tam bir sosyal güvenlik kurmaktır. Bu ödevlerin yerine getirilmesi kamu teşebbüsü ile özel teşebbüs birlikte çalışacaktır.

Demokratik bir surette düzenlenmiş bir iktisat, fertlerin iktisadi faaliyetlerindeki serbestliklerle öbür insanlara karşı olan sosyal ödevlerini, ahenkli bir surette birletirecektir. İşçiler, müstahkemler, aydınlar, kapitalist iktisadın güvensizliğine terk edilmiş olan ve ona bağlı bulunan hayatlarıyla zaruri bir kader birliği hâlinde dirler.

Şehirde ve köyde yaşayan, hayatları sermayenin kudretine bağlı olmayarak, kendi çalışmalarına dayanan ve işlerinde bağımsız olan aydınlar ve düşünürler de işçilerle iktisadi menfaat ortaklığı durumundadırlar.

Sosyalistler amacına bütün çalışanların siyasi birliğiyle erişmek istemektedirler. İlim sosyalizmin prensipleri sayesinde Sosyalist Parti (her sosyalist partinin esas olmakla birlikte) ücretli işçilerin partisi olmaktan çok bütün çalışanların partisi olmağa doğru bir gelişme istemektedir. Sosyalizmin ahlakı ve dürüst zihniyeti ile kazanılmış olan ve sosyalistlerin çalışmasına güvenen halk çoğunluğunun da bu hususta kendileriyle beraber olduğu kanaatindedirler.

SOSYALİST PARTİNİN ÖDEVLERİ VE DÂVALARI

Sosyalist parti, eski kapitalist devletlerin ve Sovyetlerin gelişme siyasetlerini şiddetle reddeder. Sömürgeciliğin biran evvel tasfiyesini ister. Ya bancı egemenliğini reddeden milletlerin hürriyet hareketlerini selamlar. Parti yüksek sanayi devletlerle iktisadi gelişme durumunda bulunan memleketler arasında eşit haklara ve serbest rızaya dayanan işbirliğini zaruri sayar. Her iktisadi yardım siyasi mülahazalar olmaksızın sağlanmalıdır. Milletlerin hayat seviyelerinin yükselmesiyle demokrasinin gelişme şartları meydana gelir.

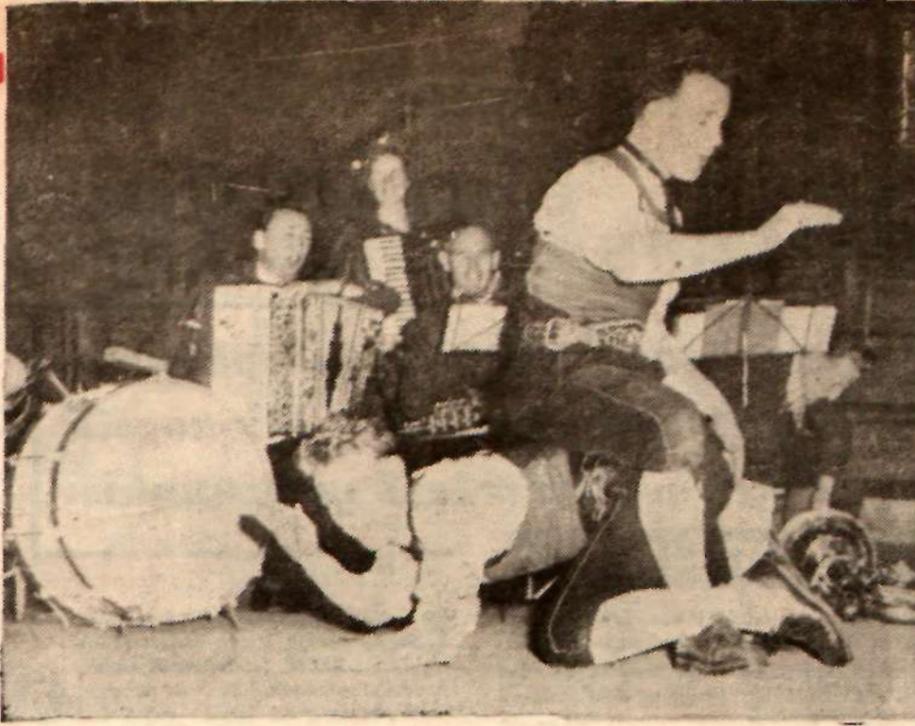
Bugün dünya küçülmüştür, her milletlerin, samimi bir iktisadi dayanışma ve iş bölümü olmadıkça insanlık saadete erişemez.

AVRUPANIN BİRLEŞMESİ

Sosyalist Parti, Avrupa milletleri arasındaki iktisadi işbirliğinin serbest rızaya dayanmak şartıyla gerçekleştirilmesini, insanlığın yarınki saadeti için ilk adım olarak selamlar. Sosyalist Parti Avrupa iktisadi işbirliğine taraftardır. Birlik bir Avrupa iktisat alanının meydana getirilmesi ve böylece hayat seviyesinin yükseltilmesi sosyal güvenliğin sağlanmasını mümkün kılacaktır.

DEMOKRATİK CUMHURİYET, DEVLETİN İÇ DÜZENİ

Sosyalist Parti Devletin iç hukuk düzenninde demokratik esaslara şartız olarak sadık kalacaktır. Anayasa hünyesi, Hukuk devletine ve parlamenter demokrasi esaslarına dayanmalıdır. Parti kanun yapımında sadeliği, bütünlüğü ve maksada uygun surette idari ıslahatı zaruri sayar. Bu suretle parlamentonun devlet idaresindeki ödevleri hakkında vatandaşlara daha iyi bir fikir verebilmek, halk nazarında demokrasiyi kuvvetlendirmek ve devleti fertlere daha çok yaklaştırmak mümkün olabilir. Parlamenter demokraside hükümetin mecliste ki sorumluluğu, idarede üstünlük

Avusturya'da bir işçi eğlencesi

adalarına karşı en iyi bir çaredir. Milleti temsil edenler icra kudretine karşı, kendi haklarını ve temsil ettikleri seçmenlerinin haklarını bağımsız olarak muhafaza etmelidirler.

Demokraside siyasi partiler siyasi emeklerinin tecellisidirler. Fakat her şeyden evvel, vatandaşın insan haklarının korunması parti menfaatlerinden evvel gelmelidir.

SOSYALİST PARTİ VE HUKUK

Sosyal hayattaki değişiklikler, eskiden yapılmış bulunan kanunlara uymamaktadır. Toplum hayatının hızla ilerleyişine hukuk yetişmemektedir. Gerek medeni kanun, gerek idari kanunların gözden geçirilerek bugünkü hayatın hızına uydurulmaları kaçınılmaz bir hal almıştır.

TOPLUM VE AİLE

Ailenin kuvvetlenmesi bütün milletin en ileride gelen ahlakı ve sosyal bir meselesidir. Çocukların ahenkli bir surette gelişmesi için ailenin güvenliği zaruridir. Ailenin en büyük düşmanı meskensizliktir. Aile fertlerinin sağlık ve huzur içinde yaşamaları ancak rahat ve sevimli meskenlerde mümkün olabilir. Aile meskenleri ve kredi kolaylıkları sağlanmalıdır.

İKTİSAT

Sosyalist parti, geniş demokratik bir denetim altında, şahsın hürriyetini ve plânlamayı, rasyonel istihsal ve istihsal ürünlerinin haklı bir dağılımını ve kamunun refah içinde yaşamaları için güvenlik sağlayan bir iktisat sistemi için mücadele eder. İnsan kişiliğinin gelişmesi, ancak adil bir mülkiyet düzeninin ve toplumun istihsal kategorileri üzerinde kesin surette emir kudretine sahip olan ve iyi işleyen bir iktisat sistemiyle kabildir. Bu demektir ki, bu sistemde müteğabbisin teğebbüsü, rekabet ve fiyat mekanizması, müstahsil ve müstehlik adil bir şekilde kamu denetimine tâbi olacaktır. Hangi teğebbüsün millileştirileceği ancak kamu menfaati düşünülmesiyle kararlaştırılacaktır.

Toplumun iktisadi ve siyasi menfaatlerini tehdit eden ve kontrolsüz olarak, bir kaç şahsın elinde bulunan büyük teğebbüsler millileştirilecektir. Bu takdirde topluma devredilecek servetler için, tabiatile, mülklerine haklı bir tazminat ödenecektir.

MILLİLEŞMİŞ İKTİSADIN ŞEKİLLERİ

Toplum elindeki iktisadi teğebbüslerin hukuki tarzı teğebbüslerin durumlarına göre çeşitli olacaktır. Toplum iktisadiyatı her şeyden önce kooperatiflere yeni ödevler vermektedir. Kamunun beslenmesiyle ilgili konularda vilâyetler ve belediyeler müteğabbis olarak işe girişecektir.

SENDİKALAR

Sendikalar işçilerin, müstahdemlerin ve memurların iktisadi menfaatlerinin temsilcisi olarak hayat seviyesinin yükseltilmesinde ve sosyal hakların sağlanmasında amil olurlar. İktisadi demokrasinin gerçekleşmesinde özel bir önemleri vardır.

Sendikalara girme serbest rıza ile olmalıdır ve bunlar özellikle siyasi Partilerden ayrı ve bağımsız olmalıdır.

Grev hakkı işçi ve müstahdemlerin dokunulmaz bir hakkıdır. Bunlar yalnız özel teğebbüslere değil, kamu kurumlarına ve devletin iktisadi teğebbüslerine karşı da müştereken çalışmamak hakkına mülktirler. Bununla beraber bu son ve seri mücadelaye girişmeden evvel etraflı surette düşünceleri de gereklidir. İşletmelerdeki bençilik ancak iyi ve dürüst işleyen sendikalar vasıtasıyla önenebilir.

KOOPERATİFLER

Kooperatifler, müstahliklerin, küçük sermaye sahiplerinin ve ziral müstahsilin kendi kendilerine yardım etmeleri esasına dayanarak teğekkül eder. Kooperatiflerin mahrec temini ve fiyatların düzenlenmesinde görevleri vardır. Sosyalist Parti her nevi kooperatiflerin kuvvetlenmesine yardım ve ehemmiyet verir.

PLÂNLAMA

Sosyalist ekonomi, uzun vadeli plânlamayı esas sayar. Bu plânlamanın ödevi, tam bir çalışmanın elde edilmesini temin, istihsalin artırılması, hayat standardının yükseltilmesi olmalıdır.

Konjunktur dalgalanmalar sosyalist bir plân ile giderilemedikçe, tam çalışma her şeyden evvel, maliye, para kıymeti ve yatırım politikasının bütün alanlarında devri olmayan tedbirlerle sağlanmalıdır. Memleketi geri kalış iktisadi plânlık bir surette devlet tarafından yatırım yapılmalıdır.

PARA, DEĞER VE SERMAYE

Sosyalist Parti paranın istikrarına şiddetle taraftardır. Sabit geliri vatandaşlarla, emekliler ve işçi ve müstahdemler paranın istikrarıyla ilgilidirler. Sosyalist Parti, para kıymetinin istikrarını, iktisadi yükselmeyi ve tek bir tediye muvazenesini sağlayan Milletlerarası işbirliği ister. Para kıymetinin istikrarı; geniş halk tabakalarında tasarruf artırmak için de zaruridir. Zaten, tasarruf olmaksızın yeter bir sermaye birikimi de, beklenemez.

TARIM

Toprak reformu yapılacaktır. Tarımdaki çalışına öbür iktisat şubelerinde olduğu gibi kıymetlendirilecektir. Ziral kooperatifler plânlık ziral iktisadın dayanağı olmalıdır. Ziral sigorta tesis edilmelidir. Ormanların korunması, ana dâvalarımızdandır. Halkın topraktan uzaklaşması meselesi, köyünün maddi ve kültürel hayat seviyelerinin şehirli seviyesine eşit bir seviyede olmasıyla mümkündür.

AVRUPA İKTİSADİ BİRLİĞİ

Sosyalist Parti milletlerin iktisadi işbirliğine taraftardır. Hiç bir Avrupa Devleti yalnız başına büyük iktisadi bunalımlara karşı kendisini etkili bir surette koruyamaz. Avrupa işbirliğinin gerçekleşmesi, sanayi ve tarımda yeni bir iş bölümü yaratacaktır. Devletlerin fevkinde, demokratik surette kurulmuş ve parlamenter usullerle âza milletlerin mürakabesine tâbi bir organa ihtiyaç vardır, zaruridir. Ancak maksat herkesin ve bilhassa küçük milletlerin mevcudiyetlerinin teminat altına alın-

ması şarttır. Millî menfaatler Avrupanın unumî menfaatleriyle hemahenk olarak tanımlanmalıdır.

SOSYAL SİYASET

Sosyalist Partinin sosyal siyaseti hep çalışan insana milli gelirden adil bir hisse, kendisi ve ailesi için sosyal bir güvenlik sağlamaktır. Sosyal politikamızın ödevi, kanun yoluyla veyahut kolektif iş mukaveleleri yoluyla, müteğabbisin işçiyi iş aktine mecbur kılmasını sınırlamaktır. Bununla ilgili olarak önemli ödevlerinden birisi de toplumdaki iktisadi eşitsizliğin, müktesep haklara saygı göstermek üzere mümkün olan hızla giderilmesidir. Sendikaların haklarının korunması ve savunması Sosyalist Parti kendi ana dâvalarından sayar.

İŞ ANAYASASI

Teşkilatlanmış olan işçi ve müstahdemlere bugünkü toplum düzeninde sosyal güvenliği savunma ödevi düşmektedir. Bunun da temeli kayıtsız olarak grev hakkıdır.

İş hakkı ve aynı iş için aynı ücret hakkıyla ilgili sosyal siyaset esasları anayasada yer almalıdır. Sosyal hukuk bir bütün sayılmalı ve birleştirilmelidir. İş yerinin güvenliği sağlanmalıdır. Beş günlük hafta ve haftada 40 saat çalışma maksada en uygundur. Vücutta engelleri olanların tıbbi ve sosyal siyaset tedbirleriyle iş hayatına atılmaları kolaylaştırılmalıdır.

BINA VE MESKEN

Sosyalist Parti, meskeni bir mal değil, insan şeref ve haysiyetine ayrılmaz bir suretle bağlı olan bir medeniyet MÜLKÜ sayar. Vatandaşların mesken sahibi olmalarını imkânını sağlamak konusu artık bir kamu ödevi hâline gelmelidir.

KÜLTÜR

Vatandaşın her şeyden evvel insan olabilmesi için okuması lazımdır. Anayasada mevcut videden hürriyeti haklarına okulda da uyulmalıdır. Öğrenim mecburiyeti dokuz seneye çıkarılmalıdır. 18 yaşın sonuna kadar tarım da dahil bütün genç işçilerin ve ev işlerinde çalışanların, ilkokuldan sonraki tamamlayıcı okullara devamları mecburi olmalıdır.

Öğrenim dışı halk, ihtiyar olmakla beraber, belediyelere bağlı halkevleri ve gençlik büroları vasıtasıyla geniş genel bilgiye kavuşturulmalıdır.

BİLİM VE YÜKSEK ÖĞRETİM

Bilim artık yalnız bilginlerin işi olmaktan çıkmış, bütün vatandaşların işi hâline gelmiştir. Bilimin bir milletin hayat seviyesi üzerindeki etkisi kesindir. Bilime itina ve ihtimam gösterilmesi yaşamaya azmetmiş bir milletin en önemli ödevidir. Sosyalist Parti, memleketin istikbali için ciddi incelemeler ve bilimsel araştırmaları zaruri görür. Bunun için, bilimin tam hürriyetini, yüksek öğretim profesörlerinin tayininde yalnız meslekî niteliklerin gözetilmesini ister. Öğretim plânları modern icaplara uygun olmalıdır. Yüksek öğretim il müesseseleri modernleştirilmeli ve cihazlandırılmalıdır. Bilhassa yeni, sosyal bilimlere yer verilmelidir. Bir toplumda istidatların zıyan olmasına, cevap veremeyiz. Bu cihetle istidatlı gençler için yeter miktarda tahsisat ayrılması ve yeter derecede talebe yurtlarının açılmasını isteriz.

SANAT VE TOPLUM

Sosyalist Parti, sanatın yaratıcı bir kuvvet olarak toplum içinde rolünü ifa etmesine taraftardır. Sanatkarlar bütün vatandaşlara, memleket için serbest surette sanat eserlerini yaratmak şartlarına ve imkânlarına sahip olmalıdırlar. Millet ile sanat arasında canlı bir ilişki sağlanmalıdır. Devlet, Vilâyetler, Belediyeler sanatı teşvik için tedbirler almalı ve tahsisat ayırmalıdır. Sanatın her alanında tekelden kaçınılmalıdır.

Sosyalist Parti, kültürel gelişme için, sanat eserlerinin vücuda getirilmesinde tam bir hürriyeti, lüzumlu bir şart sayar.

Güzel sanatları olmayan bir millet için bir topluluktur. Sosyalist Parti, SANATKÂR VE SINIPSIZ YENİ BİR İNSANLIK İÇİN MÜCADELE EDER.

sağlık, hürriyet ve refah içinde bir aile

REJİMİN GİZLİ HASTALIKLARI

Felsefesiz Türkiye

Bugün Türkiyede hakiki Atatürkçülük, kalıplaşmış kısır düşüncelerden kurtulup toplumsal ve ekonomik gerçeklere uygun kalkınma felsefesi yaratmaktır

Taner Timur

Bütün siyasî sistemler, belli bir siyasî felsefe temeline dayanırlar. Bu felsefe, esas itibarıyla, siyasî iktidarı kimin elinde olduğunu ve meşru sayılması için nasıl kullanılması gerektiğini izah eder. Siyasî sistemlerin sıhhatli işleyişleri, dayandıkları felsefe ile siyasî organizasyonları arasındaki uyuma bağlıdır. Bu uyuma temin edildiği müddetçe, siyasî sistemler iyi işlerler. Rejim bürhanları, bu uyumun ortadan kalkması ile meydana gelirler.

Bütün rejim bürhanları, aslında birer siyasî felsefe bürhanıdır. Bu yüzden, rejim bürhanları da, siyasî felsefe bürhanları gibi evrenselidir. Ondokuzuncu yüzyılda dünyanın muhtelif bölgelerinde patlak veren ihtilaller ve kurulan diktatörlükler, aslında, çarpışan iki siyasî felsefenin belirtileridir. İktidarın menşei ilâhî kaynağa bağlı olan ve irsiyet yolu ile kullanılmasını savunan felsefe ile halka dayanan ve temsil yolu kullanılması gereken bir iktidarı savunan felsefe arasındaki çatışma, Ondokuzuncu yüzyıl ülkelerine çok hareketli bir siyasî hayat yaratmıştır. Ondokuzuncu yüzyıl ise, bir taraftan liberal felsefe ile mark-

sist felsefe arasındaki çatışmalara, diğer taraftan da her iki sistemin kendi bünyelerindeki çatışmalara, diğer taraftan da her iki sistemin kendi bünyelerindeki çatışmalardan doğan huzursuzluklara sahne olmaktadır.

Siyasî kurumları, siyasî felsefe açısından ele almak gerektiği gibi, siyasî felsefeleri de toplumsal yapı bakımından ele almak gerekmektedir. Zira bütün siyasî felsefeler, geniş ölçüde, dayandıkları toplumsal ve ekonomik alt yapıyı aksettirirler. Bugün, ekonomik alt yapı (infrastructure) ile kültürel üst yapı (superstructure) arasındaki bağlantı, sadece marksistlerin kabul ettikleri bir bağın olmaktan çıkmış, bütün siyasî ilimlerin kullandıkları bir tahlil metodu olmuştur.

Bu çok genel plândaki fikirle belirtmek istediğimiz husus şudur: Bir memlekette siyasî rejimin sıhhatli işleyişi, o memleketin toplumsal ve ekonomik alt yapısı, siyasî felsefesi ve siyasî kurumları arasındaki ahengeye bağlıdır. Bu genetik izah, gerçekçi, tam olmasa bile, geniş ölçüde aksettirmektedir.

Türkiye, çoktandır bir rejim bürhanının huzursuzluğu içinde bulunmaktadır. 27 Mayıs ihtilâli, bu bürhanın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bununla beraber, bu konuda bizde genel kanaat, rejim bürhanının daha çok siyasî kurumların iyi düzenlenmemiş bulunmasından doğduğu şeklinde olmuştur. Şimdiye kadar, rejim bürhanını doğuran toplumsal ve felsefî sebeplere pek az nüfuz edilmiştir. 27 Mayıs hareketinin de, ilk günden itibaren, siyasî kurumları daha iyi düzenlemeyi temel hedef olarak seçmesinin sebebi budur.

1961 Anayasasının kabulü ile, siyasî kurumlarımızın batılı modellere daha uygun bir şekilde düzenlenmesi gayesi gerçekleştirilmiştir. Fakat, bu gaye ile, rejim bürhanını önleme gayesi arasındaki ilginç, pek zannedildiği kadar büyük olmadığı, daha Anayasa yürürlüğe girmeden anlaşılmıştır. Bugün karşımıza bulunan acı hakikat şudur: Türkiyede rejim bürhanı halledilmemiştir ve daha uzun müddet de halledileceği benzenmemektedir. Bu durum, insanı, ister istemez rejim bürhanını doğuran temel sebeplere inmeğe sevk etmektedir. Nitekim, 27 Mayıstan sonra, toplumsal meselelerimiz ve siyasî felsefemiz konusunda, şimdiye kadar doğru olarak kabul ettiğimiz kanaatleri, tenkitçi bir zihniyetle yeniden gözden geçirme, aydınlarımız arasında yaygın bir tutum olmuştur. Sosyalizmin, son zamanlarda memleketimizde kuvvetli bir cereyan olarak belirmesi, bu tenkitçi tutumun neticesidir.

Kanaatimizce, bugün tesbit etmemiz gereken hususlar şunlardır: Evvelâ, bugün yürütmeye çalıştığımız siyasî rejimin dayandığı siyasî felsefe nedir? İkinci olarak da, bu siyasî felsefe ile toplumsal ve ekonomik yapımız arasında bir uyuma mevcut mudur?

Türkiye, geri kalmış bir ülke olarak, daha Ondokuzuncu yüzyıl başlarından «batılılaşma» fikrini benimsemiştir. Memleketin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşma gayesini ifade eden «batılılaşma» fikri, siyasî alanda da, batı siyasî felsefesine ve siyasî kurumlarına duyulan sempati şeklinde ortaya çıkmıştır. Bununla beraber, Atatürk Devrimlerine kadar, batılılaşma konusunda büyük bir mesafe katılmamıştır. Halk hâkimiyeti temel prensibine dayanan batı siyasî felsefesi, ancak Atatürk devrimlerinden sonra resmî siyasî felsefemiz haline gelmiştir. Fakat, Atatürk Devrimlerinin gerçekleştirilmeleri, zamanın hususî şartları dolayısıyla, ancak otoriter metotlarla mümkün olduğu için, batı siyasî kurumları bizde uzun bir devre kâğıt üzerinde kalmıştır. Atatürkün sağlığında girişilen çok partili hayat teşebbüsleri, başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Batı siyasî felsefesine uygun siyasî kurumlar, bizde ancak İkinci Dünya Harbinden sonra gerçekleştirilmiştir. 1946'da girilen çok partili hayat, batılılaşma hareketlerimizde ilk defa olarak, siyasî felsefemizle siyasî kurumlarımız arasında bir uyumun sağlanmış olmuştur. Çok partili hayatın ilk yıllarındaki heyecan ve idealizm, bu uyumdan doğan manevî huzurla ilgili olsa gerektir.

Bütün bunlara rağmen, İkinci Dünya Harbinden sonraki gelişmeler, bîhassa, iki bakımdan memleketimiz için çok manidar olmuştur. Bunlardan birincisi batı siyasî felsefesinin gelişme seyri, ikincisi de az gelişmiş memleketler meselesinin önem kazanmasıdır.

Batı siyasî felsefesi, İkinci Dünya Harbinden sonra, batılı memleketlerin ekonomik ve toplumsal gelişmelerini yakından takip

edememiştir. Batılı devletler, şüphesiz bir kararın neticesi olarak değil, fakat hâdiselerin sürükleyişi neticesinde, iktisadî ve sosyal hayata gitgide artan bir şekilde girmişlerdir. Devletin bu sahadaki görevlerinin nabısı gittikçe genişlemiştir. Buna mukabil, liberal siyasî felsefenin kurumları, bu görevleri lâyıkıyla başarmak konusunda zaf göstermişlerdir. Zamanımızda, batı ülkelerinde bir siyasî felsefe bürhanından bahsedilmektedir. Devletin reformu gerektiği iddia edilmektedir. «Devletin Reformu» nu, ampirik yollarla gerçekleştiren Anglo-Sakson memleketleri dışında, Avrupa memleketlerinin çoğunluğu, bugün istikrarsız rejimler altında yaşamaktadırlar. Batılı demokrasilerin istikbali, temel prensipleri Onsekizinci yüzyıl filozofları tarafından tesbit edilmiş olan batı siyasî felsefesinin yeniden ele alınıp, değişen şartlara göre revizyona tabi tutulmasına bağlıdır.

İkinci Dünya Harbinden sonra, biz daha yakından ilgilendiren bir gelişme de iktisaden az gelişmiş memleketler meselesinin evrensel bir önem kazanması olmuştur. İktisaden geri kalmış memleketler arasındaki mesafenin zamanla daha da açılma seyri gösterdiğinin anlaşılmıştır. Bu yüzden, az gelişmiş memleketlerin hızlı kalkınmalarının sağlanması, bu memleketler için bir hayat mücadeleleri haline almıştır. Nehru, Mendes-France gibi devlet adamlarının belirttikleri gibi, «çatışmanın büyük mücadelesi, kapitalist memleketlerle sosyalist memleketler arasında değil; gelişmiş memleketlerle geri kalmış ülkeler arasında».

Az gelişmiş memleketlerin hızlı kalkınmalarına nasıl bir siyasî sistem içinde gerçekleştirecekleri, aslında henüz çözümemiş olduğu bir problemdir. Güçlük yaradan doğmaktadır: hızlı kalkınmayı sağlamak için, yatırım hacmini artırmak gerekmektedir. Bu ise istihlak seviyeleri zaten düşük olan az gelişmiş memleketlerde, kemerlerin daha da sıkılmasını gerektirmektedir. Çok partili rejimde, millî tasarrufu arttırmak için radikal tedbirler alan hükümetler, süratle halkın gözünden düşmekte ve seçimleri kaybetmektedirler: Bu yüzden, az gelişmiş memleketlerde genel oya dayanan seçimler daha muhafazakâr hükümetleri iş başına getirmektedir. Bu hükümetler ya enflasyonla finanse edilen kısa vadeli ve dengersiz bir kalkınma hamlesine girişebilmekte, yahutta statükonun muhafazası ile yetinmektedirler.

Gerçi kalmış ülkelerin karşısında bulunan ikinci alternatif teşkil eden Komünist blok içinde peykeleşerek bir kalkınma ise, bağımsızlıkları ve millî bütünlükleri konusunda son derece korkan az gelişmiş memleketlerin, asla düşünmeyecekleri bir yoldur.

Bugün bütün az gelişmiş memleketler büyük bir manevî boşluk içinde bulunmaktadır. Bu boşluk, az gelişmiş memleketleri süratle Yirminci yüzyıl seviyesine ulaştıracak bir siyasî ve iktisadî felsefeye henüz mevcut olmayışından ileri gelmektedir.

İkinci Cihan Harbinden sonra, memleketimizde de yakından ilgili gördüğümüz ve ana hatları ile vermişe çalıştığımız bu iki gelişme, maalesef bizde kavranmışa benzenmemektedir. Bugün Türkiyede, meseleye bu açıdan bakılmamaktadır. Bir buçuk Yüzyıldır kalkınma çabalarımızın «batılılaşma» fikri ile ifade edilmesi, aydınlarımızda bir nevi dogmatizm ve fikrî kısırlık yaratmıştır. İlerici geçinen aydınlarımızın çoğu, batının Ondokuzuncu yüzyıldan kalma kurumlarına angaje oldukları için, günümüzün gerçeklerine nüfuz etme hususunda en ufak bir gayret göstermemişlerdir. Ya din istemarcısına veya hayalperest irkçıya itham etmekle yetinmişler; yahutta, sosyal reformlardan habeseden gerçekçi karşısında amansız bir McCarty'ci kesilmişlerdir. Şimdiye kadar bizde sosyalist fikirlerin tabii sayılmasının en önemli sebebi de budur. Memleketimizdeki sosyalizm çekişme değil, sadece tarihlî ve hissi sebeplerle izah etmek mümkün değildir. Yanlış ve eksik bir batılılaşma anlayışı ile yetinen aydınlarımız, çoğu zaman sosyalizmin de batı düşüncesinin mahsulü olduğunu unutmuşlardır. Bu yüzden, bir kalkınma metodu olarak, sosyalizmden, nasıl ve ne ölçüde istifade edebileceğimize konusu, bugüne kadar karanlıkta kalmıştır.

Bugün, sorumluluk duygusuna sahip aydınlarımızdan beklenen, dogmatizmden ve fikrî kısırlıktan kurtulup, toplumsal ve ekonomik gerçeklerimize uygun bir kalkınma felsefesi yaratmaktır. 1962 Türkiyesinde, hakiki Atatürkçülük bu olsa gerektir. Bu şekilde hem Yirminci yüzyıl seviyesine süratle ulaşmamız mümkün olacak; hem de Türkiye çerçevesini çok aşan ve çağımıza damgasını vuran bir dâvâda öncülük yapmamız gerçekleşecektir.

Milletleri Kurtaranlar ar

Burhanettin ULUÇ

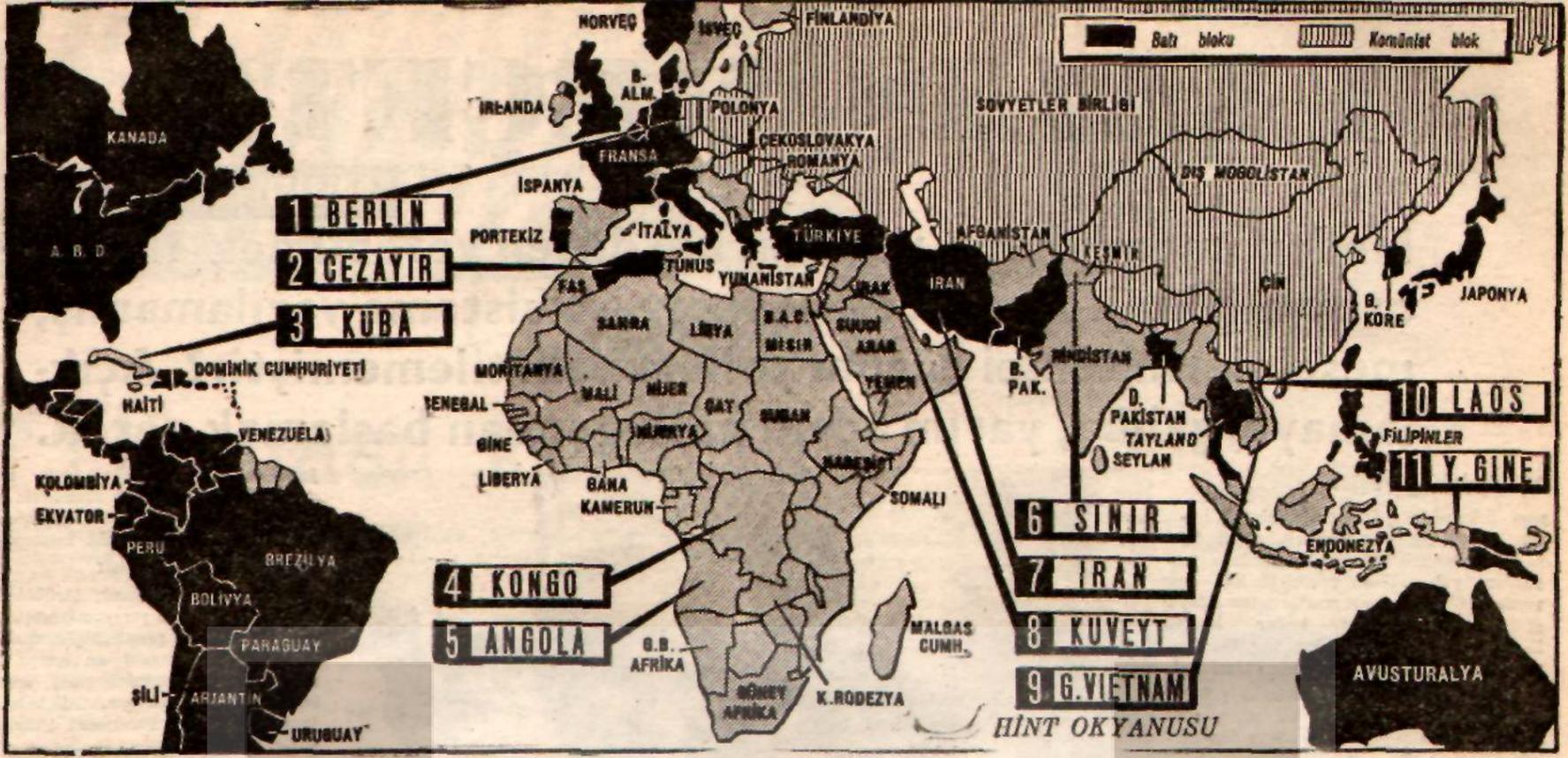
(Senatör)

Eğitimimiz eksiktir. Öğrenimimiz geridir. Halkımızın demokrasideki önemli yeri seçimlerde sol elinin baş parmağını basmaktan öteye geçmiyor. Okullarımız bina, sayı, araç, gereç bakımından yetersizdir. Cumhuriyet maarifimiz ilâk, demokratik, devletçi ve milliyetçi tek okul sistemini benimseyen ilkökullerindeki gelişmesi geniş ve büyük çapta, hatırlayalım öğretmenlerin ağır ve güç sorumluluklarını gerektirmektedir. Her uyar ve eğitimsel yönetime açık bir toplumla bireyi toplum içinde her türlü ilimde ödev alacak kalıpta yetiştirmek amacıyla güden Cumhuriyet maarifinin öğretim ve eğitim sistemi içinde istidatlı ve başarılı öğrencilerin maddî koşullarını sağlanarak öğretim olanaklarını arttırmak, her vatandaş çocuğunu toplum içinde iş ve ödev göreceğe hale getirmek, bilgide gelişmiş, düşüncede özele ve hâlimsiz, karakterde sağlam... kusaklar yetiştirmek yalnız ve ancak ÖĞRETMENİ FİDAN SONUÇLANDIRIR, verimlendirilir. Devrimlere bağlılık konusunda sarı-sarı akımlara karşı duracak önemli, belki tek adam, gene ÖĞRETMEN'dir. Onun için — ve bu büyük görevi önceden gördüğü, sezdiği, bildiği için — kurtarıcımız, kurucumuz, önderimiz ölümsüz ATATÜRK: «Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir» demiş ve eklemiştir «öğretmenler! Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır!»

Eğitim yatırımlarının üretkenliğini artırma rolünü ve bunlara öncelik verilmesine temel olacak objektif unsurların tesbiti için Sosyal Planlama Dairesi belirlenmiş bulunmaktadır. Parlamento ile hükümetlerin Sosyal Planlama Dairesinin incelemelerine, yön çizmelerine, saâhıklarına uymaları halinde istihsalin emrinde bir eğitim sistemine, ise, pratik güce, vasıflı insan dâvâsına değer verecekleri tabii HAYAT ile okulu, bilgi ile işi, kafa ile kolu, nazariyat ile tathikatı birarada ve paralel yürütecek bir eğitim—öğretim dâvâsını gerçekleştirmek: (az gelişmiş ülke) durumumuzdan kurtulmak istediğinde inancını ve samimi politikalarını vaz meclmez maarif fonksiyonu teşkil edecektir. O zaman da adı ister «Köv Enstitüsü» ister «Buonk Enstitüsü», isterse «Şehir Enstitüsü» ve da herhangi bir «OKUL» la adlandırılır: görev, aynı ilke acılarından haklıca «iş ile eğitim», «hayat ile okulu», «ilim ile amel» dâvâsını gerçekleştiren birer ÖĞRETMEN yetiştirme yolu ve yöntemi mutlaka benimsenecektir. Ve gene binaların mimarisinden hasta beyinlerde vehimler uyanırsa, okullardaki istiklerden medrese yorumcularında patolojik izler belirlirse, bu esamelerin yeri «asrın gidişatına ayak uyduramayanlar için emrazı aklıya klinikleri» olacaktır.

Onvedibin vatan evladı ile birlikte bütün öğretmen camiasını müteessir edenlerin gerçek amacı: hoş ve kof kalıpların ardına sığınıp mukaddesat sim-sarılı; vatan ve DEVRİM ruhunu temsil ve ifade ettiren İRFAN ORDUSI'nu zaafa düşürüp acıktan saldıramadıkları ATATÜRK DEVRİM'cilerini yermektir.

Amma iki şık vardır OLMAK ya da OLMAMAK. Biz milletçe az gelişmişlikten kurtulmak, çağdaş uygarlık düzeyine çıkmak, skolâstik ve doâmatik ortanca istihvalından kurtulmak için OLMAK ükûmünü taşıyoruz. Bu ükûmün somut temsilcisi, büyük TÜRK ÖĞRETMENİ: Vatan sana minnettardır. Millet sana minnettar olacaktır.

DOĞU - BATI

Zirveye doğru

Dünya, şimdiye kadarki zirve toplantılarının hiçbirinde olduğu sonuclara varıldığını görmedi. Memnuniyetsizlik, bezan Doğudan, çoğu zaman da Batıdan geldi. Devlet başkanlarının bir araya gelmesiyle hiçbir meselenin kesin sonuca bağlanamadığı, bu görüşmelerin aslında basit propaganda taktikleri için vesile teşkil ettiği söylendi. Ama, bütün bunlara rağmen, Doğu ve Batı blokları şimdi yeni bir zirve toplantısına doğru girmektedirler.

Bu defaki zirve teşebbüsü de, çoğu zaman olduğu gibi, Moskova'dan geldi. Fakat, Krusçev'in son teşebbüsü şimdiye kadar kadar geniş bir çevreden gelmesini ve böylece varılacak anlaşmaların bütün dünyaya mal edilmesini istemektedir. Bunun için de, şimdiki zirve toplantısı onsekiz millet devlet veya hükümet başkanlarını içine alacak şekilde yapılmıştır. Her iki bloka dahil devletlerden başka, geniş bir tarafsızlar grubunun da Cenevre'de bulunması şart koşulmaktadır.

Küçük çaptaki zirve toplantılarını bile propagandaya yol açıyor diye isteksizlikle karşılayan ve çoğu zaman reddeden Balı, bu defa da, hele böyle geniş çapta bir zirve davetini tamamiyle reddetmesi beklenirdi. Fakat, Washington ve Londra'dan gelen tepkiler sanıldığı kadar sert olmadı. Onsekizli bir zirve toplantısına gidilebileceği, ancak işe hemen hükümet başkanlarından başlanacak yerde, görevli diplomatlar tarafından hazırlık çalışmalarının yapılmasının şart olduğu belirtildi. İngiltere'nin eskiden beri, ne şekilde olursa olsun, Doğu ve Batı blokları arasında yakınlaşmaya imkân verecek temaslara herkesten fazla taraftar olduğu zaten bilinmektedir. Vaktiyle Krusçev'e Eisenhower'ı bir araya getirebilmek için Macmillan'ın ne gayretler sarfettiği hatırlanmaktadır. Kennedy ise, Berlin'deki çıkmanın ve Doğu - Batı arasındaki gerginliğin sonuna kadar hiç taviz vermeden çözümleneceğini bilmektedir. Ancak, soğuk harbi kaldırmak için, Sovyetlerle Amerika arasındaki münasebetleri düzelterek mahiyette kararların ve adınların Kongre'de ve Amerikan halk efkârında kendi sleyhinde bir hava yaratmasından, Moskova'ya karşı «yumuşak» bir siyaset gütmekle suçlandıktan çekinmektedir. Bir yandan, miftelelerarası politikanın ve kuvvet muvazenesinin gerçekleri, öte yandan da Amerikanın politikasındaki baskılar, Kennedy idaresinin dışarıdan bakıldığı takdirde kolay kolay anlaşılacak hareketlere sürüklenmek-

Doğu ile Batı arasındaki başlıca anlaşmazlık noktaları

tedir. Meselâ, Punta del Este'de Castro hükümetine karşı alınan son kararlar bunun bir belirtisi sayılmaktadır. Sorumlu siyaset adamları arasında, Küba'daki rejimin Amerika için tehlikesiz hâle getirmenin en pratik yolunu bu çeşit sert kararlarla bulmaları yoktur. Castro'yu Amerikan Devletleri Teşkilatının dışına atmak yerine, onu bu Teşkilât içinde tutarak tesirsiz hâle getirmek, büsbütün Sovyetlerin kucağına atılmaktan alıkoymak birçok kimseye çok daha akıllıca bir siyaset olarak görülmüyor. Ama ne var ki, Kennedy, Sovyetlerle arasındaki soğukluğu biraz giderebilmek için Moskova'ya karşı daha tavizkar bir politika gütmeye başlamadan önce, Amerikan halk efkârının aşırı düşünceli unsurlarını ve Kongredeki sağcı Senatör ve temsilcileri Küba konusunda tatmin etmek ve böylece başka konularda biraz serbestlik kazanmak istemiştir.

Avrupalı ahbablar

Avrupa politika sahnesinde son haftaların en önemli olayı Baden-Baden'deki Adenauer-De Gaulle görüşmesi oldu. Olay, hem önemi, hem de başka olaylarla ilgili bakımından dikkati çekti. Federal Almanya başbakanı ile Fransa devlet başkanının görüşmek için bir araya gelmeleri daha birkaç gün önceine kadar hiç beklenilmiyordu. Fakat, vakti ki Washington'un Krusçev'den gelen zirve daveti karşısındaki yumuşak davranış belli oldu. İşte o zaman De Gaulle'ün Adenauer'le bir araya gelmek arzusu da ortaya çıktı. Fransa, Almanya'nın en yakın müttefiki olduğunu ispat edebilmek için bir fırsat daha yakalamıştı. De Gaulle, onsekizli bir zirve toplantısına taraftar olmadığını, Almanya'nın birleştirilmesi meselesine çok yakından bağlı

olan silâhsızlanma görüşmelerinin çok daha dar bir çerçevede cereyan etmesini istediğini belirtti. Fransa devlet başkanına göre, Almanyanın birleştirilmesiyle uzaktan yakından ilgili olan her mesele önce dört büyükler arasında kararlaştırılmalı, yani Amerika, İngiltere, Fransa ve Almanya bir görüş birliğine varıldıktan sonra dünyanın karşısına çıkılmalıdır. Akai takdirde, iki blok arasındaki gerginliği azaltabilmek için, Almanyanın feda edilmesi, Berlin ve Doğu Alman meselesinde Bonn hükümetinin hiç işine gelmeyecek tavizlere gidilmesi mümkündür.

Fransa'nın Berlin ve Doğu Alman meselesinde gösterdiği bu hassaslık, aslında, gayet kurnazca bir hesaba dayanmaktadır. Birçok Fransız gazetelerinin de açıkça yazmaktan çekinmedikleri gibi, iki Almanyanın birleşmesi, meselelerin adı araştırılırsa, Fransa'nın hiç işine gelmemektedir ve Fransa dış politikasının gizli amaçlarından biri de birleşme hareketini ve kuvvetli bir Almanya'nın ortaya çıkmasını mümkün olduğu kadar geciktirmektir. Fakat, öte yandan, Fransa, Almanya'nın bu birleşime gayretlerinin kesin bir sonuca ulaşmaması yüzünden, eninde sonunda derin bir hayâl kırıklığına düşeceğini ve çok kuvvetli bir «millî tepki» kapılacağını bilmektedir. Batılı müttefiklerinin bu birleşme davasının çözümlenmesinde kendisine yeter derecede yardımcı olmadıklarını ve kendi sırtından taviz verdiklerini farkedecek bir Almanya'nın yüzde yüz Batıya bağlı kalmaktan uzaklaşmış kendisi başına «millî» bir politika gütmek yolunu seçmesi pekâlâ mümkündür. Zaten şimdiden, Dehler, Mende, Gerstenmeier gibi Alman politikacıları daha ısrarlı bir politikanın zeminini hazırlamaktadırlar. İşte, Fransa, böyle bir hayâl kırıklığı anında, Almanya'nın yanında en güvenilir müttefik sıfatıyla yer almak kâşplerde Amerikadan boşalacak yere oturmak niyetindedir. Bunun için de, gerginliğin mümkün olduğu kadar uzun sürmesi, Almanların sonuna kadar tahrik edilmeleri ve daha fazla şey istemek yolunda kışkırtılmaları gerekmektedir. Böylece, Fransa, aslında hiç inandırdığı ve istemediği bir davanın en hararetli taraftarı olarak görünmek ve gücü geldiği zaman bunun meyvalarını toplamak niyetindedir. Fakat, tıpkı Versailles'den sonra olduğu gibi, gururu ağır şekilde yaranacak bir Almanya'nın yalnız kendi kabuğuna çekilmekle kalmaması ve Fransa da dahil bütün komşuları için tekrar tehlikeli bir hâl olması pekâlâ muhtemeldir.

General de Gaulle

İNGİLTERE

Devlet savaşı

Sınayideki büyüme ve temerküzünün artmasıyla birlikte, anonim şirket usulünün bu yoldaki temsil-

leri geniş ölçüde önlediği çok söylendi. Büyük sermaye şirketlerinin artık bir nevi kamu teşebbüsleri hâline geldikleri, birbirlerini yiyecek yerde, toplumun genel menfaatleri için çalıştıkları, hissedarlarının da sermaye kavgalarından kurtulmasını rahatlığı içinde oturdukları yerde temettü aldıkları ileri sürüldü. Son haftalarda İngiltere'de ortaya çıkan bir olay, serbest rekabet sisteminin hâlâ basit sermaye oyunlarından ve paranın baskısından kurtulamadığını, piyasada ancak mali kudretin zalim kanunlarına hayat hakkı tanıdığı bir defa daha hatırlattı.

Mesele, Imperial Chemical Industries adını taşıyan ve ICI rumuzuyla anılan Kimya Sanayi Şirketinin yine aynı konularla olan Courtaulds adındaki şirketi zorla yutmak istemesinden ileri gelmektedir. ICI, dünyanın dört bir tarafına kol atmış ve bu arada Türkiye'de de kendisine bağlı müesseseler kurmuş olan dev bir şirket. Courtaulds ondan daha küçük. Fakat, Courtaulds şirketinin idarecileri, başında buldukları müessesenin son yıllarda gösterdiği başarılarından oldukça memnunlar ve ellerindekini satmak gibi bir niyetleri hiç yok. Ama, gelelelim ICI, kimya sanayine büsbütün hâkim olabilmek ve kendi çalışma standartlarını, kâr hâdilerini tekel hâline getireceği bu alanda mutlak şekilde uygulayabilmek için Courtaulds şirketini satın almayı kafalarına koymuşlardır. Bu amaçla, Courtaulds idarecilerine çok parlak teklifler yapılmış, alış bedeli olarak önce 180 milyon İngiliz lirası ortaya konmuştur. Bunun yeter derecede etki göstermediğinin farkına varan ICI idarecileri daha sonra, 196 ve 212 milyon liralık tekliflerle ortaya çıkmışlar, fakat Courtaulds'un mukavemetini kırmağa muvaffak olamamışlardır.

Şimdi, sıra, satın alınacak şirketin idarecilerin üstünden ayrıntı yaparak doğrudan doğruya hissedarlara hitabetmeğe gelmiştir. ICI sahipleri, Courtaulds hisselerini ellerinde bulunduranlara, şimdiye kadar elde ettikleri temettülerin çok fazlasını ödemeyi vaat etmektedirler. Geçen yıl ancak yüzde on temettü sağlayan hissedarlar, eğer ICI tarafından satın alınmayı kabul edecek olurlarsa, bu nispeti yüzde 15.5'a çıkarabileceklerdir.

Mesele, sadece hissedarları ilgilendiren bir çekişme olmaktan çıkmış işçi sendikaları da iki şirket arasındaki hayat memet kavgasına katılmışlardır. Courtaulds'da çalışan işçiler ICI idaresine geçtikleri takdirde, daha sıkı iş şartlarına tâbi olacakları iddia etmekte, birleşme, daha doğrusu yutulma hareketini mümkün olduğu kadar geciktirmeye çalışmaktadırlar.

Bir şirketin kendi arzusuna rağmen başka bir şirket tarafından yutulmak istenmesi, serbest teşebbüs düzenininin faziletlerine inanmış kimselerin gözlerini biraz olsun açabilmiştir.

YANLIŞ REÇETE

Mümtaz Soysal

Neden, memlekete yepyeni bir düzen verebilmek fırsatı ortaya çıktığı zaman, derli toplu bir sisteme varılamamış, meselelerin temel çözüm yolları belirtilememiştir? Açıklamaya, galiba, yarım adam bolluğundan başlamak gerek.

Yüzyeideki görüşler

Türkiye'de çok partili siyasi hayatın aksayan yönlerini teşhis bakımından yanlış hükümlere varanlar yalnız bilim çevrelerinden çıkmadı. Gazete başyazarlarından siyasi parti liderlerine kadar hemen herkes, bütün aksaklığın bir iki kurum ve teminat yokluğundan ileri geldiğini, bunlar konursa işlerin yoluna girmesi için çok önemli bir adım atılmış olacağını söylemekte âdeta söz birliği etmekteydi.

1957 seçimlerinden önce, C.H.P., Hürriyet Partisi ve Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin yayınladıkları 5 Eylül İş Birliği Bildirisi'ne bakınız; işbaşına gelir gelmez yapılması için üzerlerinde düşünce birliğine varılan ilk amaçlar arasında şunları bulacağız: «Anayasaya aykırı mevzuatın çıkmasına ve tatbik edilmesine mani olmak üzere siyasi kuvvetlerin dışında kalacak bir Anayasa Mahkemesi'nin kurulması; iki meclis sisteminin kabulü ile teşri faaliyetinin muvazene unsuruna kavuşturulması...»

C.H.P.'nin 1957 Seçim Beyanname-sinde yine ikinci meclisin, Anayasa Mahkemesi'nin kurulmasından bahsedilmektedir. Hürriyet Partisi'nin Seçim Beyanname-sinde «birinci meclisin yanında seçimi ve üyeliği özel şartlara bağlanmış ikinci bir meclis kurulacaktır; kanunların Anayasaya uygunluğunun incelenmesi, siyasi partilerin kazal murakabesi, yüksek seçim kurulu, uyumsuzluk mahkemesi ve yüce divan vazifeleriyle muvazaf bir Anayasa Mahkemesi kurulacaktır» satırları var; 1957 seçimlerinden önce, İnönü, Feyzioğlu, Bölükbaşı, Tahtakılıç, Karaoğlu hep aynı amaçları tekrarlamaktadırlar.

C.H.P. Kurultayının 15 Ocak 1959 da yayınladığı İlk Hedefler Beyanname-si teşkil edilmek suretiyle Anayasa-da yer alan hakların diğer kanunlarla daraltılması ve iptal edilmesi önlenmektedir; kanun varlığında âhengin ve muvazenenin temini için ikinci bir meclis kurulacaktır.

Bütün bu bildiri ve demeçlerin hiçbirinde, Türk demokrasisinin yaşaması için bazı temel iktisadi ve sosyal reformların şart olduğu, bunlar başarılmadıkça, memleketin temel yapısındaki aksaklıkların eninde sonunda rejim bunalımlarına yol açacağı düşünülmesine rastlanmıyor. Tabii, ana görüş bu olmadıkça, büyük iktisadi ve sosyal hamlelerin demokrasi çerçevesinde yapılabilmesi için nasıl bir devlet mekanizmasına ve iktisadi sisteme lüzum olduğu da tartışılmamaktadır.

Nalinci keserleri

Teşhiste yanlılar yalnız Üniversiteler ve politikacılar mıdır? Bir de işin öbür yanı var. 27 Mayıs, Türkiye'deki çeşitli meslek gruplarına kendi görüşlerini açıkça ortaya koymak, neler istediklerini belirtmek ve bunların nasıl bir devlet düzeni içinde başarılabileceğini düşünmek fırsatını verdi. Bunun üzerine nalinci keserleri bütün hızlarıyla işlemeğe başlamıştır. Öğretmenler çıkmış, bütün dâvanın eğitime bağlı olduğunu, seçmenler de, seçilenlerde mutlaka diploma aramak gerektiğini söylemişler, bunun halkçılık fikri ve yerleşmiş çem-birlerin kurulması bakımından nasıl ters

Güleç, Ermiş: Ne istedi, ne söyledi?..

sonuçlar doğurabileceği üzerinde düşünmemişlerdir.

Ormancılar çıkmış, herşeyin erozyonu önlemek, dolayısıyla ormanları arttırmakla çözülebileceğini, orman dâvasının temel anayasa meselesi haline getirilmesini lüzumlu bulduklarını belirtmişlerdir. Mühendisler çıkmış, devlet kurumları içinde tekniğin sesi duyurulmadıkça hiçbir düzenin işlemeğeceğini söylemişlerdir. Ticarlar çıkmış, piyasanın sözü dinlenmedikçe sistemin yürümeyeceğini, kurulacak şarh'arda kendilerine mutlaka geniş söz hakkı verilmesini şart saydıklarını açıklamışlardır. Aslında bazı köhne fikirlerin satılmasını yapan kısıtçılar çıkmış, kendilerinin dinlenebilmesi için modern devlet düzeni ve parlamenter hükümet sistemi nazariyelerini bir tarafa iten parlak fikirler ileri sürmüşlerdir. Bir gün, İstanbul Komisyonunun yaptığı Anayasa anketine gelen cevaplar yayınlanacak olursa, 27 Mayıs er-tesinde Türk toplumunun, bütün kesimleriyle, nasıl bir düşünce anarşisi ve sistemsizlik denizi içinde yüzdüğü hayretle görülecektir.

Yarım adamlar

Bu neden böyle olmuştur? Neden, memlekete yepyeni bir düzen verebilmek fırsatı ortaya çıktıktan sonra, derli toplu bir sisteme varılamamış, meselelerin çözüm yolları belirtilememiştir? Açıklamaya, galiba, yarım adam bolluğundan başlamak gerek.

Türk toplumunun düşünce ve hareket noktalarında bulunanlar, bazan, kendi dar çevrelerinde fikirler kıldıkları için, Türkiye'nin gerçeklerini bildikleri halde, akıldaki ve istemsel düşünceden yoksun buldukları için, gerekli çözüm yollarını bulamamakta; bazan da her ikisini yarım bildikleri için yanlışlıklar ve yetersizlikler ortasında bocalamaktadırlar.

Bunda, aşağı yukarı yüz yıldır Türkiye'ye hâkim olan bilimsel veya bültürel sömürgecilik denetimi de etkili var. Batı kapitalizmi, nasıl, sömürgecilerine önce incik boncuk, sonra da demode makineler satmakla işe başlamışsa, gelişmelerini Batının kitaplarını göyle bir okumakta veya Batı memleketlerinde bir iki yıl geçirmekte bulanlar da, hep yüzyeideki incik boncukları toplayabilmişlerdir, derinlere inmeden, modası geçmiş kurumların âşığı olmuşlardır. Bugün, meselâ paralı öğretim düşüncesi sorumlu eğitimciler arasında bile gashılacak kadar çok taraftar bulabiliyorsa, tenkitçi, tahliyelci akıldan ve sistenden yoksun kafaların son yıllarda

geçitli yollardan Atlantik ötesine geçip yüzyeideki belirtileri taklit fırsatını bulabilmiş olmaları bunda büyük rol oynamıştır.

Derde devadan gayrı...

İstanbul komisyonunun, Türkiye'deki bu şartlara göre, bütün kafalardan çıkan sesleri dinliyerek hazırladığı Anayasa Tasarısında, memleketin derlerine devadan gayrı, siyasi kurumlar ve gelip geçmiş bütün anayasa denemeleri bakımından ne aranması bulmak mümkündür. Tasarı, çok uzun bir haklar ve ödevler kısmıyla başlamaktadır. Burada, son derece geniş bir liberal düşünceden doğan siyasi haklar ile, gerçekleştirilmeleri mutlak köklü reformlara ihtiyaç gösteren iktisadi, sosyal hakları ve ödevleri yan yana bulmak imkânı vardı. Bir yandan, siyasi hayatın temel unsurları olarak partilere büyük önem verilmekte, bir yandan da partilerin iç bünyeleri, çalışmalarını pek zorlaştıracak hükümlerle kayıt altına alınmaktadır.

Genel havaya uyularak bir ikinci meclis kurulmuştu ama, bunun üyelerini tesbit ederken halkçılıktan, ilerilikten fersah fersah uzaklaşmıştı. Tabii üyelerin, atanmış üyelerin yanında, seksen beş üyenin de korporatif temsil esasına göre getirilmeleri kabul edilmişti. Seçimle gelenler, ikinci meclisin ancak üçte birini teşkil edecekti.

Cumhurbaşkanının, hattâ başbakanın parlamento dışından olabilemesine imkân tanınmıştı. Devlet mekanizması, Millî Savunma Şurası, Millî İktisat Şurası gibi az çok bağımsız karar uzuvlarıyla ayrılmıştı. İdari ve mali özerkliği bulunan bir Türkiye Millî Bankası yaratılmış, devlet içindeki devletlerin sayısı bir hayli çoğaltılmıştı. Bu şartlar içinde derli toplu bir iktisadi kalkınma politikasının nasıl güdülebileceği, devlet mekanizması içinde komuta hattı bütünlüğünün nasıl sağlanabileceği pek düşünülmemişti. Böyle olunca, başlangıçtaki iktisadi ve sosyal hakların gerçekleştirilebilmesi, ödevlerin yerine getirilebilmesi, ancak hayâl olarak kalıyordu.

Çalışmalar saymakla bitmiyor. Haklar kısmında ileri sürülen ilker, aslında, çok büyük ve köklü reformlara ihtiyaç gösteren ilker. Fakat, buna karşılık, ikinci meclisin kurulmasında, köklü reformlara hiç de sempati beslemeyecekleri muhakkak olan insanlara, barolara, tabip odalarına, ticaret ve sanayi odalarına, mimar ve mühendis odalarına, eczacı odalarına tam kırk kişilik bir kostenjan tanınmaktaydı. Bunların, seçim yoluyla gelecek öbür meslekdaşları ve hukukçularla birlikte, hangi köklü reformlara oy verecekleri gerçekten merak edilmeğe değer. İstanbul Komisyonu, devrimlerin savunuculu-

ğunu «okumuş»larda ve belli sınıflarda görmüş, fakat bütün bu zümrelerin zamanla nasıl koyu bir muhafazakârlığın içine saplayıp kalabileceğini hesaba katmamıştı.

Amaçlar ve araçlar

Bazı şeyleri istemek, bir bakıma, o şeyleri elde etmeğe yarayacak araçları da istemektir. Yoksa, parlak düşüncelerle oyalar durur insan. Amaçları ortaya koyduktan sonra, araçları bulamamak, araçlar bulursa bile bunların gerektirdiklerine katlanmamak yalnız üniversiteli hukuk bilginlerinin başına gelmedi. İstediklerini söyledikleri şeyler ile lehinde oy verdikleri kurullar arasında hiçbir tutarlık görülmeyen politikacılar da oldu. Temsilciler Meclisindeki Anayasa görüşmeleri sırasında, 31 Mart 1961 günü, kürsüye bir Kasım Güleç çıktı. «Hayatın temeli ekonomiktir. Ekonomik-sosyal temel olmasaydı, siyasi egemenlik mâna ifade etmezdi. İktisadi bakımdan cemiyet iktisadi kalkınma seviyesine varmamış ise, sosyal denge yoksa, hürriyet fayda yerine zarar verir» dedi. Bu sözlerin ardından beklenirdi ki, aynı kimsenin, hızlı kalkınma ve köklü reformlar için gerekli bütün hükümleri tutsun, devletin hareket imkânlarını arttırmak istesin, reformcu önderlerin adınlarını köstekleyebilecek ikinci meclis, anayasa mahkemesi gibi kurumların yetkilerini şaltmak için uğraşsın. Hayır. Kasım Güleç, tam aksine, taksitli kamulaştırma istemeyenlerin, Cumhuriyet Senatosunu son derece kuvvetli hâle getirmek için uğraşmalarını ön safında yer aldı.

Bütün bu tutumlara rağmen, İstanbul tasarısının az çok işleyebilir bir anayasa hâline gelebilmesi, ancak bazı uğraşmalardan sonra mümkün oldu. Bunda, Siyasal Bilgiler Fakültesinde teptiptelenen seminerlerin ve Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonundaki üye durumunun büyük payı olduğunu kabul etmek gerekir. Turar Güneş gibi, hem Batıdaki parlamenter sistemin modern işleyiş tarzını iyi bilen, hem de Türkiye'nin son yıllardaki rejim bunalımlarına doğru teşhis koyan bilim ve politika adamlarının bir araya gelmesi; Çoşkun Kırcı gibi, iktisadi kalkınma alanında neler yapılması gerektiğini açıkça gören ve bunun için siyasi mekanizmadaki lüzumlu ayarlamaları ortaya koyabilen kimselerin Komisyonunda üye olması; Sadık Aldoğan ve Celâl Salt Sircan gibi uzun yıllar sorumluluk mevkiğinde bulunmuş tecrübelilerin gerçekçi görüşlerinden faydalanılması, Tasarı'nın fantezilerden kurtulmasını sağladı.

Bu uğraşmaların sonunda ortaya çıkan Anayasa, yine de ikinci meclis ve Anayasa Mahkemesi gibi kurumlara yer veren bir sisteme dayanmaktadır. Ama, bunda, Komisyonundaki bütün üyelerin gerçek inançlarından çok memlekette yaratılmış olan havanın büyük payı var. Yeni kurumlar lehindeki hava, söylenince sözler ve bulunulan vüadler öyleydi ki, bunları istememek, âdetâ demokrasi düşmanlığıyla bir sayılmaya başlanmıştı. Nihayet, gerekli reformları başarma gücünde olmadığı anlaşılan bir rejimden, en kısa zamanda, tekrar serbest siyasi hayata geçmek bahis konusuydu. Bu şartlar ortasında, hemen hemen herkesce istenen kurumlar aleyhinde daha fazla direnmek, sonunun nasıl biteceği kestirilmiyince çatışmalara yol açabirdi. Anayasa Komisyonunun tasarısı, Temsilciler Meclisi'nin genel kuruluna bu kurumlar bakımından hiçbir muhalefet şerhi olmadan geldi.

Böyle bir hava içinde doğan ve klâsik Batı parlamenterizminin bütün kurumlarıyla birlikte Anayasa Mahkemesini de bünyesinde taşıyan bir sistem Türkiye'de nasıl ayakta durabilir? Bu mesele, serinin son yazısında ele alınacaktır.

SÂKİTLİKTAİN KURTULANLARIN İÇYÜZÜ

Nimet Arzık

YTP nasıl kuruldu?

Diz kapağı kemiklerinin soğanbaşı şişkinliği olmasa, onu dalgalara terkedilmiş bir üstü tahtası sanardınız!

Denizde lütf lütf arka üstü yatıyordu. Çabasız kumaldayışlarla idare ediyordu. Yanındaki kadın karısı Senaydı...

Ben bir Boğaziçi yalısın için deydim, o Boğazın içinde...

Ziyyad Ebuzziya'yı (Zeyyad demiyecek, kızıyor), o güne kadar giyimik görmüştüm. Tabiata uzak, solgun vücudundan güç, çıkarabiliydim. onun o olduğuna, tã silkinerek Yeniköy rıhtımına tırmamıncaya kadar...

Topluca, taşlı yüzü, ısrarlı yeşil bakıştı, orta boylu biri «var oldu» birden kıyıda. Ziyyad Ebuzziya ona görünce sudan vazgeçti. Gelenin kuru giyimikliğiyle, rıhtıma tırmamamın ıslak soyunukluğu sağlı sollu kucaklaştı...

«Allahın karşısına çıktım» diye sevindi birincisi ve sevincesine şu sözleri ekledi:

«Görüşelim, beyte, evde seni bekliyeceğim. Hasan Kangal telefon etti!»

Ak sağdı, ısrarlı yeşil bakışlı adam, CHP'li Füzûzan Selçuk'tu. Biri siyaha meyleden bir havluya, sümüklübücek yaratır bir jestle kulağını denizlerden boşalttı boğalta, öbürü de ona ayak uydura uydura uzaklaştılar... Konuşmanın «gerisini» dıymadım.

İhtilâlin ilk Temmuzuydu, «yerleşmişlikler» içinde!

Hasan Kangal da Yeniköylüydü o yaz. Üç arkadaş, evinde buluşmuşlardı. İkisi susuyordu. Kangal uzun bir monologa girişmişti. Kâh göğsü heyecanla kâh gözü yağla dolmuştu.

Yeni dünyalar buldurur lâflar etmiyordu, fakat durumu toparlıyordu.

«Memleketin hâli malûm... Demokrat Parti çıktı. Halk Partisini memleketin tutan bir zümre var... Bu zümrenin karşısında organize hiçbir kuvvet yok.»

CKMP vardı, ama onu «ektir»

Cihâr Baban: «Pascı»

ve «eklik meraklı» buluyordu Kangal. Geniş bir «muhafele» ölaçağına inanmıyordu...

«Bu böyle süremez... Demokrat Parti büyük bir teşkilât kurmuştu. İktidarını verdiği inkânlarla bu teşkilâtı daha da sağlamlaştırılmıştı... Ama idaresizlikten, taşkınlıktan, varılan sonuca varılmıyordu...»

Bu sonuç kimseyi tatmin etmiyordu. Kangal'dan tutun, İsmet Paşa'dan geçin. İhtilâlin başındaki Madanoğlu Paşaya kadar...

İhtilâlin ilk günü, sonraki bütün amatörce ve niyetli, kasıtlı iddialara rağmen, İsmet Paşanın yüzünden düşünün bir parça olurdu. Askerdi. Asker idaresinin «ağır-şim» biliyordu, hayalardı. Sonra İhtilâlin onun «sabit» hesaplarını makasla doğracasına doğramıştı. Bir parçasının bu tarafa bir parçasının o tarafa düştüğünü görmüşü Paşa... Ve tekrar yapılmıyacağını biliyordu o kuruntuları. Madanoğlu Paşa ise kelimelerini şifnemiyordu:

«Menderesin, herşeyi affedilebilir, biz başa geçmeğe mecbur etmesi affedilemez.»

Memnun olan şifa bulmaz romantikler, durulmaz maceracılar, doğal nihilistlerdi. İhtilâlin «zaruretli...» Zaruretin sevindirecek tarafı olur muydu?...

«Destekten yoksun fakat dağılmamış bir Demokrat Parti kütfesi var... O kütfenin başına geçmeliyiz ve bu salıpsız kuvveti memleketin hayırına kanallıze etmeliyiz. Trakya bölgesinden (kendisi bir zamanlar Trakya bölgesinde parti müfettişiydi) gelecektek enliçelenler akan ediyorlar. Belki bu hareketin yanlış telâkki edilecek (kimin hareketini kim doğru telâkki etti ki şimdidekî?...), fakat ben hem memleketin hem Cumhuriyet Halk Partisininin menfaatinı düşünüyorum. Bu başı boş Demokrat kütfesinin başına, onları en kötü yollara sürükleyecek kimse-ler geçebilir, onlar da sürüklenirler...»

(Hasan Kangal'ın hırak görüşü, Hasan Kangal olarak şaşırtıcıydı.) «Bu hareket bizden gelirse, memleketin faydasına olur. Oana için parti kurmağa karar verdik. Para hazır... (Para hazır çünkü Trakyalılar «destek bizden» demilerdi. Çünkü bir kısmı Ege'li «destek bizden de» diye eklemiştir...) CHP'yle bir anlaşma yapmıştık, Bu anlaşmanın hükümleri yerine geldi. (Güçbirliğini kastediyordu. Bu deyimle İsmet babası kısa ömürlü Hürriyet Partisidir). Birleşmeden istediğimiz netice hasil olmuştur... Kendi uzoaranlarımız «dâhilde tekrar iki parti olmayız. Yeni partiyi kuruyoruz.»

Konuşma bitmişti. Üç arkadaş kısa bir süre için ayrıldılar. Sonraları politik kaderleri onları daha kesince ayıracaktı. Ziyyad Ebuzziya büsbütün çekilecekti. Füzûzan Selçuk CHP'de kalacaktı. Yeni kurulan partide yalnız Kangal kalacaktı.

Politikacılar futbolcuları çoktan taktılar «transfer» de... Böyle olması «prensiplizlikten» değildi...

Tatlı can kaygusundan da değildi... Prensiplizlik varsa temelden vardı... Partiler fikir partisi değildi... İsyân partisi veya harez partisi... Bu yeni kurulacak parti de «hamş ve kanallızyon» partisi olarak düşünülüyordu... Hani gençler kötü yollara sapmasın diye kulüpler kurular, o cinstendi hıraz...

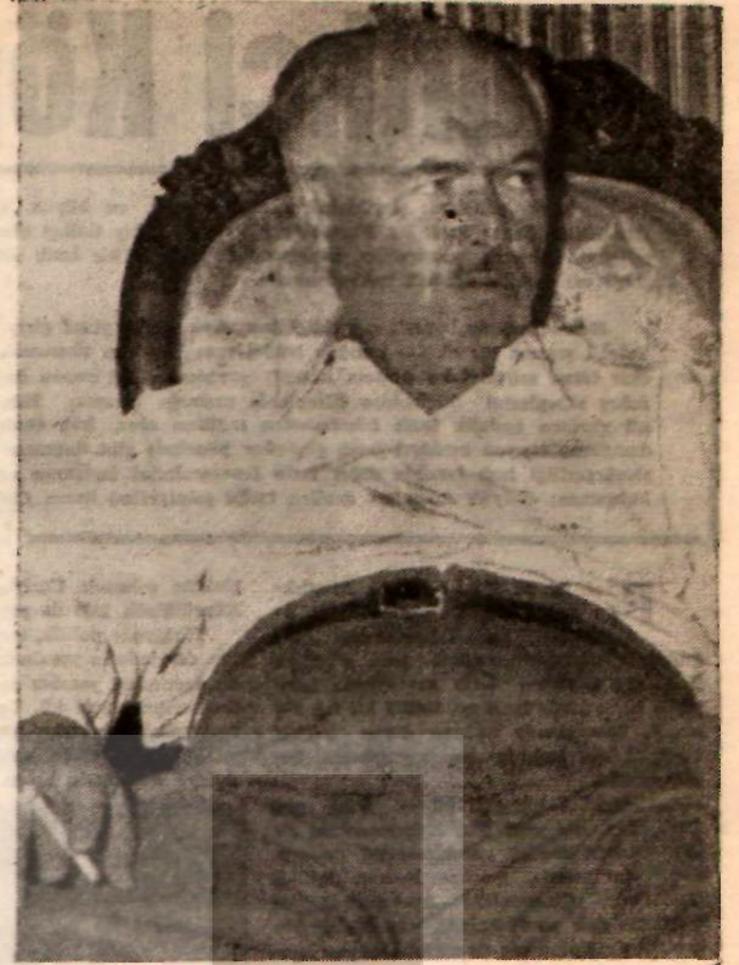
Yeniköy sahilinde, İhtilâlin ilk «yerleşmesi» Temmuzunda iki kişi arasında Yeniköy sahilinde başlayan konuşma, yeni bir partinin ilk tohumlarını atmakla sonuçlandı.

«Demokrat Partiden kalan salıpsız kuvvetleri memleketin hayırına kanallıze etmek... Başarıldı mı?... Hayır... Napolyon, «başarıya değil asil niyete bakmalı» demiş... Yalnız bunu kesin başarısızlığa uğrayıp ta Sainte Héloise adasına sürüldüğü devrede demiş... Niyet olarak, yeni partininin tarihte saygıyla anılacaktır.»

Zaman aktıkça, olaylar uzaklaşıp, berraklaşıp, tüm hallerde ufka dağ silsilesince dikildiğinde, ahengi bozan iki çıkıntıya tosluyor hükümetin işi, iki büyük hatıya:

Demokrat Parti ne büyük bir hatı işlemiş meğerso Hürriyet Partisi denemesini kabağında çizmekle... İhtilâlin ne büyük bir hatı işlemiş meğerso, Demokrat Partiyi kilit vurdurmakla... Bu hatıların da zaruret... Devlet adamı yoksunluğundan doğan zaruret... Bu partilerin açık kalması neyi önlendi? Artık öylesine «kaotik» bir devre girdik ki, muhakeme ile «kaos» içinden bir şey çıkaramıyoruz. Düğünce, fırtınalı sfil yaramıyor.

Gözümün önüne bir aşiret boyu geliyor. Hikâyesini dinledim bir yakımdan. Atınm uçuşuna doğru dört nala kalktığını görünce, dizginleri kasacağına, mahmuzlanmış ve kancalanmış hayvanı var kuvvetiyle... Hem «Nolacaksa bir an önce olsun» diye, hem yiğitliğe gölge düşürmemek için... Ve bu sefer de at zık diye durmuş, «İvarisini kendinden çıkın kışedince. Galiba bizim idarecilerin psikolojisi bu, memleket idaresinde... Zık diye at gibi dursa memleket, iyli... Bu alanda en ufak bir hatı, en ufak bir hesapsızlık, en ufak bir temkinsizlik bir felâket çığı yuvarlıyor. Bütün değerleri, bütün sağ-

Fevzi Lütfi Karasmanoğlu: «Yolumu değiştirmem»

lamıkları, bütün geleceği tuzla buz eder... Bizdeki devlet adamları, devlet adamlığından ne anlıyorlar? Kendini tanımayan, insanları bilmeyen, memleketten dünyadan habersiz kişiler, ellerinde loca bir memleketin kaderini tutarlar. O yuncak tutar gibi. Ne hissedebilir acep «şikânetlik» ten başka? Suursuzluğunda içinde insan kaderi, bu eski Yunan trajedilerini de geçiyor trajiklik bakımından!

★
Kurulmakta olan yeni partiye, vaktiyle CHP'yle birleşmeğe inandıran Hürriyet Partili kurucular, idareciler girmeği düşünüyorlar mıydı? Bunu kendilerinden öğreneceğiz:

«Ben yolumu değiştirmem... Benim gibi düşünmeyen arkadaşlara başarılar dilerim. Fevzi Lütfi Karasmanoğlu bir arkadaşına böyle yazıyordu. Halk Partisinde kalma kararını bildirmek için...

«Gidecekler güle güle diyordu Turan Güneş üslubunca. Benim Pakat dramatikti:

«Ben hiçbir zaman Halk Partisini terketmeği düşünmem. Eğer CHP'ye geçen arkadaşların hepisi ordan çekilip, yeni partiye geçerse, ben utancımın Halk Partisinden çekilip, siyasi hayatıma son veririm...»

Siyasi hayatına son vermediğine ve üstelik başımıza bakan dikildiğine göre, arkadaşları kendisini «utandırmamışlardır» güler... Ya utandırsalardı?...

Enver Gürelli:
«Bu denemeye giremem» demiydi. Bugün CHP Meclisin 40'larından biridir. Halkın deyimleriyle «kırk haramiler» den birli...
«Benden pası... Bu Cihad

Babanın sözüydü, «Yeni bir mücadeleye atılmayı hiç düşünmüyorum»...

Yorulur insan oğlu mücadelelerin beyhudeliğinden, hele çok erken başlamışsa, hele çok lüzumsuz mücadelelere katılmışsa bünye icabı...

Yusuf Adil, Ege'li Paşaya:
«Memleket menfaatinin paşam... Senin yerin bizim yanımızdadır» dediğinde

«Memleket benden gerektiği zaman paramı, gerektiği zaman canımı istiyebilir... Param varsa veririm... Canımı vermeğe her zaman hazırım... Biz Halk Partisiyle karşılıklı mukaveleye girmiş insanlarız... Ancak taraflardan biri olan Halk Partisi bu mukavelede hükümlerini bozarsa, o partide bir gün durmam... Aksi halde, Halk Partisini terketmek gereksizlik ve haysiyetsizlik olur. Memleketin serefsiz ve haysiyetsiz insanları ihtiyacı yoktur» demisti...

Fethi Çelikkas, bir gösteri yürüyüşü dövizince kısa konuşmuştu:
«Ben bu işte yoğun...»

Cevaplara bakıyorum da ya «haması» bir zevksizlik, ya yersiz bir lâubaliliğe kulunmuş buluyorum... Hiç kimse fikir yönünden tartışmaya girişmiyor. Herkes hissi veya hissizlik tarafından alıyor problemleri... Ve herkesin «ego» su üstün her şeyden... Her işin sakat tarafını bu ilkel «ego şişkinliği»nde aramalı...

Gelecek yazı
Şu halde kimlere
güveniliyordu?..

CEMİL SAİT BARLAS

Türkiye hakkındaki sosyalist görüşünü açıkladı

SOSYALİSTLİK YOLLARI

ve

TÜRKİYE GERÇEKLERİ

Bütün kitapçılarda arayınız

Dağıtım: İstanbul Matbaası, Nuruosmaniye caddesi 99
İstanbul. Tel: 22 85 87

Tarihçi Köprülü ve Atatürk

«Türk edebiyatı tarihinde cihan çapında en büyük otoritede» (1) diye ilan edilen Sayın Prof. Dr. Fuat Köprülü'yu ciddi bir tarihçi olarak farz ve kabul ettiğimiz takdirde, yazılarında, hergünden önce, belli bir tarih anlayışı ve bir ilmi araştırma metodu aramak hakkımızdır.

Herodotus'un başlayarak rasgeldiği her ekole gelişmiş güzel giriş çıkan bir tarihçi, Talbot'un çapraz bir otorite tanıdığı halde, canı isteyince ekonomik ve sosyal hayata esas tutan müverrihler arasında karışır; aklına estdiği zaman da, medeniyetlerin kuzeydeki sebeplerini Mukaddes Kitaplarda arama çıkarsa; kâh, Ortaçağ hükümlerini yüzyüzyıla teolojik tarih felsefesinden mülhem olur, kâh Ondokuzuncu yüzyıla demagogunu taşıyan maddeci tarih görüşüne yönelmiş gibi davranır ve emperyalizme önem verdiği izah tarzıyla diğer tarih fenomenlerini kavrayışta arasında uçurumlar bulunursa; «Büyük Adamlar» denilen tarihi şahsiyetleri bazan Carlyle'ın Kahraman-

lar nazariyesiyle, bazan da tarihi zaruret teorisiyle tefsire kalkışır ve — ortasınıf demokratik devrim hakkında Carlyle'ın çözümlerini kesin hükümlerini vermişken bu hükümler hiçe sayarak — Türk devriminin tarihi zaruretlere objektif bir usulle tanıyıp iddiasında bulunursa böyle bir tarihçinin bilgi karakterinden ve davranışındaki ciddiyetten hakkı olarak şüpheye düşer; ve onu TARİH ANLAYIŞI OLMAYAN BİR TARİHÇİ diye karakterize etmekte tereddüde kapılmayız.

Aşağıdaki satırlarda amacımız, — zemin ve zamana uymada emsalsiz bir hüner ve marifet gösteren ve omuzunda Sorbon'un kürkünü foto muhabirine poz vermek . ten hoşlanan — ünlü tarihçinin, bu «dünya ölçüsündeki ilmi şöretimiz» (2) in kalemi mahsulleri arasında dolaşarak, birbirine aykırı çeşitli tarih anlayışlarını aksettiren kısa örnekler derlemek ve metodolojik bakımdan bukahemün misali davranışını basit ve fakat ibret verici misallerle belirtme çalışmaktır.

Prof. Dr. M. Fuat Köprülü, Atatürk'ün sağlığında, tarihte «Büyük Adamlar» ve «Kahramanlar» diye anılan şahsiyetlerin rolünü izah ederken, Thomas Carlyle'ın tarih kavrayışına tasarrupla bağlı görünüyor; ve, ihtilâl bir tek insanda, kahramanda toplanır diyen İngiliz tarihçilerinin izah tarzını, çokkuntlukla, benimsiyordu.

Carlyle, — bilindiği gibi — Past and Present'de, bir yeni din, Kahramanlara ait bir panteist ibadet yaratılmalıdır, demişti. Gerek bu eserde, gerekse Fransız İhtilâl Tarihi'nde, Cromwell'in Apolojisinde ve Çartizmeye dair panflelerinde, yaşadığı devrin tenkidi Ortaçağın hiç de tarihî olmayan apoteozuna sıkıca bağlıydı.

Carlyle, geçmişte, hiç değilse belli başlı bir sosyal konunun klâsik devirlerine hayran olduğu halde, çağdaş durum onu ümitsizliğe düşürüyor, istiklâl ise korkudan titretiyor.

İhtilâl, Carlyle'a göre, tek başına bir şahısta, bir Cromwell'de, bir Danton'da toplanmaktadır. Carlyle, Lectures on Heroes and Hero-Worship'de, süngücek biricik yer olarak, yeni din olarak ilan edilen Kahramanlar kültürünü ileri sürüyor.

Carlyle'ın tarihi görüşüne gelince, bu alanda onun çıkış noktası tamamiyle panteist bir anlayıştır. Tarihin bütün seyri tayin eden şey, — tarihen yaratılmış ve değişici belli şartlara bağlı — yığınların gelişmesi değildir. Tarih processus'ü, ezeli ve ebedi bir tabiat kanunu tarafından yürütülmektedir. Kısaca tekrarlamak gerekirse: Tarih vetiresini ezeli ve ebedi tabiat kanunu idare etmektedir; tarihin akışı değişmez bir tabiat yasasına uymaktadır (3).

«Tarihî tükenmez bir biyografi imalat-hanesi» yapan Carlyle'ı kısaca hatırlattıktan sonra, Türk şakirdi Köprülü'ye gelelim. Prof. Köprülü'nün 1936 daki Hâdisesine göre:

Millî Kurtuluş Hareketi — ve orta sınıf demokratik inkılabı — Tarihte eşî olmayan büyük kahraman Atatürk'ün eseridir.

Köprülü, bu teze dayanarak, şu neticeye varıyordu: Türk inkılabı tarihi incelenirken bu temelden başlamalı; Türk Devrimi tarihine bu görüş açısından bakmalı; Türk Devrimi tarihi araştırmaları bu merkez etrafına da toplanmalıdır.

Niçin? Köprülü, bu niçini şöyle cevaplandırıyor: Çünkü, diyor, Atatürk'ü hâdiseler yaratmamış; bunun tamamiyle aksine, Atatürk hâdiseleri yaratmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın bütün hâdiseleri; Cumhuriyet devriminin politik, sosyal ve kültürel bütün büyük devrimleri tam bir âhenkle ve zincirleme birbirine bağlıdır; ve bu devrimleri yaratan da Atatürk'ün dimağı, Atatürk'ün iradesi ve Atatürk'ün imanıdır.

Şimdi sözü Köprülü'ye bırakıyoruz. Kemalizm adlı bir esere yazdığı önsözde, sayın tarihçimiz, aynen der ki:

«... Kahramanların tarihteki rolü hakkında Carlyl'danberi ileri sürülen nazariyeler de, Türk inkılabında kendilerine çok kuvvetli bir istinatgâh bulacaktır. Çünkü Türkiye'nin, tarihte eşî olmayan büyük bir kahramanın, ATATURK'ün eseridir; ve tarihi realiteye sadık kalmak için, Türk inkılabı tarihinin tetkikinde mutlak bir esasın başlamak, bu görüş zaviyesinden bakmak, araştırmaları bu merkez etrafında toplamak lâzımdır. Çünkü ATATURK, hâdiselerin yarattığı bir şey değil, hâdiseleri yaratan bir şeydir. Kurtuluş Savaşı'nın ilk günlerinden başlayarak Başkumandan Meydan Muharebesi'ne kadar geçen bütün hâdiseleri, Cumhuriyetin ilanından bugüne kadar bütün siyasî, içtimai, kültürel büyük inkılabları tetkik ediniz, göreceksiniz ki, bütün bunlar, aynı dimağın, aynı iradenin, aynı imanını yarattığı, muazzam, âhenkar bir inkılab silsilesidir; bir sistemdir.» (4)

Ortasınıf demokratik devriminde ve Ata-

türk'ün şahsında Carlyle teorisini savunan Köprülü'nün 1936 da yaptığı bu izaha göre:

Türkiyede politik, sosyal ve kültürel bütün devrimlerin yaratıcısı Atatürk'dür. Bütün bu devrimleri yaratan onun beyni, onun iradesi, onun inancı idi. Ve, bir tarihçinin ifadesi ancak bu kadar kategorik olabilir.

Şimdi de 1936 a gelelim ve, Carlyle'la ilgisini tamamiyle kesen hattı Carlyle'a ta-

tiğine iman etmekte; ve bu imanını en güçlü sesiyle haykırmaktadır. Bir kelimeyle, Köprülü, artık, yüzde yüz objektivisttir; ve, «tarihi zaruret» cilerip su katılmadık temsilcilerdir.

Harvard Üniversitesinde verdiği konferansta, «Türk milletinin tarihi ve psikolojisi üzerinde yarım asırdan fazla çalışmış memleketin umumî hayatına, kültür ve si-

verler tarafından umumiyetle kabul edilmiştir.» (5)

Demek ki, Cumhuriyet devrimleri milletin tarihi gelişmesi esnasında duyulan zaruretlere başka bir şey değildir. Öyle tarih zaruretlere ki, memleketin düşünücüleri tarafından ortaya atılıp tartışılmış ve gerçekleştirilmesi aydınlar tarafından kabul olunmuştur.

Şu halde, Köprülü'ye göre, Atatürk'ün rolü neden ibarettir? Sadece ve sadece, tarihi bir zaruret olan devrimlerin gerçekleştirilmesinde tereddüt etmeyişinden!

«Muzaffer kumandan imkân bulur bulmaz, milletin umumî sevgi ve itimadına güvenerek, kendisinin de esasen taraftar bulunduğuna bu inkılabları gerçekleştirmekte tereddüt etmemiştir.» (5)

1936 da «tarihte eşî olmayan büyük kahraman Atatürk», 1936 daki Köprülü'ye göre, sadece, bir diktatördür. Tabiiyle, memleketin tarihi gelişmesini ve gerçek menfaatlerini göz önünde bulunduran, demagogiden ve gösterişten öğrenmiş, sağduyu sahibi, cesur ve basiretli bir diktatör.

«Atatürk iki dereceli seçime dayanan tek parti sistemini ve buna imkân verdiği tecrübe ile sabit olan Anayasayı değiştirememiş, diktatörlük rejiminden memleketi kurtaramamıştır.» (5)

1936 daki Köprülü'ye göre, devrimleri yaratan bir ferdin iradesi değildir; sosyal zaruret ve TARİHİ ZARURETTİR:

«Biz tamamiyle objektif olmaya çalışan bir tarihçi ve içtimaiyatçı gözü ile; Türk milletinin asırlar boyunca gerçekleştirmiş çalıştığı başlıca hedefleri, bilhassa tarihi tekâmüllerini göz önünde tutarak izaha çalıştık ve bunların, fertlerin arzu ve iradelerinden değil, içtimai zaruretlere doğduğunu ve muayyen bir istikamet takip ettiğini gösterdik.» (5)

Acaba, tarihte tesadüflerin de bir rolü var mıdır? Şüphesiz — diyor, sayın tarihçi ve sosyolog Köprülü — «dalmı ve bünyevî âmillerden başka tesadüflü ve âzri âmillere de zaman zaman rol oynuyabilir.

1936 da, artık, Kahramanlar nazariyesi olarak değil de, «sosyal determinizmine inanan bir tarih ve sosyoloji araştırmacı safıyla» konuşan Köprülü, vardığı kesin hükümü, konferansının sonunda, yorulmak bilmeden, üstüste, tekrarlıyor:

«Hiç bir kuvvet — diye haykıyor — tarihi zarureti değiştiremez!» (5)

İşte size, Atatürk'ün şahsiyetini ve Cumhuriyet devriminin reformlarını, 190 derece farkla, iki ayrı açıdan izah edebildiği halde tezede düşümleri fenilay bir tarihî filozof! İşte size, «ilmi bir manidir» diyen, «kırk yıllık ilmiyle övünen» ve, «ilmi söylediklerinin bugün aksini iddiada» (6) belki görmeyen cihan çapında bir bilgi ve karakter anıtı!

(1) Hürriyet gazetesi aleyhine açılan 28. vade, Dışişleri Bakanı Köprülü'nün avukatı mübakkilini böyle takdim etmiştir.

(2) «Millî Kıymetlerimiz Dair» Halûk Y. Şehsuvaroğlu (Cumhuriyet, 13 Aralık 1961).

(3) Cf. Neue Rheinische Zeitung, 1899.

(4) Kemalizm, Tekinalp, s. 3-4, İstanbul 1936.

(5) Türk Milletinin Hedefleri, Cumhuriyet, 4 ve 5 Aralık 1936. (Bu konferans, Harvard'ın Çalışmaları Merkezi'nde, Türkçe olarak okunmuş, dinleyiciler İngilizce olarak dinlemişlerdir.)

(6) Hürriyet kahramanı Köprülü'nün 27 Mayıs'tan önceki Anadolu turnelerinde söylediği unutulmaz sözlerden biri. Liberalizmin şampiyonu Köprülü, «HAYATINDA BİRBİRINE ZIT İKİ CÜMLESİNİN BİLE GÖSTERİLEMEYİ, CEGİNİ İDDİA» etmekte; ve, Yeni Demokrat Partü kurucusu olarak, gazetelere verdiği beyanatta, böyle bir tezadı gösterdiği takdirde, siyasî hayattan derhal ve ebediyen çekilmesini bildirmektedir. (Bk. Cumhuriyet, 19 Aralık 1961).

Prof. Fuat Köprülü

ben tabana zıt bir tarih görüşü edinen Prof. Dr. Fuat Köprülü'nün Cumhuriyet devrimindeki reform kumandanlarını izah tarzına göz gezdirelim.

Atatürk'ün ölümünden yirmi bir yıl geçmiştir; Köprülü, artık, eski Köprülü değildir. Bellibaşlı tarih anlayışlarından hangisine bağlı olduğunu; tarih felsefesi alanında hüküm olan metodlardan hangisini kullandığını; tarihin oluşunu hangi vasıtayla anlatmağa çalıştığını, kâmilen, unuttur. Carlyle'da ifadesini bulan aşırı formüller yolu ile, kendisini psikolojik tarih anlayışına bağlayan halatları bir hamlede kestip atmış; tarihte ferdin rolü meselesindeki, insan faktörünün tarihteki rolü dâvasındaki metodolojik durumunu, yeni politik ihtiraslarına ve günün menfaatlerine göre ayarlamıştır. Atatürk, onun nazirinde, artık, tarihi hareketin yaratıcısı değil, aksine, tarih gelişiminin mahsulüdür. Köprülü artık, tarihin objektif gelişmesine inanmakta; bir kahramana değil de, objektif realiteye tapmaktadır.

Tarih anlayışını temelden değiştiren ünlü Profesörümüz, artık, hâdiseleri «objektif ve tarihi bir anlayışla kavramak gerek-

yaset sahalarında faal surette iştirak etmiş, yurdun hemen her köşesinde halk ile sıkı temaslarda bulunmuş bir araştırmacı sıfatıyla mütalâalarını doğrudan doğruya tarihin müsbet bilgilerine ve bugünkü içtimai realitelere dayadığını» söyleyen Köprülü'ye göre: Türkiye'deki politik ve sosyal devrimler KEMALİZM adını aldıysa, bunun sebebi, bu devrimlerin Atatürk tarafından gerçekleştirilmesidir. Yani, Atatürk, devrimlerin doğrudan doğruya yaratıcısı olmayıp, sadece ve sadece, gerçekleştircisidir:

Carlyle'ın peşine gömez olarak takılacak yerde, eski üstadının kargısına en amanerz muarız sıfatıyla dikilen bu yeni Köprülü'ye göre: Türkiye'deki politik ve sosyal devrimler KEMALİZM adını aldıysa, bunun sebebi, bu devrimlerin Atatürk tarafından gerçekleştirilmesidir. Yani, Atatürk, devrimlerin doğrudan doğruya yaratıcısı olmayıp, sadece ve sadece, gerçekleştircisidir:

«Atatürk tarafından gerçekleştirildiği için onun ismiyle anılan bu siyasî ve içtimai inkılablar, milletimizin tarihi tekâmülü esnasında kuvvetle hissedilmiş tarihi zaruretlere ki, memleketin mütefekkirleri tarafından uzun yıllar boyunca ortaya atılmış, umumî etkârda münakaşa mevzuu olmuş ve bunların gerçekleştirilmesi lüzumunu münev-

EŞİTLİK

Koca avı...

Gazetelerin kadın köşelerinde moda haberleri, yemek tarifeleri, sadet reçeteleri arasında bazen gayet istifadeli şifitler çıkar. «Erkekler nasıl kadınlardan hoşlanır?» «Nasıl koca avlamalı?» Kendi halinde, içinde gücünde bir adamağın evinin, çocuklarının mafakası peşinde koşan bir zavallı haline getirmek için nasıl tuzaklar kurmalı? Kadına avını gözüne kestiren bir diş tiki kurnazlığı, bir diş keçi sinsi-liğiyle hareket etmesi sağlıklı verilir. Olduğunuz gibi görünmek yok. Açık sözlülük tehlikeli. Erkeğin nabzına göre şerbet vereceksiniz. Sieden daha üstün olduğunuzu hissettireceksiniz. Ehbiseniz, inek boncuğunuz parlak olabilir ama dikkat edin zekânınız parlıtması fark etmesin. Hele daha pek gözlü, daha sağlam ahlâklı olduğunuzu sezerse hiç affetmez sizi. Sevmevceksiniz. Severseniz pusulayı seçeriz, küçük entrikaları yüzünüze gözlünlüce buluştururuz. Bir yaklaşıp bir uzaklaşarak, bazen sıcak, bazen soğuk davranacaksınız. Kusucun, kendine karşı zerre kadar saygısı olan bir kadının yerine getireni-rogü şifitler.

Dişice silâhlarla baş vurmaktan beyazınar, sevgisiz, unutsuz yapacak daha iyi, daha rahat. Yal-nışığı seve seve sarıldığımız sa-sıfımsın. Başlangıçta Adem cennet-i yâhuşunu ama, Havva şifitini onun karısında Ademi görünüşü. O gün başlıklar biter yüzünüzü daha az kalırsın. Kadının konuş-kun, gülmüş, insan gibi konuşur, hasta düşer olan tefki bu yüz-kendisi. Çeyiz ya Devlet Oper-ması. Döşenmiş misliyle dan-şılın bir kâhale beri en pek et-kilipen ya cıhaşta. Evde kalma-ş bir kız yalânlığından kurtulmak için çarpar. Sağa koşar, sola ko-şar, aldatılır, yüz üstü bırakılır, an paker, sonunda kendi erkeği elini erimesine koyduğu zaman bo-şun geçirip bakmağı enest ele-ner.

Kadın erkeksiz yapamayıp yalâz duygulara, sevilme ihtiy-asına ya dayansa mesele yok. Kim-ye aşk acısından ölmez. Verimli, dengeli normal bir insan olmak için eni çok önemlidir ama onuz da ilâze edilebilir. Hiç değilse, evlilik dışı cinsel ilgi kurmak

KADINLAR — Schopenhauere göre, «O bodur boylu, dar omuzlu, geniş kalçalı, kısa bacaklı ırk.»

hakını kadına tamamıyan toplum öyle diyor. Ama için asıl zor, asıl acıklı taraf kadının günlük ek-mek parası için erkeğin eline bak-ması. «Lâtif Cins»e en yakın meşleğin ev kadınlığı, analık ol-duğu söylenir öteden beri. Gel ge-lelim profesyonel ev kadınlık ara-sında işsizlik aldı yitirdi. Bir kese kalifiye eleman yetiştirecek kurum-lar eleşik. Anadan, büyük anadan kalma ilkel metodlarla iş pörneğe kalkılıyor.

Sonra sigortası, emekliliği, tati-li yok. Diyelim ki genç bir kız bütün gücünü, bütün enerjisini ev kadınlığına hazırlamak için harca-dı. Bir doktor, bir mühendis ya da bir kâhdimin ameleli gibi iş verenele baş vuramaz. Hiç de-ğilse açıkça, mertçe bir teklife bulunamaz. Gazetelerin kadın kö-şelerinde sağlık verilen dolâmlıcağı yalâzı sapması ilâzın. Kendini bi-len bir kadın için de ağır sanayi-de işlilik etmek ya da nükleer fi-zik üzerinde çalışmak koca avına çıkıncıktan daha zor olmasın gerek.

«Çöpçatanlar...»

Güncüllerle, çöpçatanlarla iş görüldüğü devirde bu haysiyet kızı ödev bir önceki ku-şağı düşünüyordu. Kerimeleri baş göz

etmek için valideler kolları sıva-yordular. Bugün de büsbütün kalk-mış değil ya bu gelenek. Kız anaları oğlan analarının duyabile-ceği mesafede, gözbebeklerinin on parmağındaki on marifeti anlata anlata bitiremezler. Çevrenin ala-turka ya da alafrağ oluyunu göre küçük hanımın ut, ya da piyane çalmadaki, kanavige işlemek, ya da twist yapmaktaki ustalığı ballandı-rılır. Her ihtimale karşı evlâdlarına hem hatim indirir, hem inglizce dersleri alduran aileler biliyoruna. Solukca kızlarının başı tavanı del-mesin diye olgun yaşların çekkil-iğinden faydalanarak damat aday-larını tedaylıklarını kendileri koy-mamışlardır evlerine geçen, genç-lerin başbaşa kalması için tertipler yapar, onları sinemalara, piknikler yollayan, sonra oğlanın hiç bir ni-yeti olmadığını bile bile, niyetinik nedir, diye sorun modern ane-lerin durumu oldukça huzundur.

Nasrettin Hoca kızına gürcüli ge-lenlere ineğini atar gibi bir me-mesinden yağı, bir memesinden bal akıyor, kız oğlan kız altı aylık ha-mile diye şifirkanlık yapmış. Ba-na kalırsa kadının inek gibi, al-nıp satılmaması hicvetmek istenmiş Hazret. Bizleri ineklerle aynı ka-tegoriye sokmak çok eskiden beri benimsenmiş bir görüştü. Zeytinde-ğında Yehova'nın yazılarıyla yazdığı Musa'ca iddia edilen on emirden sonuncusu şudur: «Komşunun ma-lına mülküne, öküzüne ineğine, karısına kızına göz dikmiyeceksin.»

«Adam yerine konmak...»

Yirminci yüzyılın özellik-lerinden biri de kadının adam ye-rine konulmağı başlaması, daha önceki yüzyıllarla kıyaslanmayacak kadar çok sayıda kadının ekono-mik bağımsızlığa kavuşmasıdır. Köle, halayık, ya da kapetna ol-mak büyük annelerimizin alın yazıydı.

Çağın önyazılarının yarıntan Arieto kadını gelişmesi yanında ka-lınış bir yaratık, bir eşek erkeği diye tanımlanmış. Koca filozof ka-dındaki diğ sayı erkeklerinkinden azdır diyecek kadar sapsalınmış. Boyan Arieto ona dışlarını göster-miş olacak.

Eski çağların cenkeği yahudileri kız çocukları doğunca matem tu-tarlarmış. (Drahoma usulünün yür-rülükte olduğu yerlerde bugün de durum farklı değil ya.) Ne çare, kadınsız üremenin yolu buluna-mamış. İsrail kızını toplum işleri-ne karıştırmamışlar, tapınakların-da yer vermemişler, şifından çı-kan duaların Yehovaya ulaştırma-ğına inanmamışlar ama uygarlık-larını onun çekip çevirdiği alle üstüne kurmuşlar.

«Köle gibi...»

Bir çok Doğu memleket-lerinde durum daha da kötü. Müslümanlıktan önce kız çocuklarının diri diri gömüldüğü Arabistanda ka-

dının saygı görebilmek için erkek çocuk doğurması şartmış, oğul savaş meydanında ölürse onunun itibarı biraz daha artıyormuş. Fe-minist Platon bile kadın, ya da köle doğmadığı için Tanrıya şük-redermiş.

Yunanistanda Asposis'ler, Phy-ne'ler karılıktan, ya da kölelikten kurtuluş yolunu heteroiflikte bul-dular. Filozoflarla sanatçılarla dü-şüp kalkan, dişlik hünerleri yan-da kafalarını da işletmeyi ü-müş etmiş bu saygı yosmaların Atina hayatına renk, çeşni katı-şığı söylenir.

Fransada Madame Dubarry, Madame Pompadour gibi kurtu-luşun adonları da aydın kişi-lerin, düşünen adamların uğraş-ydı. Fransız itilâlinde herkese eşitlik, özgürlük, kardeşlik vadedildi. Kadınlara bile. Condorcet, Millet Medisine kadınlara oy hakkı ve-rilmesi için bir önerge verdi. İn-gilterede Mary Wollstonecraft kadın haklarını savunan bir bildiri ya-yınladı. Ama ateş, barut, kan ko-kusu kesilip ortaklık yatışınca Fransa'nın kuruluşu için yarı milyon oğul feda eden analar gö-rüldü ki «Liberti» ve «Egalite» yalnız erkekler içindir.

Romalı kahramanların adlarını taşımağı özenen «Sansculotte» lar evlerinde de Romalı kocalar ka-dar dikbaşlı, dediği dedik olma-ktan geri kalmıyorlardı.

Almanyada Otto Weisinger ka-dının ruhu olmadığını ispat için uzun, bilimsel, bir eser yayınladı. Schopenhauer «Kadın Üzerine Ess»e sında bir sözle övüyordu: «O bodur boylu, dar omuzlu, ge-niş kalçalı, kısa bacaklı ırk. «Ni-etzsche hemcinsilerine şöyle akıl hocalığı ediyordu: «Kadına gider-ken yanına kamçıyı almayı unut-ma.»

Bu büyük düşünceleri baş gö-rüyoruz çünkü bir Venedikli taze Byron'un yakınlığına, gahliğin-e, lordluğuna, ahlâksızlığına fi-lân kapılıp zavallı Schopenhauer'i yüzüstü bırakmış Nietzsche esmer güzeli Lou Salome'nin ardından bütün Avrupa ülkelerini dolaşmış gene de yarananmamış hatuna. Ot-to Weisinger'e gelince Viyanalı bir garson kız yüzünden Beethoven'in evinde kendini vurmuş. Ne yazık ki sevdiği, aşkı sevgilerden do-ğan aşkı düşmanlıklar dahilinin bile kadın problemini soğukkan-lıkla, tarafsızca incelemesine engel oluyor.

1900 yıllarına kadar kadına pek az kanunî hak tanınmıştır. 19 uncu yüzyılda Afrıkada siyah kadın ti-careti devam ediyordu. (Maslelef beyaz kadın ticareti her yerde devam ediyor.) Tahitide, Yeni Gine-de kadınlar domuz yavrularını em-ziriyorlardı. İngilterede koca, ka-rısını, canını çıkartmamak şifıyla evine çevire dövüyordu. Zina işlemek erkek için suç sayılmaz-

dı. Eşinin getirdiği peyizi, kazan-dığı parayı, konduğu mırası key-fince harcayabiliirdi.

Memleketimizde düne kadar ka-dının şer'i kanunlar yüzünden uğ-radığı haksızlıklar saymakla bitiri-lemeyiz.

Ama birden bire dünyanın yüzü değişti. Yüzyıllardan beri haklarını savunmada arpa boyu yol alama-yan kadınlar kendilerini fabrika-larda, kürsülerde, balolarda, has-tahanelerde, millet meclislerinde erkeğin yanında buldular.

Bu büyük devrimi sağlayan ne Mary Wollstonecraft'ın bildirisini, ne feministlerin nutukları, ne suf-rujetlerin gösteri yürüyüşleri ne İhsan'ın «Nora»sı ne Shaw'ın «Mrs Warren»iydi. Değişen ekono-mik şartlar kadını istese de iste-mese de evinin dört duvarı dışı-na çıkmağı zorlamıştı.

Değişen şartların kadın statüsünü üzerinde etkileri ne oldu? Bu mesele, bir başka yazıya konu olur...

Sevai SANLI

İke iğci iz bırakmadan temizler

K2r in temizlediği kumaşlar

HALIS İPEK	Yün
perlon	NYLON
dralon	İPOLAN
REDON	Orlon
Diolen	TREVIRA
TERYLENE	RHOVYL
BAAN-LEN	Helanca

K2r'in kumaşları zarar dokunmaz

CHEMPOAG ST. GALLEN - İSVİÇRE

İlançlık — 2022

Bir görüğe göre kadın, kandırılan, avlanan bir mahfûktür.

Yeryüzünde Ask

Evlilik

Cinsel yaşayışta başboşluğa göz yumulamaz, çünkü böyle bir durum, sürekli anlaşmazlıklar doğurabilir. Başka bir sebep de toplumun devamı ve miras meselesidir. Bütün bunlar her toplumun karşılaştığı meselelerdir; bundan dolayı da cinsel başboşluğun genel bir kural olarak yer aldığı hiç bir toplum yoktur ve olmamıştır. Şüphe yok ki, çeşitli toplumlarda şu ya da bu ölçüde cinsel serbestliğe yer verildiği zamanlar olmuştur. Fakat bunlar, aynı toplumdaki gerçek kuralların daha iyi belirlenmesine yol açmaktan öteye geçememiştir.

Cinsel davranışta düzeni sağlamak için, evlenmenin her hangi bir çeşidi gereklidir. Evlenme, çiftlerden birinin öbürüne karşı haklarını sağlar; mülkiyetin devamını, toplumun devamını sağlayan ailenin kuruluşuna yol açar. Ondokuzuncu yüzyılda birtakım düşünürler, antropoloji bilgileriyle evlenme, aile, mülkiyet gibi çeşitli kurumların kaynaklarını ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Amerikada Lewis Morgan, Almanyada Machofen, İngilterede McLennan gibi ilk antropoloji bilgileri, evlenmenin ve ailenin, cinsel bir başboşluktan gelişerek meydana geldiği görüşünü savunmuşlardır. O zamanki inanışa göre böylelikle evlenmenin değişik biçimleri ortaya çıkmıştır. Bunun en ileri biçimi de tek kadımla evlenmektir. Sonraki gelişmeler bir yanda birkadınla ilk insanların cinsel davranışlarıyla ilgili her hangi bir belge elimizde yoktur. Hiç yanılmaksızın denebilir ki, bunların cinsel davranışlarını hiçbir vakit de ortaya çıkaramıyız. Bundan dolayı, bu düşünceler bilimsel bir değer taşımaz. Bugünkü antropoloji bilgileri daha ayrı bir yol tutmuşlardır: Toplum kaynaklarını açıklamaya çalışan iddialı kuramlar yerine, bazı sayıları vürû bil' aşmıyacak kadar küçük toplumlardaki cinsel yaşayışla ilgili araştırmalar.

Sözleşmeye dayanan

Belirli bir toplumdaki evlenmenin biçimi ne olursa olsun, hemen her toplumda bu konuda ortaklaşa bazı öğeler olduğu göze çarpmaktadır. Evlenme «karşı cinsten olanların toplumca kabul edilen yolda birleşmesi» olarak tanımlanabilir. Birçok toplumlar «evlenme» yalnız bireyler arasında değil aileler arasında yapılan bir sözleşme sayılır. Bu sözleşme, evlilik bağıyla bir araya gelenlerle ilgili olan herkes arasındaki karşılıklı hak ve görevleri, mülkiyeti içine alır. Buradaki «mülkiyet»in içine toplum ve eşya kadar, bireyin toplum içindeki yeri, durumu, unvanı da girer. Başka bir deyişle, bu evlenmede, çiftlerin saadetinden çok daha başka amaçlar gözetilir. Bu durum, belki Avrupa ve Amerika'da gündelik evlilik anlayışıyla gelişme halindedir, ama gerçekte bu sonuncu anlayış, haberleşme araçlarının gelişmesiyle yayılan yeni bir şeydir. İnsanların büyük bir bölümü için evlenme, herşeyden önce «sözleşme» temeline dayanır. Ortaklaşa mülkiyetle birlikte ortaklaşa saadet de gerçekleşirse değil; aksi halde duruma rıza göstermekten başka çıkar yol yoktur.

«Kadın satın alınır»

Sözleşmenin teferruatı ve biçimi değişebilir, fakat en ilkelinden en gelişmişine kadar bütün toplumlarda yer alır. Bu toplumların en geniş, kadının satın alındığı toplumlardır. Yani bu durumda güveyin ailesi gelinin ailesine belirli bir para öder; daha küçük bir grupta da, kocaya «daha» verilir. Batı toplumları bu ikinci gruba girer.

Kadının satın alınması, sözlük anlamında alınmasıdır. Erkek kadını her hangi bir eşya, ya da köle satın alır gibi almaz. Meselâ kadını, mallarından her hangi biri gibi satış çıkaramaz. Erkeğin satın aldığı şey, gerçekte, kadının «çocuk doğurma yeteneğidir». Bundan dolayı da bazı toplumlarda kadın kısıtıldığı ya kit boşanmaya izin verilir. Her ne olursa olsun, ödeme çok kere, gelinin ailesine verilen para, kısmen de bir hediye şeklinde olur ve «ağır»lık denir. Ağırılık, gerçekte kızların «değiş tokuşunun» ya da hizmet karşılığı evlenmenin değişik bir biçimidir.

Kızların değiş tokuşunda, aile

sonra, çocuk doğuncaya kadar uzadığı da görülür. Birden çok kadımla evlenmenin yer aldığı toplumlarda, hizmet süresi yalnızca ilk eş ya da başlıca eş içindir.

Kadının satın alınması bütün Afrikada yaygın usuldür. Afrikadaki çeşitli toplumlarda bunun için özel «tarife»ler vardır. Her toplumda en değerli sayılan nesne, ağırılık olarak kullanılır.

Taksitle evlenme

Ağırığın kızın babasına verilmesi, kocanın kadın üzerinde tam hak sahibi olmasını gerektirmez. Gerçekte de koca çok kere bu hakkı, kızın öbür akrabalarıyla paylaşmak ya da birşeyler vermek zorundadır. Bazı ilkel toplumlarda ananın kız üstündeki hakkı öbürlerinden daha çoktur. Bazı toplumlarda da ağırılık vermek görevi, güveyin babasından öbür akrabalarına kadar gider. Sibiryadaki Altaylar da ise bir başka usul göze çarpar: Ağırılık, güveyin arkadaşları arasında toplansın paraları karşılır.

Bazı toplumlarda da ağırığın

bir terimidir, daha çok poligini yerine kullanılır. Bu çeşitlerden «grup evlenmesi» ne şimdiki toplumlardan hiçbirinde rastlanmaz. Yalnızca bunun bir zamanlar Büyük Okyanustaki Marquesa adalarında varlığını gösteren birçok belitiler elde edilmiştir.

Batı geleneğinin etkisi ve hristiyanlığın evlilik konusundaki tutumundan dolayı bazı kimseler monogamiden başka evlilik çeşitlerini hor görürler. Bu görüş, yukarıda belirttikimiz Ondokuzuncu yüzyılın yarı-bilimsel izah şekliyle de birleşmiştir, yani insanların ilk çağlardaki cinsel başboşluktan grup evliliğine, oradan poliyandri ve poligini'ye, ondan da monogami'ye doğru ilerlediği yolundaki görüşle. Fakat yine yukarıda belirttikleri gibi bu çeşit kuramlar çok yanlış. Evlenme biçimlerinde bir gelişmeden söz etmek sahtedir. Evliliğin her çeşidi belirli bir toplum yapısının bir parçası olarak ele alınmalıdır. Bir evlenme çeşidi, bir başka evlenme çeşidine doğru gelişmez. Bunun gibi, evlenme çeşitlerinden her hangi biri, öbürüne göre daha üstün değildir. Hepsinin amacı

niş ölçüde uygulanır, bir erkek istediği sayıda kadın alabilir. Orta yaşlı bir adamın ortalaması üç eş vardır, fakat onyedisi eşi olana da raslanmıştır. Birçokları bu eşleri ya kaçınmak suretiyle ya da kocalarını öldürerek elde ederler. Bir erkeğin eşlerinin çokluğu ile o erkeğin savaşıllığı arasında sıkı bir ilişki vardır. Murnginlerdeki poligini, bir kadının bütün ömür boyunca eş olarak alınmasını gerektirir. Bütün bu kadımlar kocanın oğullarına «haram»dır, ama delikanlılardan çoğu gizlice, babalarının en genç eşleriyle ilişki kururlar.

Poligini'nin uygulandığı hemen bütün toplumlarda, erkeğin ilk aldığı eşin sonraki eşlere göre üstün bir durumu vardır. Çok yerlerde de erkek ancak ilk eşle rızasıyla başka eşler alabilir. Doğu Hint Adalarındaki Alor kabilesinde erkek her eşine ayrı ev açar, hepsine de eşit derecede ilgi göstermek zorundadır.

Az gelişmiş toplumlarda şu ya da bu evlenme çeşidinin seçimi genetik ölçüde ekonomik etkenlere bağlıdır. Bundan başka, kadının çalışma gücünün önemli yer tuttuğu toplumlarda erkeğin birden fazla eş edinmesi bir zorunluluktur. Fakat basit toplumlarda ekonomik etkenlerin poliginide rolü bulunmakla birlikte, bu evlilik biçimini doğurduğu da söylenemez. Her hangi bir toplumda bu konudaki asıl önemli etken, o toplumdaki evlenebilir kadımların sayıdır.

Batıda yaygın evlenme çeşidi monogamidir. Batılı erkeğin havalasat poliginini alır, hattâ bunu arzu eder de, poliyandriyi kabul etmez. Batılı için, genelev dışında bir kadın üzerindeki cinsel hakka başkasıyla paylaşmak kabul edilemeyecek birşeydir. Fakat Avrupada da eskiden yarı-polyandri de nebilecek bir şeklin yer aldığı anlaşılmaktadır. Meselâ Plutarch'a göre, İsparta kanunları, cinsel iktidarı olmayan erkeğin çocuk edinmek için bir başka erkeği araya sokmasına izin vermektedir. Yine İspartalı bir erkek çocuk edinmek ister de evlenmek istemezse, bir kocanın rızasını alarak onun eşinden çocuk edinebilir. Cinsel iktidarsızlığı olan erkeğin, kendi yerine başka erkeği geçirmesi eski bir Alman âdetiydi. Bu belki bütün Avrupada rastlanan fakat «resmen» tanınmayan bir âdetti. Son zamanları «sunî ikâh»ın da bunun bir çeşidi olarak çıktığı ileri sürülebilir.

«Resmî» aşk

Bunun gibi «cicibeism» denen şeye de poliyandri'nin bir çeşidi gözüyle bakılabilir. «Cicibeism», evli bir kadının bir aşk edinmesine resmen göz yumulmasıdır. Elî Reclus'un Ondokuzuncu yüzyıl sonunda anlattığına göre, Floransalı kadımlar evlenme sözleşmelerine aşk edinme hakkını da yazdırırlar. Fakat bu usulün en göze çarpar şekilde uygulandığı yer Viyana sarayı idi. Lady Montagu'nun mektuplarına göre Viyana sarayında her kadının iki kocası vardı; «biri yalnız koca adını taşır, öbürü de kocalık görevini yerine getirirdi. Bu anlaşma o kadar yaygındı ki, soylu bir kadını bir ziyafete kocası ve aşığıyla birlikte çağırılmak en büyük hakaret sayılırdı. Kadın davette, bu ikisinin arasında büyük bir ciddiyetle yer alırdı.»

Evlenme: «Karşı cinsten olanların toplumca kabul edilen yolda birleşmesi»

ler, evlenebilecek kızlarını birbirlerine vermeyi kabul ederler. Bu durumda çok kere ağırılık ödenmez. Böylelikle önemli bir tasarruf yapılmış olur. Fakat eski Arabistanda, Fransız Sudanındaki bazı kabilelerde kızların değiş tokuşuyla birlikte ağırılık verildiği de olur.

Hizmet karşılığı evlenmenin klasik örneği «Tevrat»ta yer almıştır: Yakup, dayısının kızları Rahûl ile Lâyâ'yı almak için ona 14 yıl hizmet etmişti. Gerçekte bu usul çok yaygındır (Kuzey ve Güney Amerika'da, Polenezya'da, Güney ve Batı Afrikada, Afganistan, Sibiryâ, Çin, Japonya, Hindistandaki ilkel topluluklarda). Bu toplumlardan çoğunda evlenmenin tek yolu da budur. Bazılarında da ağırılıkla birlikte yer alır. Hizmet süresi birkaç aydan, birçok yıla kadar değişir. Müstakbel kocanın yaptığı, kızın ailesinin çalışmasına katılmaktır. Meselâ Brezilya ve Hindistandaki bazı kabilelerde müstakbel koca kızın ailesiyle çalışır, kızla birlikte yatar fakat evlenene kadar cinsel ilişkide bulunmaz. Bazı toplumlarda da bu hizmetin evlilikten

taksitle ödendiğine rastlanmaktadır. Meselâ Sibiryadaki Tunguz ve Ostyaklarda, güveyin ağırığın bir parçasını ödediği vakit gelinle yatmasına izin verilir. Fakat böyle durumlarda çok kere ağırılık tamamıyla ödenmemekte, bundan dolayı da kızın ailesinin iktisadi durumunun sarılmasına yol açmaktadır. Öte yandan, taksitlerini tamamiyle ödemeyen güveyin, karısı ve çocukları üzerindeki haklarını tamamiyle kullanmadığı durumlar da vardır.

Evlenme çeşitleri

Birey, yaşadığı toplumun evlilik için gerektirdiği bütün şartları yerine getirdikten sonra, yine yaşadığı topluma göre, evlenme çeşitlerinden birini seçer. Bu çeşitler şunlardır: Monogami (bir kadın ile bir erkeğin evlenmesi), poligini (bir erkeğin birçok kadımla evlenmesi), poliyandri (bir kadının birçok erkekle evlenmesi), «grup evlenmesi» (bir grup kadının bir grup erkekle evlenmesi). Çok kullanılan «poligami» ye gelince bu, hem de poliyandri'yi anlatan belirsiz

aynıdır: İnsanın cinsel duyguları ni, aile ihtiyacını karşılamak. Poligininin kadının durumunu kötüleştirdiğini ileri sürerler, poliginii'ye dayanan ailede, kadımlar arasında meydana gelecek bir birliğin tahsisiz kocayı güçsüz bir duruma sokabileceğini de hesaba katmalıdır. Gerçek şudur ki, bütün evlilik çeşitlerinde mutlu birleşmeler kadar mutsuz birleşmeler de rastlanır.

Çok eşli evlenmeler

Dünyada en yaygın evlenme çeşitleri monogami ile poliginii'dir. Batı toplumlarından çoğunda, monogaminin kabulü poliginii'nin yasaklanmasına yol açmıştır. Buna karşılık poliginii'nin yer aldığı toplumlarda monogami'ye de yer vardır.

Çok değişik ve geniş topluluklarda rastlanan poliginii, bir o kadar da çeşitlidir. Bir uçta müslümanların poliginii'si, bir uçta da Avustralya yerlilerinin poliginii'si yer alır. Meselâ Kuzey Avustralyadaki Murngin kabilesinde sürekli savaşlar erkek sayısını azalttığı için bunlarda poliginii çok ge

TİYATRO

Gülen Genel Müdür

Sanatkarlar büyük ihtirasları olan kaptırlı, geçimsiz kimselerdir. Tiyatro bir timarhanedir. Bunun şifa bulmaz bölümü operadır.

Sık sık söyler bu sözleri Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü Cüneyt Gökçer ve sık sık gevresi tekrarlar.

Yalnız sanatkarlar mı? İnsanlığın ihtiras sahibidir. Benzerleriyle geçinmek için yaratılmıştır. Küçük tiyatro ve opera topluluğunun değil, dört kişilik bir alanda lg ve dış çekimlerinin kayhuyu bunu ispata yeter.

Sanatkarlar büyük ihtiraslı olan v.s., bunu söyleyen Cüneyt Gökçer Genel Müdüredir. Konservatorda öğretmenidir, aktördür, rejisördür. Meydan Tiyatrosunda «misafir rejisör»dür, müstakbel opera ve operet artistidir.

Bu kadar değişik ünvan ve bu kadar ezici fonksiyonu yanında toplayan gönül ferahlığı ile başkalarının ihtirasından bahsedebilir, gönül ferahlığı ile...

Büyük bir aktör olan Cüneyt, neden bu kadar değişmiştir? Hapsetti bir yünün ağır basması insanın bir sahada büyümesi derinleşmesi için. Büyüklük her alanda «teklif» ile olur. Teklif tek yol seçmekle, seçtikten sonra da bütün şıklı caddelerden, şıklı patikalardan vazgeçmekle olur. Hasretle kendini otur, değil mi?... Molyerden falan bahsedilmesin. Molyer hem yazarmış, hem rejisörmüş, hem aktörmüş, düşünün. Bir kere Molyer 32 yaşında öldü bu yükten. Sonra Molyer Molyermiş!...

Bu yaz, tiyatro kullalı ile ilgili söylenen «seyirci» görüşüdür.

«Seyirciler artmaya başladı Genel Müdüredim. Her «baş»tan çıkıyor çıktı. Doğrusu eğri çıkacaklar meydana elbette...»

Tarafaz seyircinin gördüğü şu: Tiyatro idaresi son zamanda

dan affedilmişlerdir. Saim Alpağo'nun affedilmesi konusunun üstünde durmağa değer: 20 senelik bir sanat hayatı vardı Saim Alpağo'nun. Değerini hasımları bile inkâr etmiyorlardı. «Hacıyatmaz» gibi «yere serili» piyesleri bile kalkındırmıştı. Eleştirici, titiz, kılı kırk yaran bir aktördü, yaratıcı bir tarafı vardı, belki «gökçer» bir tarafı da...

Don Kişot'ta oynayacaktı. Temsilin ilk gecesi sahneye çıkmaya çağrı öğrenildi. Ve gece yarısı Yönetim Kurulu toplanarak onu affetti. Görünüşte bütün suç Saim Alpağo'nundu. Tiyatroyu halk karşısında, müşkül bir durumda bırakmıştı. Disiplinistliğinin de esası bir örneğini vermişti. Görünürde büyüydü. Görünürde başka bir şey de vardı, tarafsız güç içine sındırabilecekti: Saim Alpağo'nun suçu ne olursa olsun, muamele sessiz olmalıydı. Hiç olmazsa 20 sene meslektaşının hatırasına... Halbuki Hükümet devir gibi affedildi Saim Alpağo. Gazetelere uzun bildiriyle iftildi, röportajlar yaptırıldı, Jost yazılarına ateş püskürtüldü.

İnsan insanmak istemiyor. fakat insanmadan, kuru muhakeme ile şu sonuca varıyor: Cuma Saim Alpa-

dan affedilmişlerdir.

go'yu kolsuz kanatsız bırakmak, ona hiç bir savunma imkânı vermemek. Bu hükme varmak istemiyoruz. Muamele hakı, olabildiği, olmazdı, işin iyüzüne vakif değiliz. Şekil güzel değildi... Neden seçildi bu çekil?... İdarecilikse bu, idarecilik değildi. Neydi bu? Adını kim koyarsa koysun!

Tiyatronun genç elemanlarıyla görüştük. Onlarda da huzursuzluk gördük.

Ağabeylerine yapılan muamele gelecekleri için endişe doğurmakta kendilerine... Ve kendilerine de yapılan muameleyi keyfi ve kaptırlı buluyorlar. Bazı son derece bezmiş, istifa etmeyi düşünüyor. Açık konuşuyorlar. Bu ülkedeki neye?... Onlara Devlet Tiyatrosundaki huzursuzluk, sanatı kamçılayan bir huzursuzluk değil.

Huzursuzluğun ilk kaynağı «kayıma» onlarca (Tiyatroda yok derseniz inanmam, her tarafa var, derece meselesi yalnız)...

Başkalarının sözlerini aktarıyoruz: Meselâ Genel Müdür Bey, tuttuğu kimselere, rollerine hâkim olsundir diye, metni provaya girmeden haftalara önce vermiş.

Tutmuşlarm, bir öfne özel se-

rip ertesi gün provada hazır bulunmasını istediği olurmuş... Burada Genel Müdürenin ve soyeyeceği olabilir, ona verilecek cevaplar da...

Genel Müdür Bey (gene başkasının ağzı ile konuşuyoruz), kendisini kayıtsız ve şartsız basında tutanlara karşı son derece «verimli» davranmaktaymış: Edebi Hayette vazife vermek, tiyatrodaki raporluluklar, tercüme eserlerin oynatılması veya iler tutar eserlerinin sahneye konması, 3 la minute aktör (daha fazla aktris) kalmaları v.s...

Genel Müdür Beyin kendine karşı muamelesi de ilgi çekici imiş. Bu tutuma bir isim verilseymiş «yalnız kendim» ismi verilirmiş:

1 - Repertuar Tiyatrosu diye bir tiyatro kurulmuşmuş. Hemen hemen yalnız kendi rejimî altındaki ve kendi oynadığı eserler varmış bunda.

2 - Onun oynadığı eserlerde ya yaranı toplarmış, ya da en zayıf elemanları. Ve şu şekilde savunmuş tutumunu: «Her gece yedi perde kalkıyor, yeter derecede değerli aktör yok. Değerli aktör sayısı 15'i bulmaz...»

3 - Onun oynadığı bütün eserler yurt dışı sezarlerde ilk plana

alınmış. 4 - Genel Müdürlüğün avukatı «bebeğ» kardeşiymiş...

5 - Her vesile ile müessesenin imkânlarını kendi lehine kullanmış. Evvelâ kendi piyeslerinin fotoğrafları çekilirmiş ve basına iletilirmiş.

Daha girilirse pek çok şey söylenir. Biz kimin hakkı kimin hak-sız olduğunu anlamak için bu tartışmayı açıyoruz. İki taraf da konuşulmak niyetindeyiz... İki tarafın da söylediklerini «makam» ların serinkanlılıkla dinlemesini isteriz.

«Sanatkarlar, büyük ihtirasları olan, kaptırlı, geçimsiz kimselerdir. Tiyatro bir timarhanedir. Bunun da şifa bulmaz bölümü operadır» gibi yuvarık âkflarla gevgeklükten tatmin olmalarını istemiyoruz «makam» larını...

Tek öne süreceğimiz görüş şu: Büyük bir aktörün, bir idareci olarak harcanması doğru değil. Devlet Tiyatrosunun Genel Müdürlüğü bir aktör değil, dışardan bir değer olmalıdır. Aksi görüşte olan, görüşüne sahip çıksın ve savunsun. Sahip çıktığı ve savunabildiği kadar...

Genel Müdür Beyin kendine karşı muamelesi de ilgi çekici imiş. Bu tutuma bir isim verilseymiş «yalnız kendim» ismi verilirmiş:

1 - Repertuar Tiyatrosu diye bir tiyatro kurulmuşmuş. Hemen hemen yalnız kendi rejimî altındaki ve kendi oynadığı eserler varmış bunda.

2 - Onun oynadığı eserlerde ya yaranı toplarmış, ya da en zayıf elemanları. Ve şu şekilde savunmuş tutumunu: «Her gece yedi perde kalkıyor, yeter derecede değerli aktör yok. Değerli aktör sayısı 15'i bulmaz...»

3 - Onun oynadığı bütün eserler yurt dışı sezarlerde ilk plana

alınmış.

4 - Genel Müdürlüğün avukatı «bebeğ» kardeşiymiş...

5 - Her vesile ile müessesenin imkânlarını kendi lehine kullanmış. Evvelâ kendi piyeslerinin fotoğrafları çekilirmiş ve basına iletilirmiş.

Daha girilirse pek çok şey söylenir. Biz kimin hakkı kimin hak-sız olduğunu anlamak için bu tartışmayı açıyoruz. İki taraf da konuşulmak niyetindeyiz... İki tarafın da söylediklerini «makam» ların serinkanlılıkla dinlemesini isteriz.

«Sanatkarlar, büyük ihtirasları olan, kaptırlı, geçimsiz kimselerdir. Tiyatro bir timarhanedir. Bunun da şifa bulmaz bölümü operadır» gibi yuvarık âkflarla gevgeklükten tatmin olmalarını istemiyoruz «makam» larını...

Tek öne süreceğimiz görüş şu: Büyük bir aktörün, bir idareci olarak harcanması doğru değil. Devlet Tiyatrosunun Genel Müdürlüğü bir aktör değil, dışardan bir değer olmalıdır. Aksi görüşte olan, görüşüne sahip çıksın ve savunsun. Sahip çıktığı ve savunabildiği kadar...

Genel Müdür Beyin kendine karşı muamelesi de ilgi çekici imiş. Bu tutuma bir isim verilseymiş «yalnız kendim» ismi verilirmiş:

1 - Repertuar Tiyatrosu diye bir tiyatro kurulmuşmuş. Hemen hemen yalnız kendi rejimî altındaki ve kendi oynadığı eserler varmış bunda.

2 - Onun oynadığı eserlerde ya yaranı toplarmış, ya da en zayıf elemanları. Ve şu şekilde savunmuş tutumunu: «Her gece yedi perde kalkıyor, yeter derecede değerli aktör yok. Değerli aktör sayısı 15'i bulmaz...»

3 - Onun oynadığı bütün eserler yurt dışı sezarlerde ilk plana

HAFTANIN SANAT HAREKETLERİ

TİYATRO

ANKARA

Büyük Tiyatro

HAMLET — Shakespeare'nin ünlü bir oyunu olmakta başka özelliği yok. Cüneyt Gökçer hem sahneye koymuş, hem oynuyor. Gökçer'le birlikte bir «Hamlet» daha görmek için gidilir. (Pazar 20.30'da)

DON JUAN — Max Frisch'in masallaması Don Juan üzerine dayandırılmış değişik bir oyunu. Ülkemiz için yeni bir deneme olacak bu oyun. Frisch, Don Juanı peyniri bir açıdan bakıyor: Kadınlardan kaçan, geometrisine düşkün bir Don Juan. Mahir Canova sahneye koymuş. (Cuma 20.30'da ilk oyun, Pazar 15.00 te.)

ÜÇ BALE — «Les Patineurs», «Les Sylphides», «The Rake's Progress», Türk Devlet Balesi'nin yeni başarıları oluyor. İlk ikilinin öyküsü yok, sonuncusu sefilik bir adamın düşüşünü anlatıyor. Görülmesi gerekli. (Pazartesi 20.30 da)

LUCIA — Donizetti'nin operası Yine Ferhan Onat oynuyor. Eskil yıllarda birkaç kere oynanmıştı. (Perşembe 20.30'da.)

TOSCA — Puccini'nin operası Yeni bir yorum. Geçen yıllar da oynandı. (Cumartesi 20.30'da)

Küçük Tiyatro

CENGİZ HANIN BISİKLETİ — Refik Erduran'dan bir komedi. Ama içine biraz ele avuca gelir bir demec şakıdır. Gülmeğe için gidilebilir. (Pazartesi dışında hergün 20.30, Pazar 15.00'te.)

YOKLAR DAĞINDAKİ NAR — Mümtaz Zeki Taşkın'ın çocuk piyesi. Çocuklar gitsin, görsün, eğlensin. (Cumartesi 15.00, Pazar 10.30'da.)

Üçüncü Tiyatro

BİR DON KİŞOT — Ziya Demirel'in sahneye koyduğu set, takti karışımı bir Anouilh oyunu. Değişen toplumumuzdaki aksak noktalara ustalıkla parmak basmış. Kendini tanımak için de görülmesi gerekir. (Perşembe, Cumartesi, Pazartesi, Salı 20.30, Pazar 15.00'te.)

ÇARDAŞ FÜRSTİN — Emmerich Kalman'ın klasik opereti. Bir operet sureti görmek için gidilir. (Çarşamba 20.30'da.)

ORFEUS CEBENNEMİ — Of-

fenosen... mitolojiye de atay eden değişik bir opereti. Ama Azmi Örses'in sahne anlayışı, yine sahnenin üstüne çıkamamış. (Pazar 20.30'da)

Yeni Sahne

AĞAÇLAR AYAKTA ÖLÜR — Alejandro Casona'nın duygulu bir oyunu. Ahmet Evintan'ın kişilik sahne düzeni. Yine de görülmeye değer, hele Macide Tanrı'nın oyunu. (Cuma dışında her akşam 20.30'da, Pazar 15.00'te.)

Oda Tiyatrosu

İNSANSIZLAR — Yıldırım keskin'in dört tablolu, iki kişilik oyunu. Yazar, insanın gerçeklerden kaçarak kendini bulamamasına üzerinde duruyor. İlgili çekici bir oyun. (Pazartesi dışında hergün 18.00'de.)

İSTANBUL

Küçük Sahne

ŞAIRİN MEKTUPLARI — Büyük bir şairin bir zamanlar taparcasına sevdiği yaşlanmış kadına tutkuluğunun duygulu drama. Haldun Dormen'in elinde usta oyunculuk.

OYUNCAKÇI DÜKKANI — Deva'ın sıradan komedisi. Gülüz Sururi ile Altan Erbulak görül-meye değer. Gülmek katıyıcılar için.

Kent Oyuncuları

APTAL KIZ — Marcel Achard'ın polis komedisi. Başarılı bir toplumsal yergi de var. Kenter Kardeşler yine usta.

BÜYÜK SEBASTİYANLAR — Lindsey-Crouse çiftinin kapitalist gözle komünist düzeni yergilemeler. Taşlamalar ustaca. Oyun Yıldız ile Müfrik Kenter üzerine dayanıyor. Görül-meye değer.

Oraloğlu Tiyatrosu

KÖTÜ TOHUM — Maxwell Anderson'un irsiyet teorisi üzerine kurduğu insanlık dışı davranışlara dayandırılmış oyunu. Alev Oraloğlu, boyuna adam öldüren küçük kuzda çok başarılı.

LADY CHATTERLEY — Lawrence'in romanından John Hart'ın düzenlediği. İngilterede şıklık sahneleri yüründen görülmüş koparan oyun. Chatterley'i Lale Oraloğlu oynuyor. Oyunu Ergun Kökner başarıyla sahneye koymuş. Görül-meye değer.

Site Tiyatrosu

GÖNÜL AVCISI — Diego Fabri'nin eğlendirici bir komedisi. Ulvi Uraz'ın, Altan Karındağ'ın oyunları görül-meye değer.

Gong Tiyatrosu

TEPEDEN İNME — M. Andre'nin bir komedisi. Atlas Okyanusu üzerinde, biraraya gelen iki erkekle iki kadının başından geçen gülünçlükler.

Bulvar Tiyatroları

BANA ÇİÇEK YOLLAMA — Norman Barasch ile Carrol Moore'un komedisi Münir Özkul'un Bulvar Tiyatrosu'nda. **KONGRE EĞLENİYOR** — Tevhit Bilge'nin Akasaray Tiyatrosu'nda. **SENATÜR** — Muammer Karaca'nın Azak Tiyatrosu'nda. **CİCİ BEY** ile **KAPANAN DOSYA** — İstanbul Tiyatrosu'nda. **NAMUSUMU ARIYORUM** — Ses Opereti'nde.

Şehir Tiyatroları

ATILARLA FİLLER — Oktay Rifat'ın komedisi. Zihni Küğümen sahneye koymuş. Nezih Beccerikli Sibel Gökse, Mehdi Yeşilideniz, Şakir Arseven, Şükriye Atav oynuyor. (Yeni Tiyatro'da.)

MOR DEFTER — Çetin Altan'ın oyunu. Kendini koyuvermiş bir aydın Türk toplumunu bunaltan gelişmeler içinde kaptı. İyi bir oynama. (Fatih Tiyatrosu'nda.)

PUSUDA — Cahit Atay'ın bir köy geçceği üzerine kurduğu başarılı bir tek perdelik. (Üsküdar Tiyatrosu'nda.)

SAHİLDEKİ KANEPE — Yine Cahit Atay'ın, birincisine göre bir hayli zayıf fantezi oyunu. (Üsküdar Tiyatrosu'nda.)

İYİ SAATTE OLSUNLAR — Eduardo de Filippo'nun ustalıkla düzenlenmiş komedisi. Görülebilir. (Yeni Tiyatro'da.)

İÇİMİZDEKİ ASLAN — Thunder'ın bir komedisi. Üniversite gevretinde geçiyor. Oyunu görmek için Amerikalı olmak gerek. (Yeni Tiyatro'da.)

YEŞİL KURBAĞA — Goetz'in bir komedisi. Daha şesi yok. (Kadıköy Tiyatrosu'nda.)

SİNEMA

AKARA

KAHRAMANLAR FİLOSU (Lafayette Escadrille) — İlk Dünya Savaşındaki hava çarpışmalarını gösteren birkaç ilgi çekici sahne bir yana bırakılırsa, emekli Welman'ın filmi, bütününü bir savaş melodramlarının bütün

özelliklerini taşıyor. — Rejisor: William A. Wellman. Oyun: Tab Hunter, Etchike Chourenou, Marcel Dalio (Büyük, 28 Şubat - 4 Mart).

SON KIZGIN ADAM (The Last Angry Man) — Bu «dikilerin doktoru», Amerikan filmlerinin kalıplaşmış doktor tiplerinden biri olmaktan kurtulamıyacakta, Paul Muni olmasaydı. Rejisörle senaryocunun her aksadığı yerde bu usta oyuncu, Dr. Sam Abelman tipinin gerçekliğini koruyor. — Rejisör: Daniel Mann. Oyun: Paul Muni, David Wayne, Betsy Palmer, Luther Adler (Ulus, 28 Şubat 4 Mart).

TEHLİKELİ YAŞ (La diga sul Pacifico) — Fransız rejisörü, Amerikan senaryocusu, İtalyan teknisyenleri, Amerikan ve İtalyan oyuncularıyla Tayland'ta çekilen bu film, René Clément'in her vakitki üslubunu tamamiyle yansıtmıyor da teknik ustalığını bir deha ortaya koyuyor. Cürümekte olan bir sönürücü- lüğün bu sönürücüleri yüüten- ler üzerindeki etkisi fazla derine inmekle beraber «Hafsun» iyi filmi. — Rejisör: René Clément. oyun: Silvano Marano, Anthony Perkins, Alida Valli, Jo Van Fleet, Richard Conte (Renkli, 28 Şubat 4 Mart).

İSTANBUL

MIAMI MACERASI — A hele in the Road? — Yılın komedi rejisörü Frank Capra, yeniden «Capra» lıme dönüyor. Fakir bir otel işleticisiyle küçük oğlunun çevresinde dönen iyi anlatılmış, bir «Amerikan komedisi. Rahat oyunculuk (Reji: Frank Capra, oyun: Frank Sinatra, Eleanor Parker, Edward G. Robinson).

MILANO MUCİZESİ — Miracolo A Milano — De Sica'nın 1956'da çektiği filmi, İstanbul'daki çok dar bir seyirci grubu, İtalyan Sinema Haftası dolayısıyla görebildi. Ünlü rejisörün artık gerilemeye başladığı yıllara ait bir film. Milano'da geçen modern bir toplumun masalı (Reji: Vittorio De Sica, oyun: Ama bir kişi.)

YE İLKBAHAR GELİR — E' Pri Primavera — İtalyan Sinema Haftasından bir başka film. Pembe gerçekçi Alessandro Blasetti. Sıradan bir komedi ile bütün davranışları, tutu biberiyle İtalyan halkını anlatıyor (Reji: Ales - Sandro Blasetti, oyun: amatör oyuncular.)

7 GÜNLÜK AŞK — Türk sinemaının kendi başına bir şeyler deneyen güldürü oyuncusu Suphi Kaner, kamerayı deniyor. Jean - Luc Godard'dan ödünç bir hareket anlayışıyla, budalaca bir olayı yer yer başarılı görüntülerle anlatan bir film (Reji: Suphi Kaner, oyun: Ahmet Meğin, Muhterem Nur, Neşe Yulcu, Kadir Savun.)

Cüneyt Gökçer

«Sık sık söyler bu sözleri Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü Cüneyt Gökçer ve sık sık gevresi tekrarlar.»

Yalnız sanatkarlar mı? İnsanlığın ihtiras sahibidir. Benzerleriyle geçinmek için yaratılmıştır. Küçük tiyatro ve opera topluluğunun değil, dört kişilik bir alanda lg ve dış çekimlerinin kayhuyu bunu ispata yeter.

«Sanatkarlar büyük ihtiraslı olan v.s., bunu söyleyen Cüneyt Gökçer Genel Müdüredir. Konservatorda öğretmenidir, aktördür, rejisördür. Meydan Tiyatrosunda «misafir rejisör»dür, müstakbel opera ve operet artistidir.

Bu kadar değişik ünvan ve bu kadar ezici fonksiyonu yanında toplayan gönül ferahlığı ile başkalarının ihtirasından bahsedebilir, gönül ferahlığı ile...

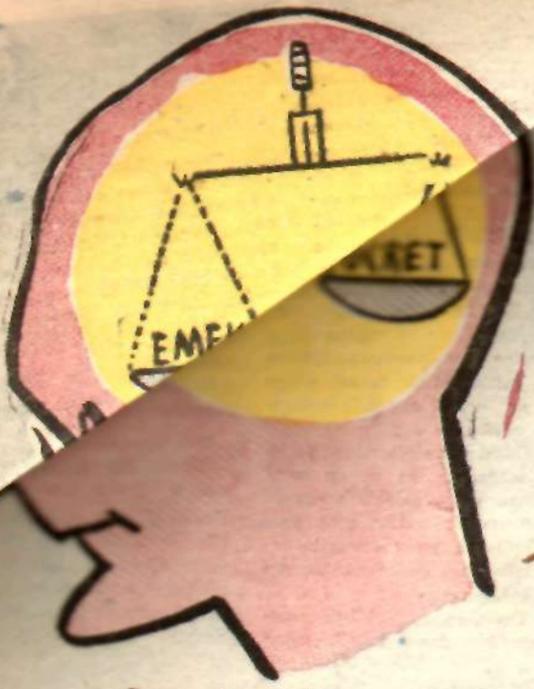
Büyük bir aktör olan Cüneyt, neden bu kadar değişmiştir? Hapsetti bir yünün ağır basması insanın bir sahada büyümesi derinleşmesi için. Büyüklük her alanda «teklif» ile olur. Teklif tek yol seçmekle, seçtikten sonra da bütün şıklı caddelerden, şıklı patikalardan vazgeçmekle olur. Hasretle kendini otur, değil mi?... Molyerden falan bahsedilmesin. Molyer hem yazarmış, hem rejisörmüş, hem aktörmüş, düşünün. Bir kere Molyer 32 yaşında öldü bu yükten. Sonra Molyer Molyermiş!...

Bu yaz, tiyatro kullalı ile ilgili söylenen «seyirci» görüşüdür.

«Seyirciler artmaya başladı Genel Müdüredim. Her «baş»tan çıkıyor çıktı. Doğrusu eğri çıkacaklar meydana elbette...»

Tarafaz seyircinin gördüğü şu: Tiyatro idaresi son zamanda

dan affedilmişlerdir.

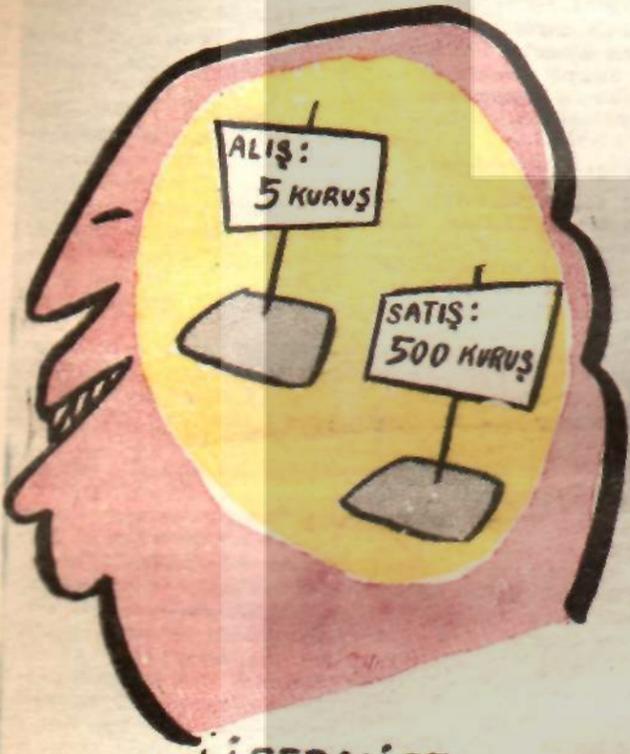
SOSYALİST

FAŞİST

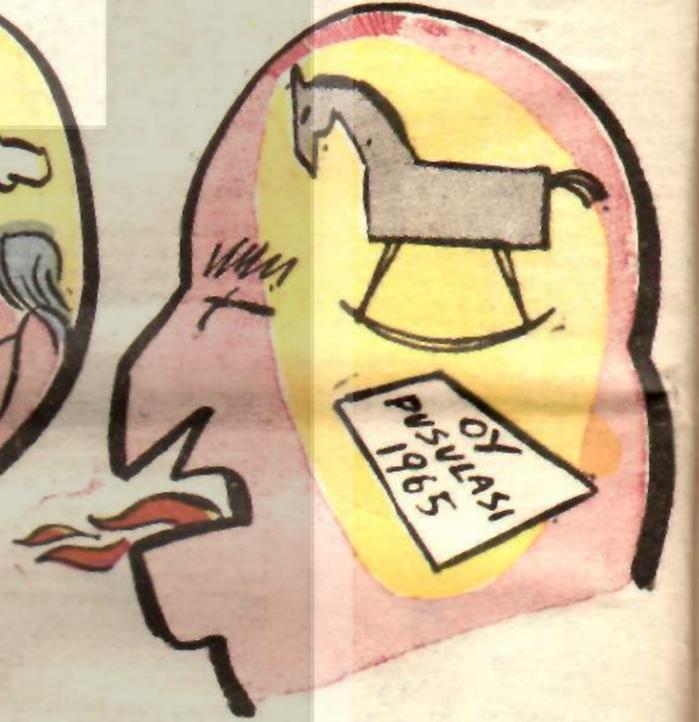
BOLŞEVİK

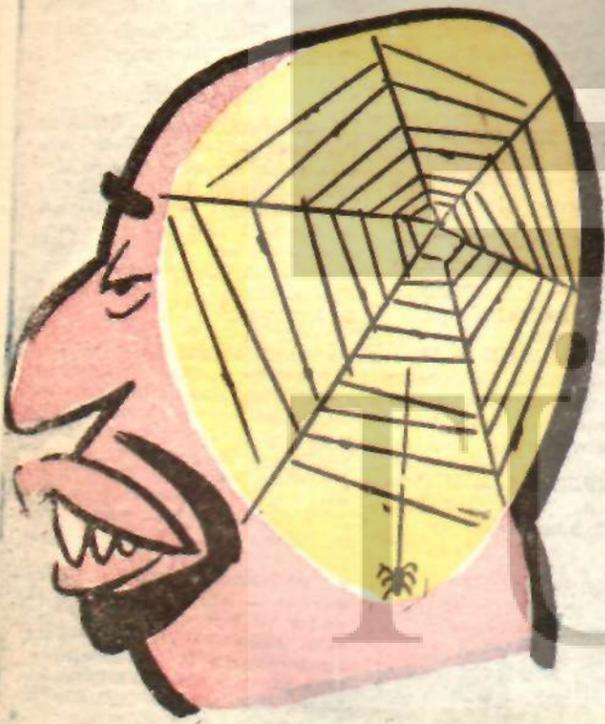
LİBERALİST

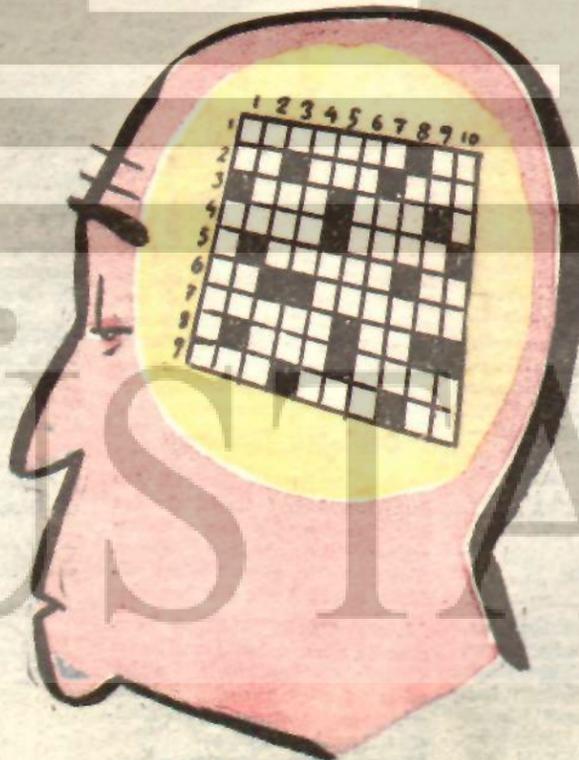
FİRSATÇI

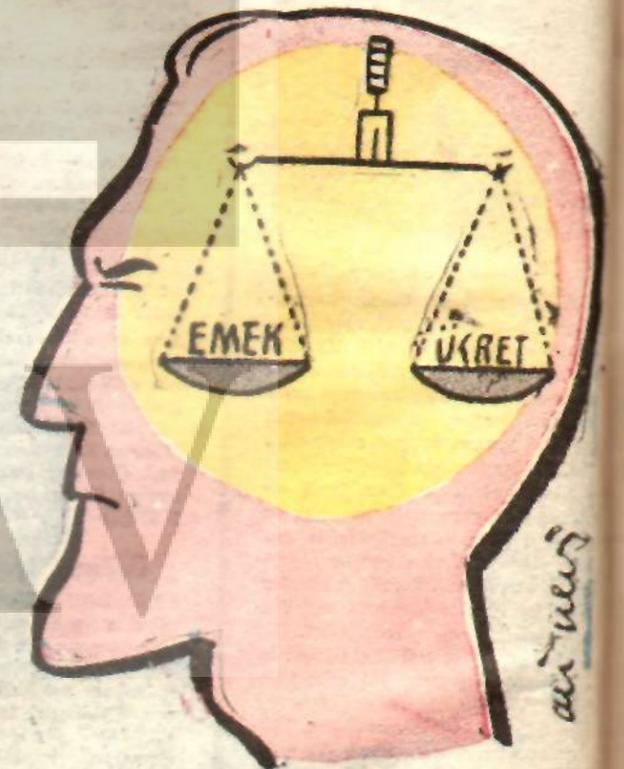
POLİTİKAKI

GERİKİ

ORTA YOLCU

VATANDAŞ

BAŞ AĞRISI